मस्यौदा प्रतिवेदन

लेकम गाउँपालिका, दार्चुला जिल्लाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यक्रम

समूह 'बी'

पेशकर्ता

A Joint Venture Of:

विषय सूची

परिच्छेद एकः परिचय **१**

१.१ पृष्ठभुमि १

१.२ राजस्व सूधार कार्ययोजनाको औचित्य २

१.३ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको उद्देश्यहरु ३

१.४ अपेक्षित परिणाम ४

१.५ राजस्व सूधार कार्ययोजना तर्जूमा विधी र प्रक्रिया ४

१.६ राजस्व सूधार कार्ययोजनाका सीमाहरु ९

परिच्छेद दुईः गाउँपालिकाको सङक्षिप्त परिचय **११**

२.१ गाउँपालिकाको सङक्षिप्त परिचय ११

२.२ गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था १९

२.३ गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था १९

परिच्छेद तीनः स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता **२०**

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धि संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था २०

३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था २०

३.१.२ कानूनी व्यवस्था २१

३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था २७

३.३ आन्तरिक राजस्व सङ्कलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण २७

३.३.१ कर राजस्व ३०

३.३.२ गैरकर राजस्व ४०

परिच्छेद चारः आय सङ्कलनको संस्थागत क्षमता तथा सङ्कलन अवस्था **५०**

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति ५०

४.१.१ राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण ५०

४.२. आय सङ्कलनको संस्थागत व्यवस्था तथा क्षमता ५३

४.२.१ स्थानीय राजस्व परामर्श समिति ५३

४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन ५४

४.४. राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू ५७

परिच्छेद पाँचः राजस्व सुधार कार्ययोजना **५९**

५.१ गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना ५९

५.१.१ राजस्व सुधारका क्षेत्रहरू ५९

परिच्छेद छः आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण **६३**
६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण ६३
६.२ गाउँपालिकाको आगामी ३ आर्थिक वर्षको आयको प्रक्षेपण ६६
परिच्छेद सातः अपेक्षित नतिजा **७०**
परिच्छेद आठः अनूगमन तथा मुल्याङ्कन **७१**
अनूसुची **७४**
अनूसूची १: सन्दर्भ सामग्रीहरूको सूची ७५
अनूसुची २: राजस्व सूधार कार्ययोजनाका सुचकहरु ७८
अनूसूची ३: विषयगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क सङ्कलनको नमुना फाराम ८१
अनूसूची ४: वस्तूगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क सङ्कलनको नमुना फाराम ८७
अनूसूची ५: आय प्रक्षेपणको ढाँचा ९३

तालिकासुची

	पृष्ठ सङ्ख्या
तालिका १: वडा अनूसार क्षेत्रफल	१३
तालिका २: वडा अनूसार जनसङ्ख्या तथा घरधूरी	१४
तालिका ३: लिङ्ग अनूसार वडागत जनसङ्ख्या विवरण	१५
तालिका ४: जातजाती अनूसार वडागत जनसङ्ख्या विवरण	१५
तालिका ५: लेकम गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था	१९
तालिका ६: तहगत राजस्व अधिकार	२०
तालिका ७: एकल कर प्रशासन अन्तर्गत उठेको राजस्वलाई स्थानीय र प्रदेश तह बीच बाँडफाँड व्यवस्था	२२
तालिका ८: प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड	२५
तालिका ९: कर राजस्वको बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था	२६
तालिका १०: गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था	२८
तालिका ११: सम्भाव्य सम्पत्ति करदाता तथा सम्पत्ति कर	३१
तालिका १२: सम्भाव्य भुमी कर	३२
तालिका ६: घरजग्गा बहाल करको सम्भाव्यता विवरण	३३
तालिका १४: व्यवसाय कर तथा सम्भावित आय	३४
तालिका १५: विज्ञापन कर तथा सम्भावित आय	३७
तालिका १६: जडीबूटीको विवरण	३९
तालिका १७: सिफारिश तथा प्रमाणित सम्बन्धी विवरण	४४
तालिका १८: व्यक्तिगत घना दर्ता (विलम्व) शूल्क सम्बन्धी विवरण	४५
तालिका १९: व्यवसाय दर्ता/नविकरण शूल्क तथा सम्भावित आय	४६
तालिका २०: सरकारी सम्पत्तिको बहालको सम्भाव्यता विश्लेषण	४८
तालिका २१: अन्य दस्तूर (दर्ता, अनूमति, इजाजत आदि) को सम्भाव्यता विश्लेषण	४९
तालिका २२: राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण विवरण	५०
तालिका २३: गाउँपालिकामा परामर्श समितिको विवरण	५३
तालिका २४: राजस्व परिचालनको वर्तमान अवस्था	५५
तालिका २५: राजस्व सूधार कार्ययोजनाहरु	६०
तालिका २६: गैरकर राजस्व सूधार योजनाहरु	६१
तालिका २६: आगामी आ.व.हरुका लागि राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरु	६३
तालिका २८: चालु आ.व.को अनुमान तथा आगामी ३ आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण	६७
तालिका २९: प्रक्षेपित आय संरचना हजारमा	७०
तालिका ३०: अनूगमन तथा मुल्याङ्कन समितिको संरचना	७१

चित्रसूची

पृष्ठ सङ्ख्या

चित्र १: राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि अवलम्बन गरिएका चरणहरू ५

चित्र २: कार्ययोजना निर्माण विधि र प्रक्रिया ५

चित्र ३: लेकम गाउँपालिका अवस्थिती नक्शा १३

चित्र ४: स्थानीय तहको आन्तरिक आय २३

चित्र ५: राजस्व परिचालन चक्र र प्रक्रिया २३

परिच्छेद एक:परिचय

१.१ पृष्ठभुमि

नेपालको संविधान, २०७२ ले सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको सरकारहरुको सङ्घीय संरचनालाई अवलम्वन गरेको छ । संविधानले स्थानीय तहहरुमा कुशल र प्रभावकारी सेवाहरु प्रदान गर्न सवल स्थानीय तहहरुको परिकल्पना गरेको छ । यसै बमोजिम स्थानीय सरकारलाई संविधानद्वारा प्रदान गरिएको कार्यजिम्मेवारी पुरा गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको व्यवस्थाका लागि सङ्घ तथा प्रदेश सरकारबाट वित्तिय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपुरक अनुदान र विशेष अनुदान दिन सक्ने व्यबस्था गरेको छ । सङ्घ तथा प्रदेश सरकारबाट प्रदान गरिने यस्ता अनुदानले मात्र स्थानीय तहको खर्च आवश्यकता पुरा गर्न संभव नहुने र राज्य शक्तिको बाँडफाँड गर्दा राज्यको राजस्व अधिकारको समेत तहगत सरकारबीच शक्तिको बाँडफाँड गरिने हुँदा सङ्घीय कवित्त व्यबस्थाका मान्यता अनुसार स्थानीय तहलाई विभिन्न कर तथा गैर करहरु लगाउने र उठाउने गरी राजस्व अधिकार समेत संबैधानिक रुपमै प्रदान गरिएको छ। नेपालको संविधान (भाग १९, अनुसूचि ८) मा आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश वा स्थानीय तहलाई प्रतिकूल नहुने गरि कानुन बनाई कर लगाउन सक्ने व्यवस्था गरिए अनुरुप स्थानीय तहहरुले राजस्व अधिकारको प्रयोग गरि कर तथा गैरकर सङ्कलनका आधारभुत मान्यता अनुरुप राजस्व, कर, शुल्क र दस्तुर उठाउन सक्नेछन । अनुदान र राजस्व अधिकार बाहेक स्थानीय तहले संविधान र सङ्घीय कानून बमोजिम राजस्व बाँडफाँड बापत रकम प्राप्त गर्नसक्ने र नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृतिमा ऋण लिन सक्ने कानूनी व्यबस्था समेत गरिएको छ ।त्यसैगरि स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले स्थानीय सरकारलाइ विभिन्न किसिमका राजस्वको श्रोत, संभाव्य राजस्वको पहिचान, सङ्कलन, राजस्व बाँडफाँडको अधिकारको प्रत्यायोजन गरेको छ । खासगरि स्थानीय तहको उद्देश्य भनेको स्थानीय सरकारलाइ वित्तीय रुपमा सवल बनाउने, स्थानीय सरकारको खर्च व्यवस्थापन गर्ने र स्थानीय तहमा सुशासनको प्रत्याभूती गराउने पनि हो ।

स्थानीय तहहरुले आफूलाइ तोकेको कार्य र जिम्मेवारी पुरा गर्नको लागि वित्तिय दृष्टिले सक्षम हुनु पर्दछ । वर्तमान अवस्थासम्म अधिकांश स्थानीय तहहरु सङ्घ र प्रदेशबाट प्रदान गरिएको बाह्य श्रोतमा निर्भर रहेको देखिन्छ । स्थानीय तहहरुलाई स्थानीय राजस्व उठाउने अधिकार प्रत्यायोजन गरिएको छ तापनि उनीहरु करको संभाव्यता पहिचान गर्न, कर सम्बन्धि डाटावेस बनाउन र कर प्रशासनलाई नियमन गर्न कमजोर देखिन्छन ।

संविधान र कानूनबाट प्राप्त अधिकारलाई उपयोग गर्ने क्रममा स्थानीय सरकारहरु प्रदेश र सङ्घको मुख मात्रै ताक्ने र आन्तरिक श्रोत र राजस्व परिचालनमा लामो समय उदासिन हुने हो भने त्यसले दीर्घकालमा स्थानीय सरकारको स्वायत्तता र दिगोपनमा प्रश्न उठ्न सक्ने कुरालाई

नजर अन्दाज गर्न मिल्दैन । यसबाट छुट्कारा पाउनको लागि स्थानीय तहहरुको आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमतामा कानून सम्मत ढगंले वृद्धि गर्नुपर्ने अपरिहार्य आवश्यकता रहन्छ । उल्लेखित कार्य गर्नको लागि स्थानीय तहहरुसँग राजस्व सुधार कार्य योजनाको खाँचो देखिन्छ ।

यही खाँचोलाई पूरा गर्नको लागि प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम, नेपाल सरकार, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयद्वारा राष्ट्रव्यापी रुपमा संचालित राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धि कार्यक्रमले प्रदेश तथा स्थानीय शासन पद्दतिलाइ दिगो, समावेशी र जवाफदेही बनाउने लक्ष्य लिएको छ । यस कार्यक्रम अर्न्तगत संचालन हुने गतिविधिहरु प्रदेश तथा स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको क्षमता विकास गर्नेतिर लक्षित रहेका छन । साथै, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारहरुको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धिमा पनि यस कार्यक्रमले सहयोग पुर्‍याउने प्रावधान रहेको छ । सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय वीच सम्झौता भइ प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेको छ । यसै सन्दर्भमा गाँउपालिका तथा गाउँपालिकाहरुको आन्तरिक आय परिचालनमा सुधार ल्याउनको लागि राजस्व सुधारका कृयाकलापहरु पहिचान गर्न र पहिचान गरिएका कृयाकलापहरुको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको आन्तरिक आयमा पर्न सक्ने प्रभाव समेतका आधारमा आगामी दिनमा प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको प्रक्षेपण गर्ने कार्यलाई मार्गदर्शन गर्न प्रादेशिकसुशासन केन्द्र, प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रमको वित्तीय र क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीको प्राविधिक सहयोगमा लेकम गाउँपालिकाकोराजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्ने कार्य अगाडि बढाईएको छ ।

१.२ राजस्व सूधार कार्ययोजनाको औचित्य

नेपालको संविधानले नेपालको राज्य संरचना सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको हुने तथा राज्यशक्तिको प्रयोग तीनै तहले गर्ने व्यवस्था गरेको छ । देशमा सङ्घियता आएपछि पहिले केन्द्रले दिने रकम तथा बजेटमा मात्र आश्रित स्थानीय तहहरुलाइ पनि आफैंले राजस्वसङ्कलन गर्न सक्ने अधिकार प्रत्याभूत गरिएको छ । त्यसैले स्थानीय सरकारलाई सङ्घ र प्रदेश सरकारबाट उपलब्ध हुने विभिन्न अनुदान तथा राजस्व विनियोजन बाहेक स्थानीय राजस्व अधिकार अन्तर्गत विभिन्न कर तथा सेवा शुल्क, पर्यटन शुल्क तथा दण्ड जरिवाना जस्ता गैर कर लगाउने अधिकार प्रदान गरिएको छ । साथै स्थानीय सरकारले अन्य स्वदेशी सङ्घसंस्थाबाट अनुदान रकम प्राप्त गर्नसक्ने, नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति लिएर वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन सक्ने तथा नेपाल सरकारको सहमति लिएर वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सीमाभित्र रही आन्तरिक ऋण लिन सक्ने कानूनी व्यवस्था समेत छ ।

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ द्वारा अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरणलाइ व्यवस्थापन गरिनुका साथै स्थानीय सरकारले कर लगाउदा वैज्ञानिक करका आधारभूत मान्यताहरुका आधारमा कर करदाताले तिर्न सक्ने क्षमता र कर प्रणाली समानता र न्यायमा आधारित रहने गरी स्थापना गर्न, स्वेछिक रुपमा कर तिर्न प्रेरीत हुने वातावरण सिर्जना गर्न र

कर लगाँउदा करको आधार, करको दर र कर तिर्ने अवधि निश्चित गर्न, स्थानीय सरकारको आन्तरिक राजस्व सुधार कार्य योजनाको निर्माण अपरिहार्य छ ।

संवैधानिक अधिकारभित्र रही स्थानीय सरकार संचालन ऐन (२०७४) ले गाउँपालिका तथा नगरपालिकालाई आन्तरिक आय परिचालन गर्नसक्ने उल्लेख्य अधिकार दिएको भए तापनि ती अधिकारलाई व्यवस्थित तरिकाले कार्यान्वयन गर्न सक्ने क्षमता सबैमा विकास भइसकेको छैन । यसको पछाडि अनेक कारणहरु हुनसक्छन जस्तै सङ्घिय संरचनाको अभ्यास नयाँ हुनु, आयका श्रोतहरुको पहिचान गर्नसक्ने खालको दक्ष जनशक्ति अधिकांश स्थानीय तहहरुमा नहुनु, स्थानीय तहहरुसँग रहेका संभाव्य श्रोतहरुका बारेमा तथ्यांक नहुनु, राजस्वसङ्कलन र त्यसको बाँडफाँड बारेमा जनतालाइ बुझाउन नसक्नु, स्थानीय तहमा राजस्वको दायरा वृद्धि गर्ने सम्बन्धमा स्थानीय तहको नेतृत्वको इच्छाशक्ति कम हुनु आदि ।

स्थानीय तहहरुको राजस्व सम्बन्धि वर्तमान स्थितिको विश्लेषण गरिराजस्व सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरुको पहिचान गर्न र सोका आधारमा आगामी तीन वर्षको राजस्व प्रक्षेपण कार्यमा सहजीकरण गर्ने प्रयोजनका लागि सुदुरपश्चिम प्रदेश अन्तर्गतको प्रादेशिक सुशासन केन्द्रको चालु आ. व. २०७८/०७९को स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार .लेकम गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

१.३ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको उद्देश्यहरु

यस कार्यक्रमको समग्र उद्देश्य पालिकाहरुको आन्तरिक आय तथा राजस्वको विद्यमान अवस्था विश्लेषण गर्नु र व्यवहारिक तथा प्रभावकारी राजस्व प्रणालीको विकास गर्नु हो । यस उद्देश्यको प्राप्तिका लागि देहाय अनुसारका सहायक उद्देश्यहरु निर्धारण गरिएको छ:

- स्थानीय तहका जनप्रतिनिधीहरु तथा कर्मचारीहरुलाई राजस्व सुधार कार्यायोजना सम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्ने ।
- स्थानीय तहमा शीर्षकगत रुपमा सम्भावित कर/गैर करका आधार तथा विगत तीन वर्षको आन्तरिक आयको अवस्थाको विश्लेषण गर्ने ।
- स्थानीय तहमा राजस्वका विभिन्न श्रोतहरुको लेखाजोखा (यथार्थ असुली सहित) गर्ने र वृद्धिका संभावनाहरु पहिचान गर्ने ।
- स्थानीय तहको राजस्व प्रशासनको सङ्गठनात्मक संरचना सङ्कलन तथा बिलिङ्ग पद्दति र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सहित स्थानीय तहको समग्र राजस्व प्रशासन तथा यसको कार्य कुशलताको विश्लेषण गर्ने ।
- स्थानीय तहका आन्तरिक आय वृद्धिका संभावनाहरु पहिचान गरि आय सुधार कार्ययोजना र प्रक्षेपण सहितको आन्तरिक आय सुदृढीकरण कार्य योजना तयार गर्ने ।
- राजस्व सुधारका नयाँ संभावनाहरुको पहिचान गर्दै स्थानीय तहले अपनाउनुपर्ने भावी रणनीति सहित आगामी ३ आर्थिक वर्षका लागि कार्य योजना (२०७९/०८०-२०८१/०८२) सहित राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्ने ।

- स्थानीय तहको विद्यमान आर्थिक ऐन पुनरावलोकन गरी आगामी आर्थिक ंमा गर्नु पर्ने सुधारका लागि सुझाव सहित नमुना तयार गर्ने ।

१.४ अपेक्षित परिणाम

स्थानीय तहहरुलाई वित्तीय रुपमा सवल बनाउने र खर्च व्यवस्थापन गर्न सक्षम बनाई सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाइ प्रभावकारी बनाउन राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण गर्नु मुख्य अपेक्षित परिणाम हुनेछ साथै यस कार्ययोजना मार्फत तल उल्लेखित कुराहरु प्राप्त हुनेछन् :

- ❖ सम्बन्धित स्थानीय तहहरुका जनप्रतिनिधीहरु, कर्मचारी सवैले राजस्व सुधार सम्बन्धी अभिमुखीकरण प्राप्त गरी आन्तरिक आय तथा कर सम्बन्धी विषयमा आवश्यक जानकारी हासिल गरेका हुनेछन् ।
- ❖ सहभागितामूलक विधिद्वारा तोकिएका स्थानीय तहको सूचना र तथ्याङ्कमा आधारित कार्यान्वयनयोग्य राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार भएको हुनेछ ।
- ❖ आन्तरीक आयका नयाँ सम्भावनाहरुको पहिचान भई सो समेत समावेश भएको राजस्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको आन्तरिक आयमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
- ❖ नमुना आर्थिक ऐन आगामी आर्थिक वर्षबाट यथार्थतामा कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।

१.५ राजस्व सूधार कार्ययोजना तर्जूमा विधी र प्रक्रिया

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि अवलम्बन गरिएका विधी तथा चरणहरूलाई देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ (चित्र २) ।

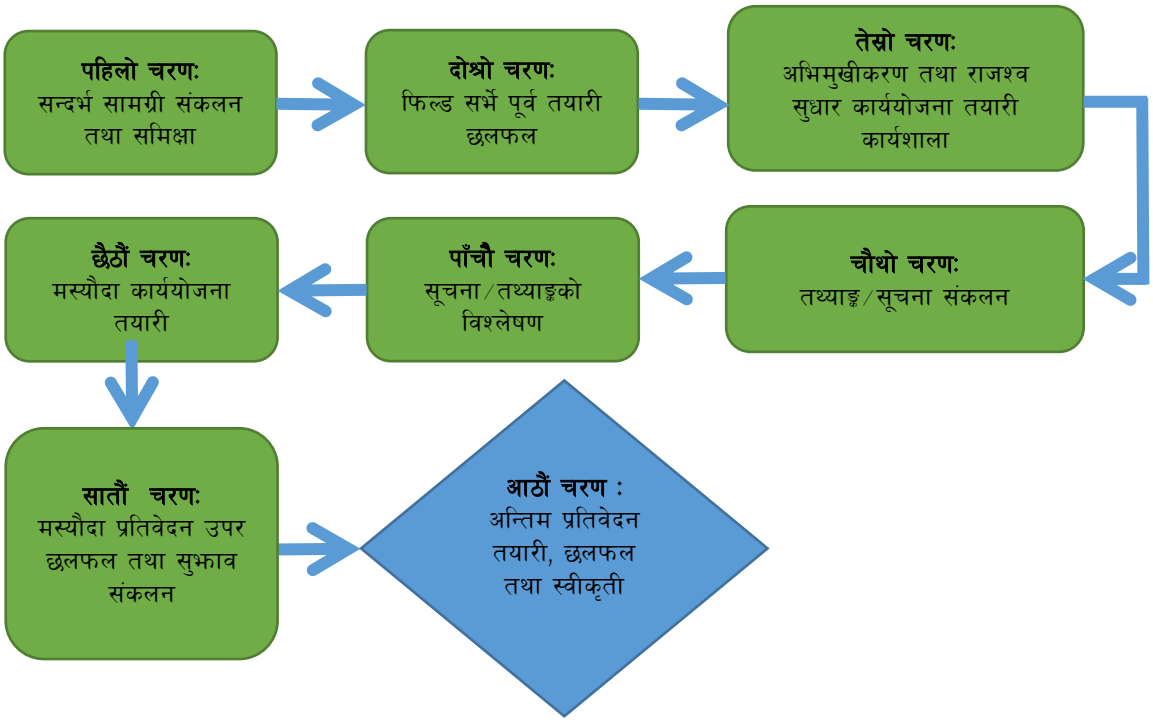

चित्र १: राजस्वसुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि अवलम्बन गरिएका चरणहरू

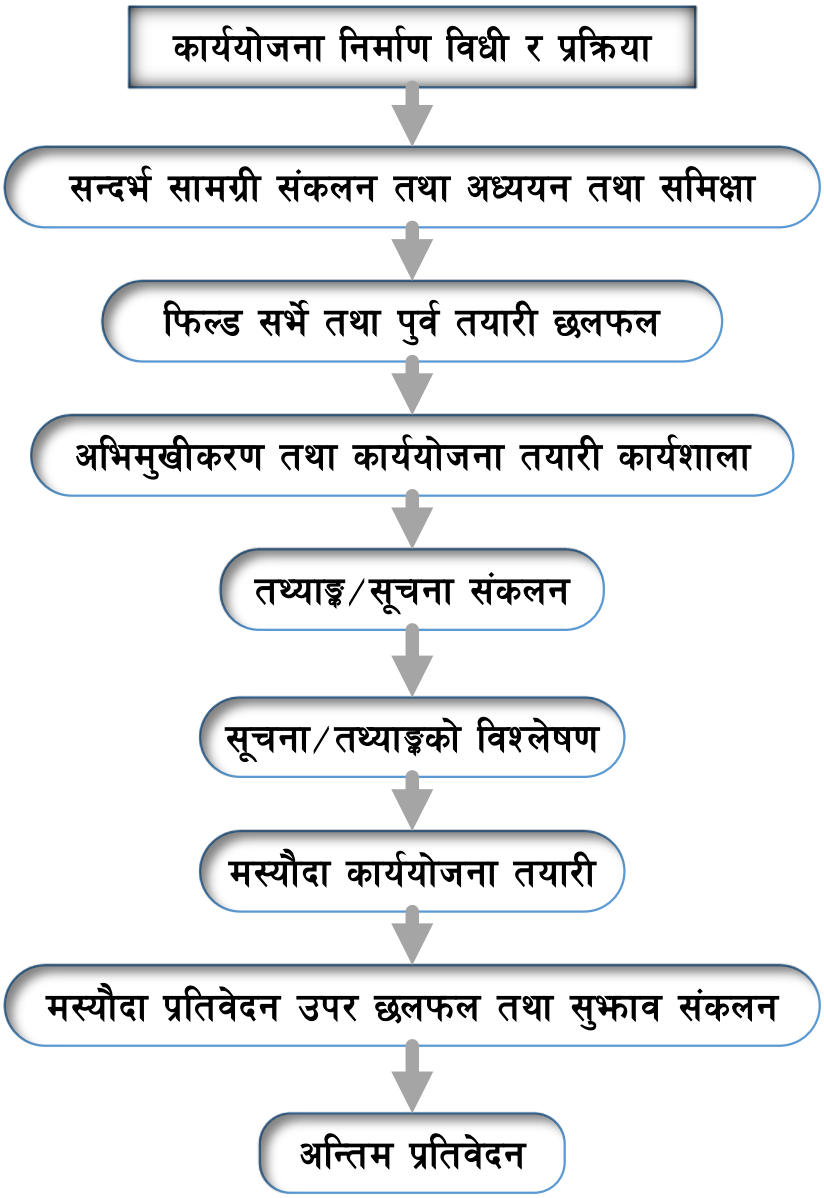

चित्र २: कार्ययोजना निर्माण विधि र प्रक्रिया

पहिलो चरण: सन्दर्भ सामाग्री सङ्कलन तथा समीक्षा

राजस्व सुधार कार्ययोजनासँग सान्दर्भिक विभिन्न सामाग्रीहरुको सङ्कलन तथा अध्ययन गरियो । यस अध्ययन कार्यको लागि पहिलो चरणमा परामर्शदाता समूहबाट विभिन्न स्रोतहरू मार्फत सन्दर्भ सामाग्रीहरू सङ्कलन, अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । जसमध्ये नेपालको संविधान (२०७२), स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ (संशोधन सहित), सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन २०७७, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व सम्बन्धी ऐन २०७६, सार्वजनिक निजी साझेदारी तथा लगानी ऐन २०७५, आपूर्ति नीति २०६९, औद्योगिक व्यवसाय ऐन २०७३ (

संशोधन २०७६), कम्पनी ऐन, २०६३ (संशोधन २०७५), उपभोक्ता हित संरक्षण ऐन, २०७५, सहकारी ऐन २०७५ आदि रहेका छन् । यसैगरी प्रदेश सरकार अन्तर्गतका सम्बन्धित सन्दर्भ सामाग्रीहरुमा सुदूरपश्चिम प्रदेश आर्थिक ऐन, औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७५ आदि रहेका छन् । यसै क्रममा अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएका मुख्य-मुख्य सामाग्रीहरू अनुसूची १ मा दिइएको छ ।

दोस्रो चरणः फिल्ड सर्भे पूर्व तयारी छलफल

पालिकामा कार्ययोजना तर्जुमाका लागि आवश्यक तथ्याङ्क/सूचना सङ्कलन गर्न जानु भन्दा पहिले प्रादेशिक सुशासन केन्द्र, पुन्ना, डोटीमा मिति २०७९ जेष्ठ ११ मा एक दिबसीय छलफल कार्यक्रम राखिएको थियो । उक्त छलफल कार्यक्रममा क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीबाट तयार पारिएको प्रश्नावली तथा चेकलिष्टका बारेमा विस्तृत छलफल भयो र उक्त छलफलमा प्रादेशिक सुशासन केन्द्रका तर्फबाट दिनुभएका सुझावहरूलाई समेत सम्बोधन गरी प्रश्नावली तथा चेकलिष्टलाई अन्तिम रुप दिइएको थियो । उक्त कार्यक्रममा क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीका तर्फबाट विषय विशेषज्ञले राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धि सैद्धान्तिक र व्यवहारिक पक्षहरूको बारेमा प्रस्तुी दिनुभएको थियो र उक्त प्रस्तुतीकरणमा उठेका जिज्ञासाहरूलाई सम्बोधन पनि गर्नु भएको थियो ।

तेस्रो चरणः अभिमुखीकरण कार्यशाला

पालिकामा कार्य प्रारम्भ गर्नुभन्दा पहिले राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीबाट खटिने फिल्ड अनुसन्धान टोलीले स्थानीय तहका प्रमुख तथा उप-प्रमुख, स्थानीय तहको राजस्व परिचालन सम्बन्धि काम गर्ने कर्मचारीहरु र राजस्व परामर्श समितिका पदाधिकारीहरुलाई राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी सम्बन्धमा अभिमुखीकरण गर्ने कार्य गरेको थियो ।

चौथो चरणःतथ्याङ्क/सूचना सङ्कलन

कार्ययोजनातर्जुमा सम्बन्धि कार्यका लागि संस्थागत सूचना तथा तथ्यांकहरु समेत आवश्यक पर्ने हुन्छ । यसका लागि स्थानीय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम पुस्तिका, आर्थिक ऐनहरु, राजस्व सम्बन्धी कानूनहरु, प्रगति विवरणहरु तथा खर्चको फाँटवारी, प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन, सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनहरु आदिबाट पनि आवश्यक सूचना र तथ्यांक प्राप्त गरियो । त्यस बाहेक, उद्योग वाणिज्य सङ्घ, यातायात व्यवसायीहरुको सङ्गठन, होटल व्यवसायीहरुको सङ्गठन आदि पेशागत एवम् व्यवसायीक संस्थाहरु लगायतका सरोकारवाला पक्षहरुसँगको छलफलबाट पनि आवश्यक सूचना तथा तथ्यांकहरु सङ्कलन गरिएको थियो ।राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारीको क्रममा मुख्यतः निम्न प्रकारका सूचनाहरु सङ्कलन गरिएको थियो ।

- ❖ राजस्व प्रशासनको वर्तमान अवस्था, राजस्व प्रशासनिक ब्यवस्था तथा सूचना प्रवाह सम्बन्धि विवरण
- ❖ राजस्व परिचालनका लागि अवलम्बन गरिएका नीतिगत ब्यवस्थाहरु
- ❖ कम्तिमा विगत तीन आर्थिक वर्षहरुको अनुमानित तथा यथार्थ आय विवरण
- ❖ गत वर्ष तथा चालु वर्षको हालसम्मको यथार्थ आय विवरण
- ❖ चालु वर्षको आर्थिक ऐन तथा बजेट
- ❖ आन्तरिक आय सङ्कलनको अवस्था, स्रोत, क्षेत्र तथा दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण
- ❖ आन्तरिक आय सङ्कलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरू सम्बन्धि तथ्यांक तथा सूचना
- ❖ राजस्व सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरु तथा सोको जिम्मेवारी, आदि ।

कुनै सूचनाहरु/तथ्याङ्कहरु नमिल्दा र असंगतिपूर्ण देखिन गएमा त्यसलाई पूनः प्रमाणीकरण गरिएको थियो । यसरी प्रमाणिकरण गरि सकिएको तथ्याङ्कलाई कार्ययोजनाको उद्देश्यहरुले खोजे अनुसार तालिकामा रुपान्तरण गरिएको थियो । वस्तुगत विश्लेषणको लागि आवश्यक तथ्याङ्क अनुसूची २ अनुसार र विषयगत विश्लेषणको लागि आवश्यक तथ्याङ्क अनुसूची ३ अनुसार सङ्कलन गरिएको थियो ।

पाँचौ चरणः सूचना/तथ्याङ्कको विश्लेषण

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको लागि आवश्यक सूचना/तथ्याङ्क सङ्कलन गरिसकेपछि त्यस्ता सूचनाहरुलाई विश्लेषण गरिने छ । सूचना विश्लेषणको लागि तथ्याङ्कीय विधि तथा गुणात्मक विश्लेषण विधि दुवैलाई प्रयोगमा ल्याइने छ । राजस्व सम्बन्धि नीतिगत ब्यवस्थाको विश्लेषण गरी सुधारका उपायहरु पहिचानको लागि गुणात्मक विश्लेषण विधि प्रयोग गरिएको थियो भने राजस्वको बृद्धिदर तथा विद्यमान दायराको विश्लेषण तथ्याङ्कीय विधिद्वारा गरिएको थियो ।

स्थानीय तहको राजस्व अधिकार, हाल गरिरहेको आय सङ्कलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चात् आय सङ्कलनमा पार्ने प्रभावहरुको मूल्याङ्कनलाई ध्यान दिदैं आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको थियो । यसरी तयार गरिने प्रक्षेपणले लेकम गाउँपालिकाको बजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्नेछ । यसैगरी लेकम गाउँपालिकाको विगतको आयको वृद्धिदरको विश्लेषण गरी आय सङ्कलनको अवस्थालाई विश्लेषण गरिएको छ । शुरु र अन्तिम बिन्दुको आधारमा वार्षिक बृद्धिदरको गणना निम्न शुत्रको प्रयोग गरि गरिएको थियो ।

$$\text{CAGR} = \left(\frac{\text{Ending Value}}{\text{Beginning Value}}\right)^{\left(\frac{1}{\text{Number of Years}}\right)} - 1$$

जहाँ,

CAGR =औसत वार्षिक बृद्धिदर

Ending Value = अन्तिम वर्षको यथार्थ रकम

Beginning Value = पहिलो वर्षको यथार्थ रकम

आय प्रक्षेपणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्कको विश्लेषण **अनुसूची ४** अनुसार गरिने छ ।

छैठौं चरणःमस्यौदा कार्ययोजना तयारी

स्थलगत अध्ययनबाट आएका तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूलाई परिमाणात्मक तथा गुणात्मक विधिहरूको प्रयोग गरी मस्यौदा तयार गरिएको छ । लेखनको कार्य सकेसम्म भाषागत विज्ञता भएका ब्यक्तिले गर्दा राम्रो हुने हुँदा लेखनको जिम्मेवारी कसले लिने हो पूर्व तयारी चरणमै निश्चित गरिएको थियो । प्रतिवेदनको विषय सूची निम्न अनुसार छ ।

परिच्छेद – एक : परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

१.२ राजस्व सुधार योजनाको औचित्य

१.३ योजनाले राखेका उद्देश्यहरु

१.४ योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया

१.५ योजनाका सीमाहरु

परिच्छेद – दुई : गाउँ/गाउँपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय

२.१ गाउँ/गाउँपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय

२.२ गाउँ/गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था

२.३ गाउँ/गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था

परिच्छेद – तीन : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाब्यता

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धि संवैधानिक तथा कानुनी ब्यवस्था

३.२ गाउँ/गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

३.३ आन्तरिक राजस्वसङ्कलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

३.३.१ स्थानीय कर राजस्व

३.३.२ गैर कर राजस्व

परिच्छेद – चार : आय सङ्कलनको संस्थागत क्षमता तथा सङ्कलन अवस्था

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति

४.२ आय सङ्कलनको संस्थागत क्षमता

४.३ गाउँ/गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

परिच्छेद – पाँच : राजस्व सुधार कार्ययोजना

५.१ गाउँ/गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

परिच्छेद – छ : आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

६.२ गाउँ/गाउँपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण

परिच्छेद – सातः अपेक्षित नतिजा

परिच्छेद – आठः अनुगमन तथा मूल्यांकन

कअनुसूचीहरु:

अनुसूची १: तथ्याङ्क सङ्कलन सूची

अनुसूची २: विषयगत विश्लेषणको नमूना फाराम

अनुसूची ३: वस्तुगत विश्लेषणको नमूना फाराम

अनुसूची ४: आय प्रक्षेपणको ढाँचा

सातौं चरणः मस्यौदा प्रतिवेदन उपर छलफल तथा सुझाव सङ्कलन

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका उपरोक्त चरणहरु पश्चात तयार गरिएको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन सम्वन्धित सरोकारवालाहरु समक्ष प्रस्तुत गरी सुझाव लिइने छ । यसका लागि परामर्श कार्यशाला/बैठकको आयोजन गरिने छ । यस्तो छलफलबाट प्रतिवेदनमा छुट भएका विषय वा तथ्याङ्कीय कमजोरीहरुलाई सच्याउन र प्रतिवेदनका विषयमा सरोकारवालाहरुलाई जानकारी प्रदान गर्न पनि सहयोग पुग्ने छ ।

आठौ चरणः अन्तिम प्रतिवेदन तयारी, छलफल तथा स्वीकृती

मस्यौदा प्रतिवेदन प्राप्त भएका सुझाव समेतको आधारमा अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिने छ । यसरी तयार भएको कार्ययोजना सरोकारवालाहरुको बीचमा प्रस्तुतिकरण गरिने छ । दिइएका सुझावहरुको यथोचित सम्बोधन गरि प्रतिवेदनलाई अन्तिम रुप दिइने छ र स्थानीय राजस्व परामर्श समिति मार्फत कार्यपालिकामा पेश गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गराइने छ । कार्यपालिकाबाट प्रतिवेदन स्वीकृत गराउँदा प्रतिवेदन कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने बजेट विनियोजन गर्ने कार्यमा पनि सहजता आउने अपेक्षा गरिएको छ ।

१.६ राजस्व सूधार कार्ययोजनाका सीमाहरु

यस गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना क्षेत्र व्यापक रहेको भएता पनि उपलब्ध सीमित स्रोत साधन, पर्याप्त सूचनाको अभाव, सीमित समयका कारण यस अध्ययन निम्न अनुसारको सीमामा रही तयार गरिएको छ ।

यस राजस्व सुधार कार्ययोजना गाउँपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त अभिलेख तथा दस्तावेज, स्थानीय पदाधिकारीहरु तथा सम्बन्धित कर्मचारीहरु र अन्य सरोकारवालाहरुसँग गरिएको छलफल, गोष्ठि, अर्न्तक्रिया तथा कार्यशालाबाट प्राप्त सल्लाह, सुझाव र सूचनाको आधारमा तयार गरिएको हो ।

१. सङ्घ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त गर्ने राजस्व बाँडफाँड र समानीकरण अनुदानको रकम प्रक्षेपण हालको अभिलेखलाई आधार मानी वार्षिक रुपमा बृद्धि हुने अनुमान गरी लेखाजोखा गरिएको तथा स्थानीय तहबाट प्राप्त हुने राजस्वमा केन्द्रित रही योजना तर्जुमा गरिएको छ ।
२. राजस्व प्रक्षेपणको लागि स्थानीय तहले उपलब्ध गराएको तथ्याङ्क तथा केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागले विभिन्न सर्वेक्षण मार्फत उपलब्ध गराएको तथ्याङ्कको आधारमा विश्लेषण गरिएको छ ।
३. वार्षिक रुपमा अनुगमन मुल्यांकन पश्चात राजस्व सुधार कार्ययोजनामा परिमार्जन गर्न सकिने छ ।

परिच्छेद दुईः गाउँपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय

यस परिच्छेदमा गाँउपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय, अवस्थिति, मानव शंसाधन साथै भौगोलिक, आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था तथा गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमतालाई पनि चित्रण गरिएको छ ।

२.१ गाउँपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय

नामाकरणः

नेपालको संविधान २०७२ अनुसार राज्यको पुनरसंरचना हुँदा ७ प्रदेश र ७५३ स्थानीय तहमा बिभाजन भए अनुसार लेकम गाँउपालिका सुदूरपश्चिम प्रदेशमा पर्दछ । लेकम गाँउपालिका साविकका चारवटा गाविसहरु खराकडा, लाली, रिठाचौपता र सर्माली समायोजन भइ २०७३/११/२७ मा निर्माण भएको यो गाउँपालिका देवभुमिको नामले प्रचलित छ ।

लेकम गाउँपालिका गठन हुनुभन्दा पहिला दार्चुला जिल्लालाई चारवटा क्षेत्र लेकम गर्खा, दूंगर्खा, व्याँस गर्खा र मार्मा गर्खामा विभाजन गरिएको थियो । लेकम गर्खाको सिमाना उत्तरमा हालको महाकाली नगरपालिकाको नमस्कार भन्ने ठाउंसम्म, पुर्वमा शैल्यशिखरको बिटुले र देथला भन्दा तल तथा दक्षिणमा चौलानी नदीसम्म रहेको थियो भन्ने इतिहास छ । तत्कालिन लेकम गर्खा भित्र हाल मालिकार्जुन गाउँपालिका, शैल्यशिखर नगरपालिका तथा लेकम गाउँपालिका रहेका छन । लेकम गाउँपालिका तत्कालिन लेकम गर्खाको मुख्य क्षेत्र भएकोले यस गाउँपालिकाको नाम लेकम गाउंपालिका राखिएको छ ।

कूल ६ वटा वडामा विभाजित यस लेकम गाउँपालिकाको जनसख्या १६६७८ रहेको छ । यस लेकम गाउँपालिकामा विभिन्न जातजातिहरूको बसोबास रहेको छ । जसमा ओझा, कार्की, खत्री, विष्ट, बोहोरा, पन्त, धामी, ठगुन्ना, टमटा, ओड, दमाइ, लुहार, कामी, भुल, जोशी, भट्ट, बम, महता, सितोली, डडाल, मन्याल, जुहारी, सितोली, महर, ठेकरे, आदी जातजातीहरू यस यस गाँउपालिकामा बसोबास गर्दै अएका छन् ।

अवस्थिति :

लेकम गाँउपालिकाको पूर्वमा शैल्यशिखर नगरपालिका र चौलानी नदी, पश्चिममा मालिर्जुन गाँउपालिकार भारत, उत्तरमा मालिकार्जुन गाउँपालिका र शैल्यशिखर नगरपालिका र दक्षिणमा बैतडी जिल्लाको चौलानी नदी पर्दछ भने यस गाँउपालिको कूल क्षेत्रफल (नापी विभागको डाटा अनुसार) ८३.७४ वर्गकिलोमिटर र ८०°२३''९.३५' देखि ८०°३१''४५.१९' पूर्वी देशान्तर र २९°३६''४४.५४' देखि २९°४२''२०.२८' उत्तरी अक्षांशमा फैलिएको छ । यस गाँउपालिको उत्तर दक्षिण लम्बाई १०.२३ कीलोमिटर तथा पूर्व पश्चिम लम्बाई १२.९९ कीलोमिटर रहेको छ । यहाँको भौगोलिक बनावट भिरालो जमिन र पहाडी भुभागमा विभाजित रहेको छ । भौगोलिक

विषमताको कारणले गर्दा यो क्षेत्र वनस्पति तथा वन्य जन्तुहरूको विविधताले सम्पन्न रहेको छ । अधिकांश भाग भिरालोपन, विविध प्रकारको वन क्षेत्र, घाँसे मैदान र पानीको स्रोतहरूले भरिपूर्ण रहेको छ । विभिन्न जातजातिको पराम्परागत भेषभुषा, रितीरिवाज र लोक सस्कृति पर्यटन प्रबर्धनका लागि उपयोगी छन् । यस गाँउपालिकामा समशितोष्ण जलबायु पाइन्छ ।

यस लेकम गाउँपालिका पहाडी भूबनोटले गर्दा बनजंगल बाहेकका भ-ूभाग पहाड र कृषियोग्य भूमि रहेको छ । पहाडी भूबनोटले गर्दा अधिकांस जमिन भिरालो छ । यहाँको मुख्य बाली मकै, गहुँ, हुन् भने समथर जमिन तथा बेशीमा केहि धान खेती पनि हुन्छ । पर्याप्त सिंचाईको ब्यबस्था नहुनु, किसानका लागि समयमा उन्नत मल बिऊको व्यवस्था हुन नसक्नु, र परम्परगत खेती

लेकम गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र स्तनधारी बन्यजन्तुहरूको साथसाथै विभिन्न प्रजातिको घस्रिने जीवजन्तुहरू, चराचुरिङ्गीहरू प्रशस्त संख्यामा पाईन्छ । यहाँका जंगलमा दुर्लभ, बहुमूल्य तथा महत्वपूर्ण जडीबुटीहरू टिमुर, दालचिनी, काउलो बोक्रा, तितेपाती, रिठा आदि पाइन्छन् । यस प्रकारको बहमूल्य जडीबुटीहरूलाई सामुदायिक वन, कबुलियती वन र सार्वजनिक तथा निजी वन क्षेत्रहरूमा व्यावसायिक रुपमा खेती गरी गैरकाष्ठ वन पैदावारमा आधारित उद्यमहरू स्थानीयस्तरमा संञ्चालन गर्न सकेमा स्थानीय जनताको जीविकोपार्जनमा पनि टेवा पुग्न सक्ने देखिन्छ । लेकम गाउँपालिकामा भौगोलिक विविधता पाइन्छ । अधिकांश भाग भिरालोपन, विविध प्रकारको वन क्षेत्र, घास मैदान र पानीको स्रोतहरूले भरिपूर्ण रहेको छ । यही विषमताले गर्दा यस क्षेत्रमा स्तानधारी बन्यजन्तुहरूका साथसाथै विभिन्न प्रजातिका घस्रिने जीवजन्तुहरू पनि पाइन्छन् । यस क्षेत्रमा पाइने मूख्य जीवजन्तुमा मृग, रतुवा, थार, चितुवा, स्याल, बदेंल, भालु, बादर, रायपाटे बाघ, दुम्शी आदि तथा चरचुरिंगीहरूमा कालिज, ढुँकुर, न्याउली, कोइली, काँग, सारस, सुगा, च्याकुरा, प्याउरो आदि प्रशस्त मात्रा पाइन्छन् ।

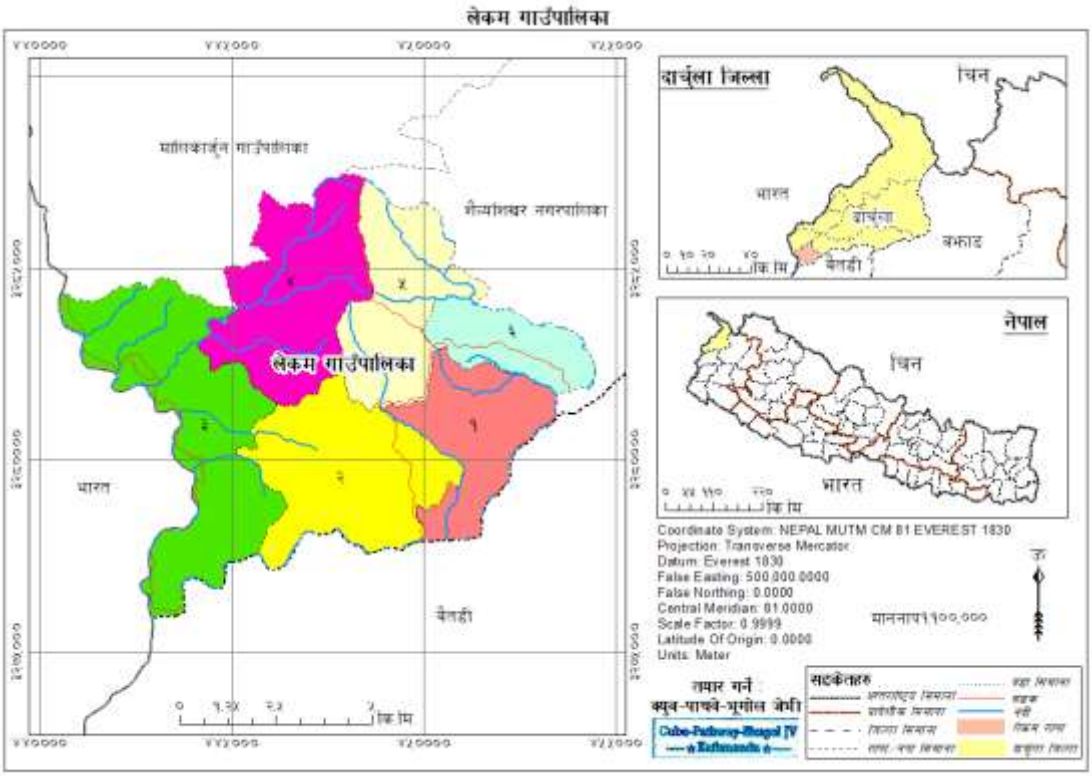

चित्र ३: लेकम गाउँपालिका अवस्थिती नक्शा

क्षेत्रफल तथा वडा विभाजनः

लेकम गाँउपालिकालाई कूल ६ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ । यस गाँउपालिकाको कूल क्षेत्रफल ८३.७४वर्ग किलोमिटर रहेको छ ।क्षेत्रफलका हिसावले वडा नं. ३ सबैभन्दा ठूलो २१.७१ वर्ग किलोमिटर छ भने सबैभन्दा सानो वडा नं. ६ रहेको छ, जसको क्षेत्रफल मात्र ६.५१वर्ग किलोमिटर रहेको छ । यस गाउँपालिकाको प्रशासनिक विभाजन तथा क्षेत्रफल तलको तालिका १ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १: वडा अनूसार क्षेत्रफल

वडा नं.	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
१	१०.५६
२	१६.५८
३	२१.७१
४	१६.०१
५	१२.३६
६	६.५१
जम्मा	**८३.७४**

जनसङ्ख्याः

यस लेकम गाउँपालिकामो सबैभन्दा धेरै घरपरिवार वडा नम्बर४ मा रहेको छ । गाउँपालिकाको कूल ८४१६ पुरुष, ८२१६ महिला र दुई जना तेस्रो लिंगी गरी जम्मा१६६७९ जनसङ्ख्या छ । जनसङ्ख्याको हिसाबले सबैभन्दा ठूलो वडा नम्बर ५ रहेको छ जसमा ४६७घरपरिवार संख्या रहेको छ, पुरुष १६१६ र महिला १५८८ गरी कूलजनसङ्ख्या ३२०४ रहेको छ । त्यसैगरीसबैभन्दा कम ३३० घरपरिवार भएको वडा ६ नम्वर रहेको छ भने जनसङ्ख्याको हिसाबले गाउँपालिकाकोसबैभन्दा सानो ३ नम्वर वडा रहेको छ । जसमा १२४९ पुरुष र ११३६ महिला गरी जम्मा २३८५जनसङ्ख्या रहेको छ। यस गाँउपालिकाको वडा अनुसार जनसङ्ख्या तथा घरधुरी विवरण तलको तालिका २ मा दिइएको छ ।

तालिका २: वडा अनूसार जनसङ्ख्या तथा घरधूरी

वडा नं.	घरधुरी संख्या		जनसङ्ख्या		
		पुरुष	महिला	तेस्रो लिङ्गी	जम्मा
१	४४४	१४०८	१३२६	१	२७३५
२	४१०	१३०६	१२६४	०	२५७०
३	३५९	१२२४	११३६	०	२३८५
४	५०४	१५६६	१५२३	१	३०९०
५	४६७	१६१६	१५८८	०	३२०४
६	३३०	१३१६	१३७९	०	२६९५
जम्मा	**२५१४**	**८४६१**	**८२१६**	**२**	**१६६७९**

स्रोत: लेकम गाउँपालिका पार्श्वचित्र, २०७६

लिङ्ग अनुसारको वडागत जनसङ्ख्या विवरण

यस गाउँपालिकाको कूल जनसङ्ख्या १६६७८ रहेको छ । जसमा महिला ८२१५ (४९.२६ प्रतिशत) रहेका छन्, पुरुष ८४६१ (५०.७३ प्रतिशत) रहेका छन् भने २ जना (०.०१ प्रतिशत) तेस्रो लिङ्गी रहेका छन् । यो तथ्यांक हेर्दा पुरुषको भन्दा महिलाको संख्या २४७ ले कम देखिन्छ । गाउँपालिकाको जनसङ्ख्याको हिसाबले सबैभन्दा ठूलो वडा ५ नम्वर देखिन्छ जसमा १८.९४ प्रतिशत जनसङ्ख्या रहेको छ भने सबैभन्दा सानो वडा ३ नम्वर जहाँ १४.१० प्रतिशत जनसङ्ख्या रहेको छ । यस गाँउपालिकाको लिङ्ग अनुसार वडागत जनसङ्ख्या विवरण तलको तालिका नं. ३ मा दिइएको छ ।

तालिका ३: लिङ्ग अनूसार वडागत जनसङ्ख्या विवरण

वडा नं.	महिला	पुरुष	तेस्रो लिङ्गी	जम्मा	प्रतिशत
१	१३२५	१४०८	१	२७३४	१६।१६
२	१२६४	१३०६	०	२५७०	१५।१९
३	११३६	१२४९	०	२३८५	१४।१०
४	१५२३	१५६६	१	३०९०	१८।२६
५	१५८८	१६१६	०	३२०४	१८।९४
६	१३७९	१३१६	०	२६९५	१५।९३
जम्मा	८२१५	८४६१	२	१६६७८	१००
प्रतिशत	४९।२६	५०।७३	०।०१	१००	

स्रोत: लेकम गाउंपालिका पार्श्वचित्र २०७६

जातजाती अनूसार वडागत जनसङ्ख्या विवरण:

तालिका ४: जातजाती अनूसार वडागत जनसङ्ख्या विवरण

वडा न.	ब्राम्ह्मण	क्षेत्री	जनजाती	दलित	अन्य	जम्मा घरधुरी
१	६४	३५३	०	२७	०	४४४
२	२२१	१०४	०	८५	०	४१०
३	१५१	१११	०	८८	९	३५९
४	११७	१०८	०	९९	१८०	५०४
५	१९९	२४१	०	२३	४	४६७
६	८३	१५८	०	२२	६७	३३०
जम्मा	**८३५**	**१०७५**	**०**	**३४४**	**२६०**	**२५१४**

स्रोत: लेकम गाउंपालिका पार्श्वचित्र २०७५

लेकम गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७५ अनुसार गाउँपालिकामा रहेका कूल १६९१४ जनसङ्ख्यामा र २५१४ घरपरिवारमा ब्राह्मण, क्षेत्री, दलित, ठकुरी र अन्य जातजातिहरुको वसोवास हुदै आएको छ । क्षेत्रीहरुको वाहुल्यता रहेको यस गाउँपालिकामा १०७५ घरपरिवार रहेको पाईन्छ, त्यसपछि ब्राह्मण ८३५ घरपरिवार रहेका छन् भने सवैभन्दा कम अन्य (ठकुरी र दशनामी) २६० घरपरिवार रहेको पाईन्छ । वडागत रुपमा सवैभन्दा वढी क्षेत्रीहरुको वसोवास वडा नं.१ मा रहेको पाईन्छ जसमा कूल घरधुरी ४४४ मध्ये ३५३ घरपरिवार क्षेत्री जातीहरुको रहेको छ त्यसैगरी सबैभन्दा वढी ब्राह्मण समुदायको वस्ती वडा नं. २ मा रहेको छ जसमा जम्मा ४१० घरधुरी मध्ये २४१ घरधुरी रहेको छ । वडागत जातिगत विवरण तालिका नं. ४ मा दिइएको छ ।

पेशागत विवरण :

यस गाउँपालिकाको सबै वडामा बसोबास गर्ने ९६.७० प्रतिशत घरधुरीको मुख्य पेशा कृषि रहेको छ । भने २.०३ प्रतिशत घरधुरीले सरकारी तथा गैरसरकारी जागिरबाट जिवन निर्वाह गर्दै

आएका छन, जसमा खासगरी शिक्षक, सेना, प्रहरी रहेका छन । त्यस्तै विभिन्न प्रकारका ब्यापार ब्यबसाय गर्ने धरधुरी मात्र ०.२८ प्रतिशत रहेको र ०.९९ प्रतिशत घरपरिवारले विभिन्न पेशाहरु जस्तैः मिस्त्री, सिलाईकटाई तथा अन्य काम गर्ने गरेका छन ।

पर्यटन (प्रशिद्ध स्थलहरु):

लेकम गाँउपालिकामा पर्ने पर्यटकिय र धार्मिक स्थलहरु, लटिनाथ,हुनैनाथ, मालिकार्जुन, केदारनाथ, केलपाल, बालीचन्द्र भूमिराज कालासैनी आदि मन्दिरहरु रहेका छन भने प्राकृतिक सौन्दर्यता, नदीहरू (महाकाली र चमेलिया), धार्मिक महत्व वोकेका देवी देवताका शक्तिपिठहरु, हरियाली, अत्यन्तै नजिकबाट अवलोकन गर्न सकिने हिमश्रृंखलाहरुको रमणीयतामा आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरूको आकर्षण गराउने सम्भाव्यता वोकेका स्थानहरु हुन् । मानसरोवर जाने मुख्य गन्त्व्यका रुपमा रहेको यो स्थानलाई पर्यटक आकर्षण गर्नका लागी गाउँपालिकाले भौतिक पूर्वाधारहरुको विकासमा ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ । यस गाउँपालिकाले धार्मिक, ऐतिहासिक र पुरातात्विक स्थलको अध्ययन, संरक्षण, सम्वर्धन र प्रचार प्रसारका लागी लगानी लगाई स्थानीय स्तरमा रोजगारी सृजना गर्नुपर्ने देखिन्छ यस्ता ठाउहरुलाई पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा बिकास गर्न सके गाँउपालिका र स्थानीयलाई फाईदा पुग्ने देखिन्छ ।

सिंचाईः

यस गाँउपालिका रहेको खेजियोग्य २७.७७ वर्ग कि.मि. जमिन मध्ये सलैभर सिंचाई हुने क्षेत्रफ जम्मा ७६५ हेक्टर जमिन रहेको छ । बाँकी खेतियोग्य जमिनमा सिंचाई अभावका कारण बर्षातको पानीकै भरमा सिंचाई हुने देखिएको छ । जिविकोपार्जनको मुख्य पेशाका रुपमा रहेको कृषि क्षेत्रमा पनि गुणस्तरीय रुपमा खेतीपाती गर्न नसकिरहेको अवस्था यस गाउँपालिकाका वासिन्दाको रहेको छ । त्यसैले गाउँपालिकाले कृषि विकासका लागी वृहत कृषि योजना बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

यातायात पहुँच :

यस गाँउपालिमाभित्र १० किलोमिटर कच्चि तथा धुले सडक रहेको छ भने अन्य सबै गोरेटा बाटोहरु छन भने चारवटा पुलहरु रहेका छन । गाउँपालिका क्षेत्रका अधिकांश वार्ड केन्द्रहरुमा सडक सञ्जालले छोईसकेको छैन त्यसैले सबै गाउँहरुमा आवतजावत हिडेरनै गर्न पर्ने बाध्यता रहेको छ ।

उद्यम, व्यापार, व्यवसाय :

यस गाउँपालिकामा १३६ वटा व्यापार, व्यवसायहरु रहेको छ भने प्रमुख व्यापारीक केन्द्रहरुमा बिभिन्न किसिमका पसलहरु रहेका छन् । खासगरि फेन्सी, क्लिनिक तथा औसधी पसल,

इलेक्ट्रोनिक, घडीरेडियो, पुस्तक पसल तथा फोटोकपी , सहकारी, बैक, भेटनरी ,किराना पासल, खाजा पसल तथा होटेल ब्यवसायमा यस व्यापारीक केन्द्रहरुका मानिसहरू संलग्न रहेका छन् ।

मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरु :

यस गाउँपालिमा स्थानीय बस्तीहरुलाइ आधार मानेर बिभिन्न स्थानमा ब्यापारिक केन्द्रहरु रहेका छन् । ब्यापारिक केन्द्रहरुमा स्थानीय उत्पादनका साथै, बाहिरबाट आएका सामानहरुको बिक्रि बितरण हुने गर्दछ । गाउँपालिका भित्र रहेका प्रमुख ब्यापारिक केन्द्रहरुमा रातामाटा, हुनैनाथ, गल्ला केदार आदि व्यापारिक केन्द्रमार्फत यस गाउँपालिकाका स्थानीयहरु लाभान्वित हुदै आएका छन् ।

विद्युत सुविधा :

यस गाँउपालिकामा उर्जाको रुपमाविद्युत प्रयोग गर्ने घरधुरी २०.४१ प्रतिशत, सोलार बत्ति ५२.०६ प्रतिशत तथा अन्य उर्जाको स्रोत २७.५३ प्रतिशत घरधुरी रुपमा प्रयोग गर्ने गर्दछन् । यस गाँउपालिकामा अधिकांश ठाउमा बिजुली बत्ती नभएको हुनाले मूख्य उर्जाको स्रोत सोला बत्ति रहको छ । केही घरपरिवार विद्युत तथा अन्य बैकल्पिक उर्जा प्रयोग गर्दछन ।

संञ्चार सुविधाः

समाजको चौतर्फी बिकासको लागी छिटो, छरितो र सरल सुविधापूर्ण एवम् विश्वसनीय सञ्चार प्रणालीको महत्वपूर्ण भूमिका हुने गर्दछ । जिल्लामा बिगत एक दशक देखि सञ्चारको क्षेत्रमा प्रगति भएको छ । गाउँ क्षेत्र भित्र आम जनसमुदायलाई सञ्चार सुबिधा पुऱ्याउन यहाँ टेलिफोन, मोवाइल, हुलाक इमेल, इन्टरनेटको प्रचलन बढिरहेको छ । बिगतमा जिल्ला भित्र र बाहिर सम्पर्क गर्ने एक मात्र माध्यम हुलाक थियो भने हाल आएरइमेल, इन्टरनेट, टेलिफोन, मोवाइलको प्रचलन रहेको छ ।

खानेपानी तथा सरसफाईः

लेकम गाँउपालिकामा रहेको सबै घरधुरीहरुमा शौचालय रहेको छ । कूल घरधुरी मध्ये ७६.६१ प्रतिशत घरपरिवारले आधुनिक (प्यानसिट, फ्लस भएको) शोचालय प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने २३.३५ प्रतिशत घरपरिवारले साधारण शौचालय प्रयोग गर्दछन् । यस गाँउपालिकामा रहेका कूल २५१४ घरधुरीमध्ये ३८.३१ प्रतिशत अर्थात ९६३ घरधुरीमा स्वस्थखानेपानीको सुविधा पुगेको छ, २४.९४ प्रतिशत अर्थात ६२७ घरधुरीहरुले साधारण पाईपबाटपानी पिउनेगरिरहेका छन् भने ३२.३४ प्रतिशत घरधुरीहरु अहिले पनि खानेपानीको परम्परगत श्रोत (नाला, कुवा,मुल) प्रयोग गर्दै आईरहेका छन् र ४.४१ प्रतिशत घरधुरीहरु अहिले पनि अस्वस्थकर पानी (खोला, नदी)को प्रयोग गर्दै आईरहेका छन् । जसका कारणले पानी जन्य सरुवा रोगको सदैव जोखिममोल्नुपरिरहेकोछभने पानी वोक्नुपर्ने कारणले महिलाहरुमा थप कार्यवोझ पनि बढेको

पाईन्छ । त्यसकारण खानेपानीको समस्या समाधानगर्ने गरि योजनाको प्राथमिकिकरण हुन जरुरी देखिन्छ रगाउँपालिकाले सम्पूर्ण घरधुरीमा स्वस्थ पिउन योग्यपानीको सुविधा पुर्याउन जरुरी छ ।

भवन तथा आवास :

यस गाउँपालिका जम्मा घरधुरीहरु मध्ये ७९.४ प्रतिशत अर्थात १९९७ घरधुरी स्थानीय स्तरमा नै उपलब्धहुने पत्थरलगाईएका छन् । त्यसैगरी ३.४२ प्रतिशत अर्थात ८६ घरधुरी सिमेन्टेट (लेन्टर) हाली वनाईएका४३छन् भने १६.११ प्रतिशत अथवा ४०५ वटा घरधुरीहरु अझैपनि फुस, घाँस, परालले छापेर बनाइएका छन् ।

शिक्षाः

गाउँपालिका पार्श्वचित्र २०७५ का अनुसार लेकम गाँउपालिकाको करिव ७६ प्रतिशत मानिसहरु साक्षर रहेका छन । महिला साक्षरता दर ३५.०६ प्रतिशत र पुरुष ४२.१७ प्रतिशत रहेको छ । जसमा सामान्य लेखपढ गर्न सक्ने कूल साक्षर जनसङ्ख्या संख्यामा ८४ प्रतिशत जनसङ्ख्या रहेको छ, त्यसैगरी ११ प्रतिशतजनसङ्ख्याले एस.एल.सि वा एस.ई.ई पास गरेको छ भने जम्मा ४ प्रतिशत जनसङ्ख्याले १० जोड २ वा सोभन्दा माथीको शिक्षा हासिल गरेका छन् । त्यसैगरी कूलजनसङ्ख्यामा ५६.३८ प्रतिशत जनसङ्ख्याले सामान्यलेखपढ गर्न सक्छन्, ८.३७ प्रतिशत जनसङ्ख्याले एस.एल.सि वा एस.ई.ई पास गरेको छ भने ३.४८प्रतिशत जनसङ्ख्या मात्र उच्चशिक्षाबाट लाभान्वित भएको पाईन्छ ।

स्वास्थ्य :

राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीतिका उद्देश्यहरु हासिल गर्नकालागि विभिन्न स्वास्थ्य कार्यक्रमहरु पनि स्वास्थ्य नीतिले तय गरेको छ । सो अनुसार जिल्ला स्वास्थ्य कार्यलय. दार्चुला अन्तर्गत एकिकृत रुपमा प्रतिकारात्मक, प्रवर्द्धनात्मक र उपचारात्मक सेवाहरु संचालन भएका छन् । जसअन्तर्गत यस गाँउपालिकामा पनि विभिन्न स्वास्थ्य कार्यक्रमहरु संचालनमा आएका छन् । जिल्लामा सरकारी, निजी र सामुदायिकस्तरबाट स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध हुदै आएको छ । सरकारी स्तरबाट ४ स्वास्थ्य चौकी ४ प्रसुती गृह, ४ वर्थिङ सेन्टर तथा ३६ महिला स्वयम् सेविकाबाट स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध हुदै आएको छ । चारवटा स्वास्थ्य चौकी भएतापनि पुर्ण सेवा सुविधा नभएको हुनाले यहाका स्थानीयहरु उपचारको लागि गाउँपालिका बाहिर जान बाध्य छन् ।

बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी :

यस लेकम गाउँपालिकामा लक्ष्मि विकास बैंक रहेको छ । जसले गर्दा स्थानीय तहका मानिसहरुले बैंककोकारोबारका लागी सदरमुकाम धाउनु पर्ने अवस्था छैन । भने ५ वटा महिला बचत तथा ऋण सहकारी रहेको छ ।

फोहरमैला व्यवस्थापनः

यस गाउँपालिकामा फोहरमैला ब्यवस्थापनको लागी छुट्टै डम्पिङ साइट निर्माण गरीएको छैन फोहर सङ्कलन गरी स्थानीय स-साना खाल्डोहरूमा राख्ने गरिन्छ भने अन्य क्षेत्रको फोहर स्थानीयले आफै ब्यवस्थापन गर्ने गर्दछन् ।

प्राकृतिक हिसावले अत्यन्तै रमणीय स्वच्छ हावापानी, नदिनाला र वनजंगल भएको धार्मिक तथा पर्यटकीय हिसावले प्रशस्त विकासका संभावनाहरु रहेको भएता पनि विकास हुन सकेको छैन । हालसम्म गाउँपालिकाको थोरै ठाउमा मात्र सडक सञ्जालले जोडिएको छ । खानेपानी भने प्राय सबै वडामा पुगेको छ् । शिक्षा र स्वास्थ्यको अवस्था मध्यम देखिन्छ । बजार क्षेत्र साँघुरो भै व्यवस्थित शहरीकरण भएको छैन भने फोहरमैला ब्यवस्थापनको पूर्वाधार तयार गरिएको छैन ।

२.२ गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था

यस गाउँपालिकामा रहेको दरबन्दी अनुसार हाल निम्नानुसार कर्मचारीहरु कार्यरत रहेका छन् । जसको विवरण तलको तालिका ५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ५: लेकम गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था

क्र.सं.	पद	पदपुर्ति		
		स्थायी	करार	जम्मा
१.	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	१	०	१
२.	वडा सचिव	५	०	५
३.	सू.प्र.अ.	०	१	१
४.	का.स.	२	१	३
५.	कम्प्युटर सहायक	०	१	१
६.	खा.प.स.टे.	०	१	१
७.	माली	०	१	१
८.	ना.सु.	१	०	१
९.	ईन्जिनियर	०	१	१
११.	सव ईन्जिनियर	०	१	१
			जम्माः	१६

२.३ गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था

यस गाउँपालिकाको आफ्नै कार्यालय भवनमा रहेका छन् । गाउँपालिकाको आफ्नै भवन भएतापनि कार्यकक्ष तथा कार्यस्थलको पर्याप्तता छैन । यस गाउँपालिका भवनमा कम्प्युटर तथा प्रिन्टर, टेबुल, कुर्सी, सोफा, दराज लगायत कार्यालय सामग्रीहरु भएतापनि कार्यलयमा फर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर, तथा अन्य भौतिक सुविधाहरु पर्याप्त छैनन् ।

परिच्छेद तीनः स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता

नेपालको संविधान २०७२ तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लगायतले स्थानीय तहलाई प्रदान गरेका राजस्व सम्बन्धि अधिकार र सो अधिकार कार्यान्वयनका लागि गाउँपालिकाका तर्फबाट गरिएका कानुनी व्यवस्था र गाउँपालिकाको राजस्वसङ्कलनको अवस्था, सम्भावना, समस्या तथा चुनौतीहरूलाई यस परिच्छेदमा विश्लेषण गरिएको छ ।

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धि संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था

३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था

नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ८ अनुसार स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार अन्तर्गत स्थानीय तहहरूले सम्पत्ति कर (घरजग्गा कर) घरबहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, भूमिकर (मालपोत), मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर र व्यवसाय कर लगाउन सक्नेछन् र गैरकर अन्तर्गत सेवा शुल्क, दस्तुर, पर्यटन शुल्क र दण्ड जरिवाना सङ्कलन गर्न सक्नेछन् । राजस्व अधिकार सम्बन्धि विभिन्न तहहरूको एकल तथा साझा अधिकार सम्बन्धि विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६: तहगत राजस्व अधिकार

सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय	साझा
भन्सार अन्त:शुल्क मूल्य अभिवृद्धि कर संस्थागत आयकर व्यक्तिगत आयकर पारिश्रमिक कर राहदानी शुल्क भिसा शुल्क पर्यटन दस्तुर सेवा शुल्क दस्तुर दण्ड जरिबार	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर मनोरञ्जन कर विज्ञापन कर पर्यटन कृषि आयमा कर सेवा शुल्क दस्तुर दण्ड जरिवाना	सम्पत्ति कर घर बहाल कर घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क सवारी साधन कर सेवा शुल्क दस्तुर पर्यटन शुल्क विज्ञापन कर व्यवसाय कर भूमिकर (मालपोत) मनोरञ्जन कर मालपोत सङ्कलन दण्ड जरिवान	सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्क

स्रोतः नेपालको संविधान, २०७२

३.१.२ कानूनी व्यवस्था

(क) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ५४ देखि ६३ सम्म स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार सम्बन्धि व्यवस्था रहेको छ । यसमा कर अन्तर्गत प्रत्यक्ष करहरू जस्तै सम्पत्ति कर, भूमिकर (मालपोत), घर-जग्गा बहाल कर, पार्किङ शुल्क, जडिबुटी, कबाडी र जीवजन्तुकर आदि छन् भने अप्रत्यक्ष कर जस्तै व्यवसाय कर जस्ता करहरू रहेका छन् । यसरी नै गैरकर अन्तर्गत गाउँपालिका वा गाउँपालिकाबाट विभिन्न सेवाहरू उपयोग गरे बापतको सेवाशुल्क जस्तै विभिन्न पर्यटन व्यवसायमा शुल्क, स्थानीय तहले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार उपयोग शुल्क, स्थानीय तहले उपलब्ध गराएको कुनै सेवा उपयोग गरे बापत सेवा उपयोगकर्ताहरूबाट असूल गरिने सेवा व्यवस्थापन शुल्क, विभिन्न नियमन सेवा तथा सिफारिस वापत प्राप्त भएको दस्तुर वापतको रकम, नक्शापास दस्तुर र गाउँपालिका वा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणबाट तोकिएको परिणाममा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य वस्तु बिक्री र अन्य सम्पत्ति विक्री, सामुदायिक वनको आय र जनसहभागिता वापतको रकम आदि रहेको छन् ।

यसैगरी प्रदेश र स्थानीय तह दुबैले साझेदारीमा सङ्कलन गर्ने घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर रहेको छ । यसको दर प्रदेशले तोक्ने र सङ्कलन स्थानीय तहले गर्ने प्रावधान रहेको छ । हालसम्म सङ्घीय तहबाट स्थानीय तहमा घरजग्गाको ल ागत स्थानान्तरण भै नसकेको र सङ्घीय सरकार मातहतको जिल्लास्थित मालपोत कार्यालयले नै घरजग्गा कर प्रदेश कानुन बमोजिम असुलउपर गरी त्यसको ६०% सम्बन्धित स्थानीय गाउँपालिका वा गाउँपालिका र ४०% सम्बन्धित प्रदेशमा पठाउने गरेको छ । स्थानीय गाउँपालिकामा देहायको चित्रमा देखाए बमोजिमका स्रोतबाट आम्दानी प्राप्त हुने गर्दछ ।

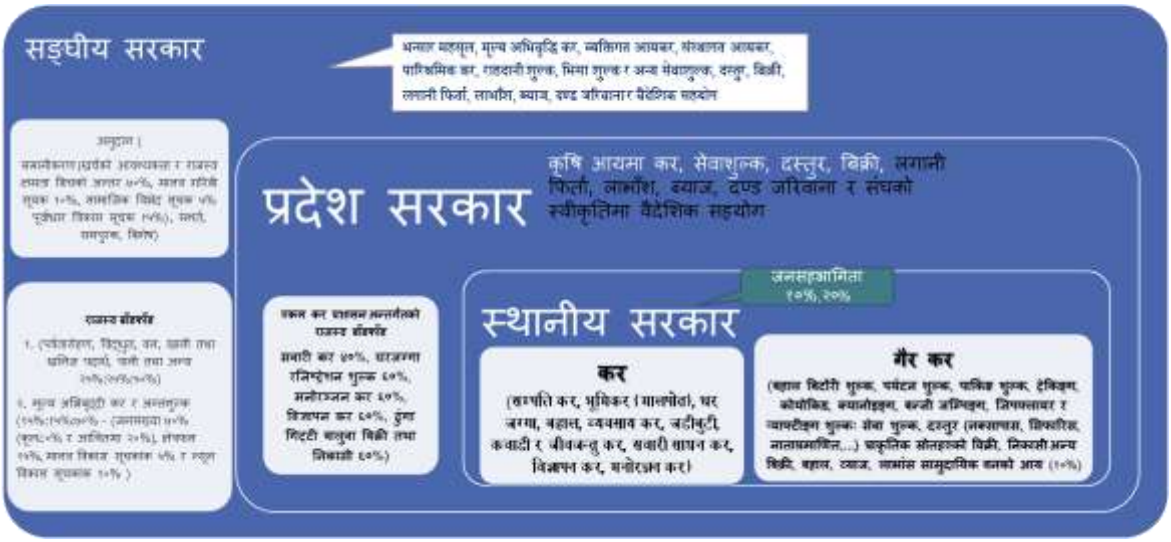

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहको वित्तीय अधिकारलाई थप स्पष्ट पार्न सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय तहले परिचालन गर्ने कर र गैह्र करका शीर्षकहरू निर्धारण गर्नुका साथै संविधानका अनुसूचीमा एकल अधिकारमा दोहोरो अधिकारक्षेत्रमा परेका र संयुक्त अधिकारक्षेत्रका राजस्वका शीर्षकहरूको सन्दर्भमा प्रदेश र स्थानीय तहबिच एकले कर प्रशासन सम्बन्धमा निम्नानुसारको थप व्यवस्था समेत गरेको छ । आर्थिक ऐन २०७५ ले परिमार्जन गरेको ब्यवस्था देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका ७: एकल कर प्रशासन अन्तर्गत उठेको राजस्वलाई स्थानीय र प्रदेश तह बीच बाँडफाँड व्यवस्था

करका क्षेत्रहरु	दर निर्धारण गर्ने	सङ्कलन गर्ने तह	राजस्व बाँडफाँड (प्रतिशतमा)	
			प्रदेश	स्थानीय तह
सवारी साधन	प्रदेश	प्रदेश	६०	४०
रजिष्ट्रेशन शुल्क	प्रदेश	स्थानीय तह	४०	६०
मनोरञ्जन कर	प्रदेश	स्थानीय तह	४०	६०
विज्ञापन कर	स्थानीय तह	स्थानीय तह	४०	६०
अन्य सवारी साधन कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सा)	स्थानीय तह	स्थानीय तह		१००

स्रोत: अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ (आर्थिक ऐन २०७५द्वारा संशोधित) दफा ५ र ६

एकल कोषको व्यवस्थापन:

एकलकोषको व्यवस्थापन देहाय बमोजिम हुनेछ:-

१. एकल कर बाँडफाँड प्रयोजनका लागि सङ्कलन गर्न तह (प्रदेश र स्थानीय) ले संकलित रकम विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने हुन्छ ।

२. प्रदेशले सवारीसाधन करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्ने ।

३. प्रदेशले सवारी साधन करबाट उठेको रकम प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गर्ने र मासिकरुपमा सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

४. स्थानीय तहले विभाज्य कोषमा रहेको रकमको ४०% आवधिक रूपमा प्रदेशको सञ्चितकोषमा दाखिला गर्नुपर्ने ।

स्थानीय तहको आन्तरिक आयः-

स्थानीय तहलाई कानूनले नै कर, सेवाशुल्क, दस्तुर तथा दण्ड जरिवानाबाट राजस्व प्राप्त गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । करको दायरामा रहेका व्यक्ति तथा संस्थाहरूले भुक्तानी गर्ने रकमहरू नै स्थानीयतहका राजस्वका स्रोतहरू भएको हुनाले नागरीकले आफूले तिरेको करको स्थानीयतहले कसरी उपयोग गरेको छ भन्ने विषयमा चासो र सरोकार राख्नु स्वभाविक हो भने स्थानीय सरकारले राजस्वको सदुपयोग गर्ने दायित्व निर्वाह गर्नुपर्दछ ।

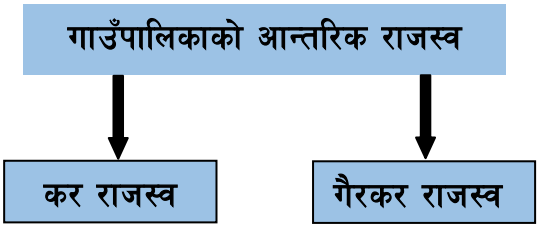

चित्र ४: स्थानीय तहको आन्तरिक आय

राजस्व परिचालन चक्र र प्रक्रियाः

गाउँपालिका तथा गाउँपालिकामा राजस्व परिचालनलाई व्यवस्थित, सुदृढ र प्रभावकारी बनाउन विभिन्न चरणहरू चक्रीय प्रणालीको रूपमा अवलम्बन गर्न सकिन्छ जसलाई तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

चित्र ५: राजस्व परिचालन चक्र र प्रक्रिया

स्थानीय तहमा राजस्व परिचालनलाई सुदृढ बनाउन राजस्व प्रशासन चक्रका प्रत्येक चरणहरूमा गाउँपालिका तथा गाउँपालिकाको प्रशासकीय व्यवस्था, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, मेयर/प्रमुख

र अन्य जनप्रतिनिधिहरू, लगायत समग्र कार्यपालिकाको समन्वय, सहयोग, सहजीकरण र अनुगमन अति आवश्यक पर्दछ ।

गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरूः

१. सम्पत्ति कर सम्बन्धि व्यवस्था

गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र घरजग्गामा सम्पत्ति कर लगाउने छ । यो व्यवस्था अनुसार सम्पत्ति कर लगाउँदा घर र सो घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाउने र बाँकी जग्गा र घर नभएका अन्य जग्गामा भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने छ ।

<u>स्पष्टीकरण</u>

घरले चर्चेको जग्गा भन्नाले घरले ओगटेको क्षेत्रफल बराबरको जग्गा र अधिकतम सो बराबरको थप जग्गा सम्झनु पर्दछ । यसरी सम्पत्ति कर लगाउँदा देहायबमोजिमका विषयलाई आधार लिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छः

(क) घर र जग्गाको आकार प्रकार र बनौट

(ख) घर र जग्गाको प्रचलित बजार मूल्य तथा घरको हकमा ह्रासमूल्य

(ग) घर र जग्गाको व्यापारिक वा आवासीय उपयोगको अवस्था

(२) भूमिकर (मालपोत) सम्वन्धी व्यवस्था

गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रकोजग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगको आधारमा भूमिकर (मालपोत) लगाउनेछ । आर्थिक ऐन, २०७५ (पछि केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन २०७५ द्धारा संशोधित) ले घर र त्यसले चर्चेको निश्चित जग्गामा सम्पत्ति कर लगाएपछि सोभन्दा बढी जग्गामा भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने व्यवस्था छ । तर सम्पत्ति कर लगाएको अवस्थामा भूमिकर (मालपोत) लगाइने छैन ।

(३) व्यवसाय कर

गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा व्यवसाय कर लगाउन सक्नेछ ।

(४) घर जग्गा बहाल कर

गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति, वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा, पोखरी पुरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएको गाउँपालिकाले त्यस्तो बहाल रकममा बहाल कर लगाउन सक्नेछ ।

(५) सवारी कर

गाउँपालिकाले सिमित सवारी साधन (अटोरिक्सा तथा इ-रिक्सा, ठेला गाडा, टाँगा र रिक्सा) हरुको मात्र दर्ता, नवीकरण तथा वार्षिक सवारी कर सङ्कलन गर्न सक्ने अधिकार पाएको छ । छायाँनाथरारा गाउँपालिकाले यसका लागि दर निर्धारण गरेको अवस्था छ ।

(६) विज्ञापन कर

गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रका सडक, चोक, सार्वजनिक स्थलमा विज्ञापन, प्रचारप्रसार आदिका लागि राख्न दिने साइन बोर्ड, ग्लो बोर्ड, स्टल आदिमा विज्ञापन कर लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

(७) गैरकरहरु

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा गाउँपालिकाले पर्यटन शुल्क अन्तर्गत आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केबलकार, ट्रेकीङ्ग, कायाकिङ्ग, क्यानोनिङ्ग, बञ्जी जम्प, जीपफ्लायर, ज्याफ्टिङ्ग, प्याराग्लाइडिङ्ग लगायतका स्थानीय पर्यटन, मनोरञ्जन तथा साहासिक खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा सेवाशुल्क लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

यसैगरी गाउँपालिकाबाट विभिन्न सिफारिसहरु, इजाजत पत्र तथा नवीकरण जस्तै एफएम रेडियो सञ्चालन, 'घ' वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, निजी विद्यालय स्थापना, स्थानीयस्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधीक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युशन तथा कोचिङ सेन्टर, औषधि पसल, घरजग्गा कारोवार (प्लटिङ्ग) जस्ता व्यवसायिक संस्थाहरुको दर्ता, नवीकरण आदिमा विभिन्न दस्तुर सङ्कलन गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

(८) प्राकृतिक श्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्था ऐन, २०७४ अनुसार प्राकृतिक श्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड अन्तरगत पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज, पानी तथा अन्य प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी बाँडफाँड सम्बन्धमा निम्न व्यवस्था गरेको छ ।

तालिका ८: प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड (प्रतिशतमा)

श्रोतहरु	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह
पर्वतारोहण	५०	२५	२५
विद्युत	५०	२५	२५
बन	५०	२५	२५
खानी तथा खनिज	५०	२५	२५
पानी तथा अन्य स्रोत	५०	२५	२५

स्रोत : अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्था ऐन, २०७४, अनूसुची ४

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले स्थानीय तहले प्राप्त गर्ने २५ प्रतिशत हिस्साको लागि प्रत्येक स्थानीय तहको प्राकृतिक स्रोतको अवस्थिति तथा प्राकृतिक स्रोतमा आधारित परियोजना वा उपयोगबाट प्रभावित क्षेत्र र जनसङ्ख्याको पहिचान गरी स्थानीय तहलाई रकम बाँडफाँड गर्न सिफारिस गरेको छ ।

(९) कर राजस्व बाँडफाँड सम्वन्धी व्यवस्था

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार मूल्य अभिबृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादनबाट उठेको अन्तः शुल्क रकम मध्येबाट उठेको रकमलाई सङ्घीय विभाज्य कोषमा राखी सोरकमबाट सङ्घीय सरकारले ७०%, प्रदेशले १५% र स्थानीय सरकारले १५% बाडँफाँट गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

तालिका ९: कर राजस्वको बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था (प्रतिशतमा)

श्रोतहरु	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह
मूल्य अभिबृद्धि कर (भ्याट)	७०	१५	१५
अन्तशुल्क	७०	१५	१५

स्रोत : अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, परिच्छेद ३ (६)

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ अनुसार विभिन्न तहका सरकारहरुका बीचमा अनुदान सिफारिस गर्दा लिइने आधारहरु, राजस्वको बाँडफाँड गर्दा लिईने आधारहरु र प्राकृतिक स्रोतको परिचालन गर्दा लिईने आधार र मापदण्डहरु तयार गरी कार्यान्वयनका लागि सहजीकरण गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । प्राकृतिक स्रोतको बाँडफाँड सम्बन्धी विषयमा सङ्घ र प्रदेश, प्रदेश र प्रदेश, प्रदेश र स्थानीय तह तथा स्थानीय तहहरू बीच उठ्न सक्ने सम्भावित विवादको विषयमा अध्ययन अनुसन्धान गरी त्यसको निवारण गर्न समन्वयात्मक रूपमा काम गर्न राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले सम्बन्धित तहहरुलाई सुझाव दिने संबैधानिक व्यवस्था रहेको छ । राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले प्राकृतिक स्रोतको बाँडफाँड गर्दा सोसँग सम्बन्धित वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन सम्बन्धमा आवश्यक अध्ययन र अनुसन्धान गरी नेपाल सरकारलाई सिफारिस समेत गर्नुपर्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ ।

हाल राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले जनसङ्ख्या (कूल जनसङ्ख्या र आश्रित जनसङ्ख्या), क्षेत्रफल, मानव विकास सुचकांक, न्यून विकास सूचकांकको आधारमा प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई राजस्व बाँडफाँड गर्ने गरी आगामी ५ वर्षको लागि सिफारिस गरेको छ ।

क्र.सं.	आधारहरु	प्रदेश	स्थानीय तह
१	जनसङ्ख्याः ➢ कूल जनसङ्ख्या अनुपात ८० ➢ आश्रित जनसङ्ख्या अनुपात २०	७०	७०
२	क्षेत्रफल	१५	१५
३	मानव विकास सूचकांक	५	५
४	न्यून विकास सूचकांक (पुर्वाधार सूचकांक ७०%, खर्चको आवश्यकता सूचकांक २०% र सामाजिक तथा आर्थिक असमानता सूचकांक १०%)	१०	१०
	जम्माः	**१००**	**१००**

सूत्रबाट आएको रकममा ठूलो फरक देखिने र अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐनको दफा २१ ले प्रदेश तथा स्थानीय तहले आफ्नो प्रशासनिक खर्च आन्तरिक राजस्व तथा राजस्व बाँडफाँडबाट पुऱ्याउनु पर्ने हुनाले वित्त आयोगले प्रत्येक स्थानीय तहलाई न्यूनतम रकम र त्यसमा थप रकम सूत्र अनुसार रकम बाँडफाँड गर्ने गरेको छ । आयोगले गत आ.ब. २०७६/७७ मा ३ करोड ५० लाख र आ.ब. २०७५/७६ मा ३ करोड न्यूनतम रकम र त्यसपछि सुत्र अनुसारको रकम प्रत्येक स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने गरी नेपाल सरकारलाई राजस्व बाँडफाँड गर्न सिफारिस गरेको थियो ।

३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

यस लेकम गाउँपालिकाको आन्तरिक आयका प्रमुख स्रोतहरूमा मालपोत, सिफारिश तथा अन्य दस्तुर, सेवा शुल्क दस्तुर, घर बहाल कर, व्यवसाय कर, जडीबुटी कर, पार्कीङ शुल्क, व्यवसाय दर्ता तथा नवीकरण दस्तुर आदि रहेका छन् । आ.ब. २०७७/०७८ मा आन्तरिक राजस्व प्रस्तावित भन्दा यथार्थ आय रु..२९१६५९३.३५र आ.व. २०७८/०७९ मा रु. २०००००००हुने अनुमान गरिएको छ ।

३.३ आन्तरिक राजस्वसङ्कलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

लेकमगाउँपालिकादार्चुला जिल्लाको दक्षीण पश्चिम भागमा अवस्थित छमित्र राष्ट्र भारतको उत्तराखण्ड सँग सिमाना जोडिएको उत्तरी क्षेत्रको उच्च तथा मध्य पहाडी भागमा अवस्थित भू-भाग भएको हुनाले यहाँ माहाकाली माथि पुल बन्दा नयाँ नाका निर्माण भएमा आर्थिक क्रियाकलापको मुख्य आधार ब्यापार पनि हुन सक्ने देखिन्छ, यसका साथै पर्यटन, कृषि, प्राकृतिक स्रोतसाधनहरू जस्तै ताल, वनजंगल, खनिज, जडीबुटी, खोला नदी आदि रहेका छन् । यहाँको खेतीयोग्य जमिनमा फलफूल, आलु, तरकारी, आदिको व्यवसायिक उत्पादन, सुन्दर तथा मनमोहक हिमाली दृष्य, ताल, घाँसेमैदान, आदिले पर्यटन व्यवसायको प्रचुर संभावना रहेको छ।

यस्ता व्यवसायहरूको विस्तार भएमा र उनीहरूलाई प्रत्यक्ष लाभदायी बनाई राजस्वसङ्कलन अभियानमा समावेश गराउन सकेमा करको दायरा थप फराकिलो हुने सम्भावना छ ।

गाउँपालिकाका सबै वडा र बस्तीहरूलाई सडकसञ्जालले जोड्ने कार्यहरू भैरहेका छन् जसले गाउँपालिकाको उत्पादनले बजारको पहुँचलाई सहज बनाउँदै लगेको छ । स्थानीय कच्चा पदार्थहरूमा आधारित प्रारम्भिक प्रशोधन तथा निकासीको प्रबल सम्भावनाहरू देखिएका छन् भने विभिन्न किसिमका घरेलु तथा साना उद्यम र व्यवसायको विकास तथा विस्तार हुन सक्ने अवस्था रहेको छ ।

तालिका १०: गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)	छ	भएको	भएको
	सम्पत्ति कर	छ	नभएको	नभएको
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	छैन	नभएको	नभएको
	घर जग्गा बहाल कर	छ	भएको	भएको
	व्यवसाय कर	छ	नभएको	नभएको
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	छैन	नभएको	नभएको
	विज्ञापन कर	छैन	नभएको	नभएको
	मनोरन्जन कर	छैन	नभएको	नभएको
ख.	अन्य राजस्व			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्री	छ	नभएको	नभएको
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री	छ	नभएको	नभएको
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री बापतको आय	छ	नभएको	नभएको
	नक्सापास दस्तुर	छ	नभएको	नभएको
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क	छ	भएको	भएको
	बहालबिटौरी शुल्क	छैन	नभएको	नभएको
	पार्किङ्ग शुल्क	छैन	नभएको	नभएको
	अस्पताल संचालन	छ	नभएको	नभएको

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
	फोहरमैला ब्यवस्थापन शुल्क	छ	नभएको	नभएको
	स्थानीय खानेपानी महसुल	छैन	नभएको	नभएको
	स्थानीय विद्युत महसुल	छ	नभएको	नभएको
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा ब्यवसायमा सेवाशुल्क	छ	नभएको	नभएको
	निर्माण, संचालन र ब्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि	छ	नभएको	नभएको
	मूल्यांकन सेवा शुल्क	छैन	नभएको	नभएको
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म आदि)	छ	भएको	भएको
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क	छ	नभएको	नभएको
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	छ	भएको	भएको
	दण्ड जरिवाना	छ	भएको	भएको

उल्लेखित तालिकाका आधारमा विश्लेषण गर्दा गाउँपालिकाले कर तर्फ ४ वटा शीर्षकहरूमा आय सङ्कलन गर्ने सम्भावना देखिन्छ । जसमध्ये गाउँपालिकाले हालसम्म २ वटाशीर्षकहरूभूमि कर , बहाल कर, आदी)को करका दरहरू निर्धारण गरीराजस्व मात्र सङ्कलन गरिरहेको छभने, विज्ञापन कर, मनोरञ्जन कर आदी को हालसम्म आर्थिक ऐनमा करको दर निर्धारण गरेता पनिराजस्व सङ्कलन गरेको छैन। त्यसैगरी गैर कर तर्फ समग्रमा जम्मा १८ वटा शीर्षकहरू मध्ये १४ वटा शीर्षकहरूबाट आय सङ्कलन गर्ने सम्भावना देखिन्छ । हालसम्म पालिकाले जम्मा ४ वटा शीर्षकहरूमा दर निर्धारण गरी ४ वटै शीर्षकहरूमा आय सङ्कलन गरिरहेको छ । स्थानीय तहलाई ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क, अस्पताल संचालन, बहालबिटौरी शुल्क,वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री बापतको आय, स्थानीय खानेपानी महसुल, स्थानीय विद्युत महसुल आदीको दर निर्धारण गरी आय सङ्कलन गर्ने अधिकार प्राप्त भएतापनि यिसबैको हालसम्म दर निर्धारण तथा सङ्कलन भएको छैन ।

३.३.१ कर राजस्व

गाउँपालिकाको राजस्वका स्रोतहरूमध्ये कर राजस्व अन्तर्गत हाल परिचालन भैरहेको सम्भाव्य स्रोत र सोको परिचालनका लागि गर्नुपर्ने सुधारहरू देहायबमोजिम रहेका छन्:

क. सम्पत्ति कर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५५ मा सम्पत्ति कर सम्बन्धि प्रावधान रहेको छ । उक्त प्रावधान अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र रहेका घर र सो घरले चर्चेको क्षेत्रफल बराबरसम्मको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था:गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ अनुसार घर जग्गा कर लगाउने ब्यवस्था गरेको छ ।केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०७५ अनुसार एकिकृत सम्पत्तिकरलाई सम्पत्तिकर को रुपमा र भुमिकर छुट्टै रुपमा लिने ब्यवस्था गरेको भएता पनि यस संबन्धमा गाउँपालिका स्पष्ट भएको देखिन्छ । आ.व.२०७७/०७८ मा यस शीर्षकमा गाउँपालिकाले रु ३००००० कर उठाएको देखिन्छ ।

सम्भावना: गाउँपालिकाक्षेत्रमा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार कूल३०४५ घरपरिवार रहेका छन् भने २६४५ घरसंख्या रहेका छन् भने राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को नतिजा अनुसार कूल२८५१ घरसंख्या रहेका छन् । सम्पत्ति कर संभाव्यता अनुमान प्रयोजनको लागी राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को नतिजामा उल्लेख भए बमोजिम कूल घरधुरीको स्वामित्वमा भएका घरहरुलाई घरहरूलाई खर/परालले छाएको घर , टायल / स्लेट छाएको घर, जस्ता/टिनको छानो भएको घर, सिमेन्ट/ढलान, काठको छाना र माटोले ढाकेको आदी घर गरी ६ समूहमा विभाजन गरी यी चार किसिमका घरधुरीलाई तल उल्लेखित दरमा कर

निर्धारण गर्नु उपयुक्त हुने प्रस्ताव गरिएको छ । यस अनुसार हुन आउने सम्पत्ति करको गणना निम्न अनुसार रहेको छ :

तालिका ११: सम्भाव्य सम्पत्ति करदाता तथा सम्पत्ति कर

घरको छानाको बनौट	घर परीवार	करको औसत दर (प्रस्तावित)	सम्भाव्य कूल आय रु.
खर/ फुस	२७	९०	२४३०
टायल/ स्लेट	२६७७	१५०	४०१५५०
जस्ता/ टिन	७०	१५०	१०५००
सिमेन्ट/ढलान	५९	७५०	४४२५०
उल्लेख नभएको	१८	९०	१६२०
जम्मा	२८५१		४६०३५०

स्रोत: के.त.वि, २०६८

यस आधारमा विश्लेषण गर्दा उक्त २८५१ सम्भाव्य करदाताबाट सम्पत्ति कर स्वरुप वार्षिक रु. ४,६०,३५०सङ्कलन हुन सक्ने सम्भावना देखिन्छ । सम्पत्तीकर प्रयोजनको लागी यहाँ आवश्यक बिभिन्न तथ्याङ्कको अभावका कारण घरको बनौटलाइ मात्र आधारमानि संभाब्यता निकालिएको छ । यद्यपी यस गाउँपालिकामा बिभिन्न संस्थागत तथा आबासिय भवन हरु समेत रहेको हुँदा सम्पत्तीकर यहाँ आँकलन गरीएको भन्दा बढी सम्पत्तीकर उठ्ने सम्भावना रहेको छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू:गाउँपालिकाक्षेत्रमा रहेका घरजग्गा गाउँपालिकाको एक भरपर्दो आम्दानीको स्रोत हो । घरजग्गाहरूको वास्तविक मूल्याङ्कन, परिमार्जन, जनताहरूलाई कर तिर्नु दायित्व हो भन्ने बोध गराउने, जनताहरूको करतिर्न सक्ने क्षमता अनुसारको दर निर्धारण गर्ने, समयमा कर नतिर्ने करदाताहरूलाई दण्डजरिवानाको व्यवस्था गर्ने, राजस्व प्रशासनको समयसापेक्ष सुधार गर्ने आदि उपायहरूको अबलम्बन गरी सम्पत्ति कर सम्बन्धि ब्यवस्थामा सुधार गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको देखिन्छ ।

सम्पत्ति मुल्यांकन अनुसार कर निर्धारण गर्दा शुरु मूल्य रु. ५०,०००।- (पचासहजार) सम्मको सम्पत्तिमा रु. ५०।- र त्यसपछि सम्पत्तिको मूल्य अनुसार थप पचासहजारको सम्पत्तिमा -०.२० पैसा देखि सम्पीत्तको मूल्य बढ्दै जाँदा थप प्रति हजारमा रु. २।- सम्म वार्षिक कर लाग्ने गरी सम्पत्ति करको दर निर्धारण गर्नु उपयुक्त हुन्छ । यसका लागि गाउँपालिकाले एउटा छुट्टै सम्पत्ति कर निर्देशिका जारी गरी सोही बमोजिम कार्यान्वयन गर्न उचित देखिन्छ । घरमुली महिला वा महिलाको स्वामीत्वमा रहेको सम्पत्ति भएमा त्यस्तो सम्पत्तिमा केही प्रतिशत छुट दिने गरी ऐनमा व्यवस्था गर्न सकिने छ । राजस्व शाखामा कम्प्युटर सफ्टवेयर जडान गरी कर निर्धारण तथा विल काट्ने गरिएमा काम छिटोछरितो, सजिलो हुनका साथै मानवीय कमजोरीबाट हुने त्रुटीमा कमी ल्याउन सकिन्छ ।

ख. भूमिकर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५६ अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको खेतीयोग्य जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगका आधारमा भूमिकार (मालपोत) लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ। तर सम्पत्ति कर लगाएको जग्गामा भूमिकर (मालपोत) नलगाइने उल्लेख गरेको छ।

विद्यमान अवस्थाः भूमिकर, गाउँपालिकाको एउटा प्रमुख र दिगो राजस्वको स्रोत हो । गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७५ बाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसारयस गाउँपालिकामा रहेका कूल घरधुरी मध्ये आफ्नो स्वामित्वमा जग्गा भएको घरधुरी संख्या ६८.८१ प्रतिशत वा १७३० रहेको छ, कूल क्षेत्रफल ९०बर्ग कि.मी रहेको छ ।गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७५ अनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा ३०% जमिनमा खेती/कृषि गर्ने उल्लेख छ । आ.व.२०७७/०७८ मा यस शीर्षकमा गाउँपालिकाले रु २००००० कर उठाएको देखिन्छ ।

संभाव्यताः

यस गाउँपालिकाबाट प्राप्त जानकारी अनुसार यसगाउँपालिकामा कृषियोग्यजमिन ३० %, आवास क्षेत्र २५ % र औद्योगिक क्षेत्र २% भएकाले, यी जमिन लाई आधार मानी कूल कर सङ्कलन गर्न सक्ने संभावना तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १२: सम्भाव्य भुमी कर

सि.नं.	जमिनको प्रकार	कूल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	कूल कृषि योग्य जमिन (रोपनी)	प्रस्तावित करको दर रु. / रोपनी	कूल रकम रु.
१	कृषि क्षेत्र	२७	५३०७२।६	१५	७९६०८९
२	आवास क्षेत्र	२५	४९१४१।३	२५	१२२८५३२।५
३	औद्योगिक क्षेत्र	२	३९३१।३	४०	१५७२५२
जम्मा					**२१८१८७३।५**

श्रोत: गाउँपालिका पार्श्वचित्र २०७५

सुधारकापक्षहरू :

यससम्बन्धमाअध्ययनअनुसन्धानगर्दासुधारकापक्षहरूनिम्नानुसारछन्:

- ✓ गाउँपालिकालेमालपोतकार्यालयसँगसमन्वयगरीजग्गाधनीरजग्गाकोतथ्याङ्कअभिलेखीकरणगर्ने ।
- ✓ करकोदरनिर्धारणगर्दाकित्ता अनुसार नभई क्षेत्रफल र खेतको प्रकारको आधारमाकरकोदरकायमगर्ने।

✓ मालपोतकोकरकोदरनिर्धारणगर्दाप्रगतिशीलकरप्रणालीअवलम्बनगर्ने।

(ग) घरजग्गा बहाल कर:

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ५७ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले घर,पसल, ग्यारेज, गोदाम, भवन, टहरा, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक रूपले बहालमा लिएकोमा गाउँपालिकाले त्यस्तो बहाल रकममा बहाल कर लगाउने ब्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था:गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ मा व्यवस्था गरे बमोजिम घरजग्गा बहालमा लगाए वापत बहालमा लगाएको शुल्कको १०% का दरले घरजग्गा बहाल कर असुलउपर गर्दै आएको छ । गाउँपालिकाले आ.व. २०७७/०७८ मा यस शीर्षक अन्तर्गत जम्मा कूल रु.१५००० सङ्कलन गरेको देखिन्छ ।

करको संभावना: आर्थिक गणना २०१८ को रिपोर्ट बमोजिम यस गाउँपालिकामा कूल २८३ ब्यबसायहरु रहेका छन्, राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार घर संख्या २८५१ रहेको देखिन्छ जहा १८ परिवारको घरको प्रकृति नभएको देखिएकोले १८ परिवार बहालमा बसेको अनुमान गरिएको छ ।

तालिका १३: घरजग्गा बहाल करको सम्भाव्यता विवरण

क्र. सं.	प्रयोजनका आधारमा बहालमा बस्ने	बहालमा बस्ने अनुमानित संख्या	मासिक औसत भाडा रकम	वार्षिक भाडा रकम	घर बहाल कर
		क	ख	ग	घ
			अनुमानित	क x ख x १२	ग को १०%
१	बैंक /वित्तिय संस्था	७	१५०००	१२६००००	१२६०००
२	अन्य व्यवसायहरु	२७६	१०००	३३१२०००	३३१२००
३	घरायसी प्रयोजनमा बस्नेहरु	१८	५००	१०८०००	१०८००
४	सरकारी तथा गैरसरकारी अन्य सङ्घ संख्याहरु	-	-		
कूल					**४६८०००**

श्रोत: आर्थिक गणना २०१८*गाउँपालिकाबाट प्राप्त तथ्याङ्कमा आधारित

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: ब्यवसायिक तथा आवासिय प्रयोजनका लागि बहालमा प्रयोग भएका घर तथा जग्गाको परिमाण, मासिक भाडा अनुसारको लगत तयार गरी बहालकरको स्वीकृत दर

बमोजिमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न घरजग्गा बहाल कर व्यवस्थापन कार्यविधी तर्जुमा गर्नुपर्ने देखिन्छ । दुई-दुई वर्षमा घरजग्गा बहाल करको दर पुनरावलोकन गर्नुपर्दछ ।

(घ) ब्यवसाय करः

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५८ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालित व्यापार, ब्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा ब्यवसाय कर लगाउने ब्यवस्था रहेको छ ।

हालको अवस्थाःगाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका व्यवसायहरूलाईथोक तथा खुद्रा पसल, निर्माण सामाग्री, बिशेष परामर्श, उत्पादन मुलक, सेवा उद्योग, बित्तिय सेवा, स्टेशनरी तथा पुस्तक पसल, माछामासु तथा फलफुल पसल, अस्पताल, शिक्षण संस्था, शैलुन, लगायतका विभिन्न ब्यबसाय किसिममा वर्गीकरण गरी वार्षिक व्यवसाय करको दर निर्धारण गरेको छ । व्यवसाय कर न्यूनतम रु. ५०० देखि अधिकतम रु.२,००० सम्म तोकिएको छ । यस गाउँपालिकामा आ.व. २०७७/७८ मा व्यवसाय कर वापत रु २०००० कर असुल गरेको पाइन्छ ।

यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्ररहेका व्यवसायहरुकोकिसिमअनुसारकासंख्यासम्बन्धीतथ्यांकतत्काल उपलब्ध छैन । हालसालै केन्द्रीय तथ्यांक विभागले प्रकाशन गरेको राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०१८ को नतिजाअनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा २८३ वटा व्यवसाय रहेका र १२२४ जना उक्त व्यवसायमा संलग्न रहेको देखिन्छ । उक्तनतिजाअनुसार व्यवसायहरु निम्नअनुसार वर्गीकरण गरी गाउँपालिकाले सङ्कलन गर्न सक्ने सम्भावित आय समेत आँकलन गरिएको छ ।

तालिका १४: व्यवसायकरतथासम्भावितआय

व्यवसाय	संख्या	करको औषत दर (प्रस्तावित)	संभावित राजस्व (रू. मा)
कृषि, वन, माछा पालन	१६	५००	८०००
उत्पादन	४५	५००	२२५००
खानी, बिद्युत, ग्याँस, खानेपानी तथा निर्माण	४	१५००	६०००
थोक तथा खुद्रा व्यापार	१०६	५००	५३०००
यातायात, भण्डारण, सुचना तथा संचार	१५	१०००	१५०००
होटल, लज	७	१५००	१०५००
वित्त, वीमा	७	१२००	८४००
शिक्षा	४९	१०००	४९०००
मानव स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	२२	१०००	२२०००
घरजग्गा, पेशागत व्यवसाय, वैज्ञानिक, प्रशासनिक, कला, मनोरञ्जन र अन्य	१२	२०००	२४०००
जम्मा	**२८३**		**२१८४००**

श्रोत: आर्थिक गणना २०१८

सुधारकापक्षहरू: यस गाउँपालिकाकोव्यवसायकरसङ्कलनमासुधार ल्याउनकालागीनिम्नकार्यहरूगर्नआवश्यकदेखिन्छ।

- गाउँपालिकामा भएका सबै व्यवसायको लगत सङ्कलन गर्ने र आर्थिक ऐनमा कारोबारको आधारमा करको दर कायम गर्ने ।
- ऐनले व्यवस्था गरे अनुसारका सबै व्यवसायलाई गा.पा.मा दर्ता गराउने तथा गाउँपालिका क्षेत्रमा व्यवसाय गर्नको लागी गाउँपालिका कार्यपालिकाबाट व्यवसाय संचालन इजाजत लिनुपर्ने व्यवस्था अनिवार्य गर्ने ।
- एकै प्रकारको व्यवसायलाई व्यवसायमा भएको लगानी तथा कारोवारको आधारमा ठूला, मझौला र साना (क, ख, ग) वर्गमा वर्गीकरण गरी करको दरमा परिमार्जन गर्ने ।
- लगानी र आर्थिक कारोवारको आधारमा दर्ता शुल्क र वार्षिक कर निर्धारण गर्ने
- बजार अनुगमन गर्ने, यसका लागी राजस्व परामर्श समितिलाई बढी सक्रिय बनाउने
- कर अभियान सञ्चालन गरी कर सचेतना अभिवृद्धि गर्ने साथसाथै यस सम्बन्धमा नागरिकका गुनासो सुनुवाइ गरी जायज गुनासो सम्बोधनको व्यवस्था गर्ने
- कर प्रशासनमा दण्ड र पुरस्कारलाई नियमित प्रक्रियाका रुपमा स्थापित गर्ने । जस्तै- अधिकतम कर तिर्ने उपभोक्तालाई पुरस्कृत गर्ने । करको दायरामा नआउनेलाई जरिवानाको व्यवस्था पर्ने ।
- प्रभावकारी रुपमा व्यवसाय कर सङ्कलनका लागी आन्तरिक राजस्व कार्यालय, घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय तथा उद्योग वाणिज्य सङ्घ आदि कार्यालयहरूसँग आवश्यक सहयोग र समन्वय गर्ने । जस्तै आन्तरिक राजस्व कार्यालयले व्यवसाय संचालनका लागी ख्ब्ल तथा एब्ल दर्ता एवं नवीकरण गर्दा स्थानीय तहको व्यवसाय कर चुक्ता अनिवार्य गरिदिएमा कर सङ्कलन प्रभावकारी हुनेछ ।

(ङ) विज्ञापन कर

विज्ञापन ऐन, २०७६ को दफा ४ अनुसार सार्वजनिक स्थलबाट देखिने गरी होर्डिङ बोर्ड राख्न र त्यसमा विज्ञापन गर्न चाहने व्यक्तिले सम्बन्धित स्थानीय तहबाट अनुमति लिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । सोही दफाको उपदफा ६, मा विज्ञापन सम्बन्धी निवेदन, दस्तुर, अवधि लगायतका विषयहरू सम्बन्धित स्थानीय कानुन बमोजिम हुने समेत उल्लेख गरिएको छ । यस शीर्षक अन्तर्गत संकलित रकमको ४०% प्रदेश सरकारलाई दिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था:गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन, अनुसार बिज्ञापन कर लगाइने र असुल उपर गरिनेछ भनी उल्लेख गरिएको छ । यस गाउँपालिकामा यो शीर्षकबाट हाल सम्म रकम असुल गरेको छैन।

संभाव्यता :गाउँपालिका क्षेत्रमा हुने विज्ञापन सामाग्री सम्बन्धि आवश्यक तथ्यांक उपलब्ध छैन । यस गाउँपालिका भित्र रहेका ६ वडामा विकास हुदै गरेको स्थानीय व्यापारिक केन्द्रहरुविज्ञापनका लागी सामान्य संभावना रहेको छ । गाउँपालिकामा सडक र बजारको विकास र विस्तारसँग विज्ञापन सामाग्रीको बृद्धि हुदै जाने अनुमान गरिएको छ । गाउँपालिकाको केन्द्र र अन्य स्थानीय बजार क्षेत्रहरु र पर्यटकिय क्षेत्रहरुमा साना वोर्ड करिब ३६ वटा, फ्लेक्स प्रीन्ट ९० वटा र एक महिने आयु हुने व्यानर १२० वटा हुन सक्ने देखिन्छ र साना बोर्डको रु. ५०० र फ्लेक्स प्रीन्टको रु. १५०, एक महिने आयु हुने व्यानरको दर ५० को दरले कर र लगाई विज्ञापन कर लिंदा निम्न बमोजिम रकम सङ्कलन हुने अनुमान गरिएको छ ।हाल सालै केन्द्रीय तथ्यांक विभागले प्रकाशन गरेको राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०१८ को नतिजा र गाउँपालिकाबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार २८३ ब्यबसाय रहेकोमा विभिन्न व्यवसायिहरुले आफ्नो व्यवसाय प्रवर्धन गर्न प्रयोग हुने बोर्डहरु कूल व्यवसायिहरुको ५०% ले राख्ने अनुमान गरिएको छ र सोबाट औसत रु २५० कायम गर्दा निम्न बमोजिम कर सङ्कलन गर्न सकिने देखिन्छ ।

तालिका १५: विज्ञापन कर तथा सम्भावित आय

सि.नं.	होडिङ्ग बोर्डका किसिम	संख्या	करको औषत दर (प्रस्तावित)	संभावित राजस्व (रू. मा)
१	साना बोर्ड	३५	१०००	३५०००
२	फ्लेक्स प्रीन्ट	९५	५००	४७५००
३	एक महिने आयु हुने व्यानर	१४०	१००	१४०००
४	व्यवसायिहरुले राखेका बोर्ड	१४२	२५०	३५५००
			जम्मा	**१३२०००**
गाउँपालिकाले प्राप्त गर्ने कर ६०%				७९२००

श्रोत: आर्थिक गणना २०१८ र गाउँपालिकाको स्थलगत निरिक्षण

सुधारकापक्षहरू :

सुधारकापक्षहरुनिम्नानुसारगर्नसकिन्छ:

- ✓ विज्ञापनकालागीउपयुक्तस्थानहरूकोबारेमातथ्याङ्कसङ्कलनगर्ने।
- ✓ संकलितविवरणअनुसारविज्ञापनकरकोदरनिर्धारणगर्ने।
- ✓ न्यूनतमसङ्कलनहुनसक्नेरकमयकिनगरीठेक्काअंकनिर्धारणगर्ने।

(च) कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको ब्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर

हालको अवस्था: हालैको स्थानीय शासन सञ्चालन ऐनको संशोधन पश्चात् गाउँपालिकाहरूले कृषि तथा पशु पंक्षीमा आधारीत ब्यबसायिक कारोबारको अनुमती तथा त्यस्तो कारोबारमा कर

लिन सक्ने ब्यवस्था गरेको छ । यस गाउँपालिकालेयस शिर्षकमा हालसम्म राजश्वसङ्कलन गरेको छैन ।

सम्भावना :यस गाउँपालिकाको स्थलगत निरिक्षण अनुसार यस गा.पा. बाट करीब ५००० किलो पशु जन्य उत्पादन हरू छिमेकि जिल्ला हरू वा नजिक को स्थानीय तहमा निकाशी हुने उल्लेख छ। यसै गरी घ्यु, मह समेत निकासी हुने उल्लेख छ। यस अनुसार यस गाउँपालिकाले कृषि जन्य उत्पादन बाट किलोको रु १० कायम गर्दा करीब रू. ५०,००० राजश्व सङ्कलन गर्न सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु :

- ✓ गाउँपालिकाबाट हुने कृषि जन्य उत्पादनको निकासी सम्बन्धी अभिलेख सङ्कलन गर्ने ।
- ✓ आय सङ्कलन सम्बन्धी प्रावधान आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने ।
- ✓ गाउँपालिकाले कृषी उत्पादनको निर्यातमा लगाउने कर सम्बन्धमा कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयमा ल्याउने ।
- ✓ कार्यविधिमा उल्लिखित शर्तहरू पालना भए नभएको अनुगमन गर्ने ।

(छ) अन्य कर:

१. जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग कर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६१ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुनै ब्यक्ति वा संस्थाले ऊन, खोटो, जडीबुटी, प्रचलित कानुन बमोजिम निषेधित जीवजन्तु बाहेकका अन्य मृत वा मारिएका जीवजन्तुको हाड, सीङ, प्वाँख, छाला वा यस्तै प्रकृतिका वस्तुको ब्यवसायिक उपयोग गरेबापत गाउँपालिकाले जडीबुटी, कवाडी तथा जीवजन्तु कर लगाउने ब्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था:गाउँपालिकाजडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक करको प्रचुर संभावना रहेको भएता पनि कर सङ्कलनको अवस्था उत्साहजनक रहेको देखिँदैन । आ.व. २०७७/०७८ मा यस शीर्षक अन्तर्गत रकम असुल भएको देखिदैन ।

करको सम्भावना: यस गाउँपालिकामा विशेष गरेर सामुदायिक र धार्मिक वनहरु गरी कूल ५६ वटा वनहरु रहेका छन् वा ४४६ हेक्टर रहेको छ । यहाँको बजार क्षेत्रमा विभिन्न किसिमका कवाडीवस्तु उत्पादन तथा बिक्री वितरण हुने भएता पनि यस्ता व्यवसायिहरू करको दायरामा आइसकेका छैनन् । गाउँपालिकाक्षेत्रमा रहेका वनमा जडीबुटी खेती प्रवर्द्धन तथा बजारीकरण र जीवजन्तुहरूको ब्यवसायिक कारोबारका लागि बजार केन्द्रको व्यवस्थापन गरी राजस्व वृद्धि गर्न सकिने सम्भावना देखिन्छ ।

तालिका १६: जडीबूटीको विवरण

क्र. सं.	बस्तु	उत्पादन परीमाण (के.जी.)	करको दर (प्रती के.जी.)	सङ्कलन हुन सक्ने रकम (रू.)
१	जडिवुटी	२८०००	१०	२८००००
२	कबाडी	१२००	१.५	१८००
जम्मा				२८१८००

* जडिबूटी १ सा. व. मा ५०० के.जी. र १ वडामा २०० के.जी. कबाडी उत्पादन हूने

यस टेबुलको आधारमाविश्लेषण गर्दा जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग कर असुली गर्दा रु. २,८१,८०० सङ्कलन हुने संभावना देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरूः जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग करमा सुधार गर्नका लागि ऐनले व्यवस्था गरे बमोजिमका सबै व्यवसायलाई गाउँपालिकामा दर्ता गर्न लगाई त्यस्ता व्यवसाय सञ्चालन गर्न इजाजत लिनुपर्ने व्यवस्था अनिवार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ । करदाताहरूलाई आकर्षित गर्नका लागि छिमेकी पालिकाहरूसँग समन्वय गरी करमा एकरूपमा ल्याउनु पर्ने देखिन्छ । जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक कारोवार गर्ने व्यवसायीहरूको कारोवारको आधारमा कर निर्धारण गरी सङ्कलन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

२. सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त हुने आयकर

हालको अवस्थाः हालैको स्थानीय शासन सञ्चालन ऐनको संशोधन पश्चात् सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावारको बिक्री बापत प्राप्त गर्ने रकमको दश प्रतिशत सम्बन्धित गाउँपालिका तथा गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यस गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक वन तथा ती वनहरुबाट बिक्री हुने वन पैदावरको परिमाण सम्बन्धी तथ्यांक छैन ।

सम्भावना :यस गाउँपालिकामा वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालयले बनाएको नक्सा अनुसार ४४६ हेक्टर वन रहेका छन् । स्थानीय जनताहरु यी वनहरुवाट धाँस, दाउरा, स्याउला, सोतर, काठहरुको उपभोग गरिरहेका छन् । यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका विभिन्न सामुदायिक वनहरुर सरकारी वनहरुमा बिभिन्न जडीबुटीहरु पाइने गर्दछन् । जडिवुटीहरुका संरक्षण, सम्वर्द्धन र दिगो व्यवस्थापनमा गाउँपालिकाको ध्यान पुग्न सकेमा यस भेगका वासिन्दाहरुको आयआर्जनमा अभिवृद्धि हुनका साथै गाउँपालिका समेत सम्पन्न हुनेमा कुनै शंका छैन । जडिवुटीवाट वार्षिक आम्दानी र राजश्व सङ्कलनमा वारेमा कुनै तथ्याङ्क प्राप्त हुन सकेको छैन ।यसै गरी गाउँपालिकामा रहेका सामुदयिक बन बाट बन पैदावारको रुपमा फर्निचरको लागी आवश्यक काठ समेत निकासी गर्दछ । यस गाउँपालिकामा सामुदायिक वनहरुबाट बिक्री हुने वन पैदावरको परिमाण सम्बन्धी तथ्यांक नभएकाले आगामी आ.व.मा गाउँपालिकाको कार्यपालिका बैठकको निर्णय बमोजिम वन पैदावार बिक्री र काठ निर्यात कर निर्धारण गर्नुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिकामा रहेकासामुदायिक वनले बिक्री गरेका बन पैदावार बापत वन पैदावार

बापत स्थानीय तहलाई तिर्नुपर्ने रकम तिर्दा प्रति हेक्टर रु ५०० आंकलनगर्दारू.२,२३,००० रकम सङ्कलन हुने संभावना देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु :

- ✓ गाउँपालिकामा रहेका सामुदायीक वना तथा वन पैदावर सम्बन्धी अभिलेख सङ्कलन गर्ने ।
- ✓ सामुदायीक वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धीको वार्षिक कार्ययोजना गाउँपालिकाले स्वीकृत गर्ने ।
- ✓ आय सङ्कलन सम्बन्धी प्रावधान आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने ।

३.३.२ गैरकर राजस्व

गाउँपालिकाले प्राप्त गर्न सक्ने राजस्वको एक प्रमुख स्रोतको रुपमा गैरकर राजस्व पनि हो । यस अन्तर्गत सेवा शुल्क, दस्तुर, विक्रीबाट प्राप्त आय लगायतका स्रोतहरू महत्वपूर्ण रहेका छन् ।

(क) स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य वस्तु बिक्री

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६२ (क) मा खानीजन्य तथा प्राकृतिक वस्तुको विक्री गाउँपालिकाले गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटोजन्य वस्तु र सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेका काठ, दाउरा, जराजुरी आदिको बिक्री गर्न सक्ने र विक्री गरेर प्राप्त गरिएको रकम गाउँपालिकाको संचित कोषमा दाखिला गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

विद्यमान अवस्थाः गाउँपालिकाक्षेत्रमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य वस्तुको बिक्री गरी गैरकर राजस्व प्राप्त गर्न सक्ने संभावना भएता पनि वर्तमान अवस्थासम्म प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुन सकेको देखिँदैन । गाउँपालिकाले यस शीर्षक अन्तरगत हाल सम्म राजस्वसङ्कलन गरेको छैन। निजी सम्पत्तिबाट साधारण निर्माणमुखी खानीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन् तथा उपयोगका लागि गाउँपालिकाले नै कार्यविधी तर्जुमा गरी इजाजत दिने र त्यसबाट उत्पादित वस्तुमा दस्तुर लगाउन सकिने कानुनी व्यवस्था रहको हुनाले निजि जमिनबाट उत्पादित वस्तुमा दस्तुरको दर निर्धारण गरी राजस्वसङ्कलनको व्यवस्था गर्न उपयुक्त देखिन्छ ।

करको संभावनाः यस गाउँपालिका स्थानीय पूर्वाधार विकासको प्रारम्भिक चरणमै रहेको हुनाले निर्माण सामग्रीहरूको अत्याधिक माग वृद्धि हुँदै जान सक्ने देखिन्छ । यहाँका नदी तथा खोलाहरू बाट र वनक्षेत्रबाट प्राकृतिक वस्तुहरूको उत्पादन र बिक्री तथा उपयोगको संभावना रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिका भित्र बाह्रै महिना बहने चमेलिया लगायत अन्य खोलाहरु यस क्षेत्रमा

रहेका छन् । हाल सम्म IEE नभएकाले ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको मात्रा एकिन भएको छैन तर यी नदी खोला हरुबाट बालुवा, ढुङ्गाको उत्खननको संभावना रहेको हुँदा यी क्षेत्रहरु बाट १ खोला बाट कम्तिमा ५० -५० टिप्पर खपत भएमा १ टिप्परको १५०० को दरले बिक्री भएमा करीब रू. १,५०,००० सङ्कलन गर्न सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु: गाउँपालिका अन्तर्गतका खानीजन्य तथा प्राकृतिक वस्तुहरुको परिमाण, गुणस्तर र वातावरणीय पक्षका विषयमा अध्ययन गरी सोको आधारमा परिचालनका लागि पहल गर्नुपर्ने र हालै नेपाल सरकारले जारी गरेको ढुंगा गिट्टी बालुवा उत्खनन् तथा विक्री वितरण सम्वन्धी मापदण्ड, २०७७ बमोजिम वातावरणीय परीक्षण तथा उत्खनन्, व्यवस्थापन र बिक्री वितरण गर्न आवश्यक सुधार समेत गर्नुपर्ने देखिन्छ । कानूनको मनसाय अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नै आर्थिक ऐन मार्फत यसको दर निर्धारण गर्नुपर्ने र प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण पनि आफैले स्वीकृत गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(ख) बहाल बिटौरी शुल्क

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५९ मा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाटबजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका भौतिक संरचनाको उपयोग वापत बहाल बिटौरी शुल्क लगाउन सकने व्यवस्था गरेको छ ।

विद्यमान अवस्था:गाउँपालिकाको गाउँ क्षेत्रको सडकको दायाँबायाँ तथा गाउँपालिका भित्रका बजार क्षेत्रमा घरटहराहरू अस्थायी रूपमा बसोबास गरी विभिन्न व्यापार, व्यवसाय तथा जिविकोपार्जनका गतिविधीहरू गरिरहेको अनुमान गरिएको छ । गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ को अनुसुचि ६ नियम ७ अनुसार गाउँपालिकाक्षेत्रभित्र आफूले निर्माण रेखदेख वा सञ्चालन गरेका हाटबजार वा पसलमा वा सरकारी जग्गाहरूमा बनेका संरचनाहरूको उपयोग बापत बहाल बिटौरी शुल्क लगाइने र असुल उपर गरिने उल्लेख गरिएको छ । यस शीर्षकमा गाउँपालिकाले आ.व. २०७७/०७८ मा रु. ३५००० असुल गरेको छ ।

शुल्कको संभावना:गाउँपालिकाभित्रका अधिकांश वडाहरूमा सार्वजनिक जग्गा रहेको देखिन्छ । यी जग्गाहरू चरन, पुजापाठ, खेलकुद अन्न उत्पादन तथा घाँसे मैदानका रुपमा प्रयोग गरिएको पाइन्छ । यहाँ गाउँपालिकाले बिभिन्न हाट बजारहरू संचालन गरी बहाल बिटौरी शुल्क ऊठाउन सक्छ।यसरी ६ वटा वडामा कम्तिमा १ वडामा १ हाट वजार राख्दा सबै तथ्याङ्क हरू अपडेट गरी आगामी वर्ष १ वडाबाट १५००० सङ्कलन गरेमा करिब रू. १,०५,००० सङ्कलन गर्न सक्ने संभावना देखिन्छ, साथै माहाकाली नदि किनारमा आवश्यक पशु हाट बजार संचालन गरी वर्षको ३०००० सङ्कलन गर्दा कूल १३५००० सङ्कलन हुन सक्ने देखिन्छ ।गाउँपालिकाभित्र सडकको दायाँ र बायाँ निर्माण भएका कतिपय संरचनाहरू सडक विस्तारसँगै भत्काउनुपर्ने अवस्थामा रहेका देखिन्छन् भने बाँकी संरचनाहरू र अन्य सार्वजनिक जग्गामा बनेका घरटहरा लगायतका संरचनाहरूलाई स्थानीय कर अर्थात बहाल बिटौरी शुल्कको दायरामा ल्याउनुपर्ने हुनाले सरकारी

जग्गामा निर्माण भएका यस्ता संरचनाहरूको पहिचान, लगत तयार पारी गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरिए बमोजिमो दर कायम गरी राजस्व असुली गर्न सकिने संभावना रहेको छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू:गाउँपालिकाभित्र रहेका सडक अधिकार भित्रका सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति सरकारी तथा सामुदायिक जग्गाको खोजीगरी लगत तयार गर्नुपर्ने देखिन्छ । बहाल बिटौरी शुल्कको सम्भावना भएका हाट, बजार तथा बाटोको दायाँ बायाँ लगायत अन्य सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाहरुको पहिचान गरी यसको सम्भावना पहिचान गर्नुपर्ने देखिन्छ । सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति र सरकारी तथा सामुदायिक जग्गाको स्वामीत्व नेपाल सरकारको हुने भएता पनि यसको संरक्षण, मर्मत सम्भार र अन्य प्रवन्ध सम्बन्धित गाउँपालिकाले गर्नुपर्ने भएकोले उक्त पालिका क्षेत्रभित्रका यस्ता जग्गाहरुको खोजीगरी लगत व्यवस्थापन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसैले गाउँपालिकाले सर्बप्रथम आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको लगत विवरण तयार गर्ने र आर्थिक ऐनमा दर निर्धारण गरी सो बमोजिम राजस्व असुली गर्नुपर्ने हुन्छ ।

(ग) नक्शापास दस्तुरः

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा २७ मा गाउँपालिकाबाट नक्शापास नगराई भवन निर्माण गर्न नहुने व्यवस्था गरिएको छ । यस ऐनको दफा ३३(४) मा भवन निर्माण गर्न अनुमती दिँदा लाग्ने दस्तुर गाउँपालिकाले तोकेबमोजिम हुनेछ भन्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था:गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ को अनुसुची १२ मा बिभिन्न सेवा शुल्क अन्तर्गत नक्शापास दस्तुर निर्धारण गरिएको छ । गाउँपालिकाले आर्थिक ऐनमा नक्शापास सम्बन्धी ब्यवस्थागरेतापनि हाल सम्म यो शीर्षकमा पालिकाले कुनै राजस्व उठाएको छैन ।

दस्तुरको संभावना:गाउँपालिकाभित्र विस्तारै बजारीकरण हुँदै गएको कारण आगामी दिनहरूमा पक्की घरहरू निर्माण हुँदै जाने संभावना बढ्दै गैरहेको छ । अब नयाँ बन्ने संरचनाहरू राष्ट्रिय भवन मापदण्ड तथा गाउँपालिकाको आफ्नै भवन मापदण्ड तयार पारी सोही बमोजिम नियमन गर्नुपर्ने देखिन्छ । अब बन्ने संरचनाहरूका लागि नक्शापास अनिवार्य गराई सो कार्यका लागि प्राविधीक सेवा उपलब्ध गराए बापत शुल्क निर्धारण गर्दा राजस्व वृद्धि हुने संभावना देखिन्छ । पहिलेनै बनेका घरहरूको अभिलेखीकरण तथा नयाँ बन्ने घरको नक्सापास गर्ने गर्दा उल्लेख्य मात्रामा राजस्वसङ्कलन हुने देखिन्छ ।राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को नतिजा अनुसार कूल २८५१ घरसंख्या रहेका छन् र यि घरको अभिलेखिकरण गर्दा प्रती घर रू ५० को दरले कर उठाउँदा रू. १४२५५० उठ्न सक्ने देखिन्छ। यसै गरी नयाँ घर बन्दा नक्शा पास , निर्माण सम्पन्न प्रमाण आदी बाफत यस शिर्षकमा राजश्व अझ बढी सङ्कलन हुन सक्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू:गाउँपालिकाले आफ्नै भवन निर्माण मापदण्ड निर्माण गरी त्यसले व्यवस्था गरेबमोजिम अब निर्माण हुने र निर्माण भैसकेका संरचना सम्बन्धि व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ । मापदण्ड अनुसार भवन निर्माण भए नभएको निरन्तर अनुगमन

गर्ने, र नक्शापास मापदण्ड बन्नु पूर्व निर्माण भएका घरहरूको अभिलेखीकरणका लागि दस्तुरको दर आर्थिक ऐनमा समावेश गरी त्यसको कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(घ) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुरः

विद्यमान अवस्थाःगाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रका घरजग्गा एक व्यक्तिबाट अर्को व्यक्तिमा स्वामीत्व हस्तान्तरण गर्दा घरजग्गा लिने र दिने व्यक्तिबाट प्रदेश आर्थिक ऐनमा ब्यवस्था भए बमोजिमको असुल गरिएको राजस्वको ६०% रकम प्राप्त गर्दछ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले यस्तो स्वामीत्व हस्तान्तरणको कार्य गाउँपालिकाले नै गर्ने उल्लेख गरेतापनि सङ्घीय सरकारको मातहतमा रहेको जिल्ला मालपोत कार्यालयबाट घरजग्गाको अभिलेख हस्तान्तरण भइनसकेको र गाउँपालिकामा जनशक्ति पर्याप्त नरहेकोले हालसम्म पनि जिल्ला मालपोत कार्यालयले नै तोकिएको दस्तुर असुलउपर गरी असुल भएको रकम प्रदेश कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयले मासिक रुपमा सम्बन्धित स्थानीय तह र प्रदेश सरकारको सञ्चित कोषमा दाखिला हुनेगरी पठाउने गरेको छ ।

घरजग्गा रजिष्ट्रेशनको दर निर्धारण गर्दा प्रत्येक जग्गाको न्यूनतम मूल्यांकन निश्चित गर्न मालपोत नियमावलीको प्रावधान बमोजिम प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा जिल्ला समन्वय समितिको प्रमुख, प्रमुख कर अधिकृत वा कर कार्यालय नभएको स्थानमा कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयको प्रमुख, नापी शाखाको प्रमुख, उद्योग वाणिज्य सङ्घको प्रतिनिधि, प्रमुख नापी शाखा र मालपोत कार्यालयको प्रमुख सदस्य सचिव रहेको समितिले वार्षिक रुपमा गरेको न्यूनतम मूल्यांकन अनुसार जग्गाको थैली निश्चित हुने गरेको छ । गाउँपालिकाले यस्तो मूल्यांकन वास्तविक रुपमा कारोबार हुने गरेको मूल्य भन्दा फरक नपरोस भन्नाका लागि आफ्नो गाउँपालिकाको लगत तयार गरी मालपोत कार्यालयमा अध्यावधिक गराउने गर्नु पर्दछ । यसै सन्दर्भमा जग्गा जमीनको घर रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी गाउँपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत सिफारिश गर्ने प्रणाली स्थापित गर्न सकिएमा यसरी जग्गाको न्यूनतम मूल्य फरक परेर राजस्वमा आउने कमीलाई व्यवस्थित गर्न सरल पर्ने देखिन्छ ।

सम्भावना :जग्गा जमीनको घर रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी गाउँपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत तोकी सोहि बमोजिम न्यूनतम थैली कायम गरी कर संकलीत गरेमा वार्षिक६० घरको कारोवार हुदा १ कारोबारको १००० को दरले रु ६०,०००सङ्कलन हुन सक्ने संभावना देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : गाउँपालिकाले मूल्यांकन वास्तविक रुपमा कारोबार हुने गरेको मूल्य भन्दा फरक नपरोस भन्नाका लागि आफ्नो क्षेत्रको लगत तयार गरी मालपोत कार्यालयमा अध्यावधिक गराउने गर्नु पर्दछ । जग्गा जमीनको घर रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी गाउँपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत सिफारिश गर्ने प्रणाली स्थापित गर्न सकिएमा यसरी

जग्गाको न्यूनतम मूल्य फरक परेर राजस्वमा आउने कमीलाई व्यवस्थित गर्न सरल पर्ने देखिन्छ ।

(ङ). सिफारिश तथा प्रमाणितदस्तुर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को अनुसुचि ११मा गाउँपालिकाले प्रचलित कानुन बमोजिम गर्ने सिफारिश वडाले गर्ने सिफारिश तथा प्रमाणितगरे बापत गाउँपालिकाले दस्तुर प्राप्त गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

हालको अवस्था:आर्थिक ऐन मार्फत् गाउँपालिकाले विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित गरे वापतकार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडाबाट शुल्क तथा दस्तुर सङ्कलन गर्दै आएको छ । आर्थिक ऐनले सेवा शुल्क वापतअनुसुचि ११मा विभिन्न शीर्षकमा विभिन्न किसिमका शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण गरेको छ । सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर बापत यस गाउँपालिकाले आ.व. २०७७/७८ मा कूल रु. ६,५०,०००सङ्कलन गरेको थियो ।

सम्भावना:योगाउँपालिकाको आम्दानीको एक मुख्य र भरपर्दो स्रोत हो । यस विषय अन्तर्गत कूल आम्दानीको तथ्यांक उपलब्ध भए पनि के कति पटकको सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरबाट उक्त आम्दानी भएको हो भन्ने तथ्यांक उपलब्ध नहुँदा यस वर्षको बाँकी समयमा यस शीर्षकमा के कति आम्दानी हुन सक्छ भन्ने अनुमान गर्न कठिन छ । यसगाउँपालिकाको घर र जनसङ्ख्यालाई लाइ आधार मान्दा वर्तमान दर अनुसार वार्षिक सिफारिश तथा प्रमाणितबाट रु २,४४,७९५ आय सङ्कलन हुने सम्भावना रहेको देखिन्छ ।

तालिका १७:सिफारिश तथा प्रमाणित सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	सिफारिसको प्रकार	सङख्या आ. व.२०७९/८०	कैफियत	सिफारिस दर (प्रस्तावित)	संभावित सङ्कलन रकम (रू)
१	नागरिकता सिफारीस, बिबाह, नाता प्रमाणित लगाएत	२२२६	कूलजनसङ्ख्याको १५%	२००	४४५१४०
२	पेन्सन, भत्ता सिफारिस	७४२	कूलजनसङ्ख्याको ५%	५००	३७०९५०
३	खानेपानी बिद्युत जडान सिफारिस	३७	कूल घरपरिवारको ३%	२००	७४१२।६
४	घर गोठ प्रमाणित	२८५	कूल घरपरिवारको १०%	२००	५७०२०
५	अंग्रेजिमा गरीने सबै सिफारिस	१४८४	कूलजनसङ्ख्याको १०%	१००	१४८३८०
६	घरेलु उद्योग लगाएत बिभिन्न सर्जमिन सिफारिस र अन्य सिफारिस	७४२	कूलजनसङ्ख्याको ५%	२००	१४८३८०
जम्मा		५५१५			११७७२८२.६

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०६८

सुधारका पक्षहरू:

- शीर्षक अनुसार सिफारिस तथा दस्तुरहरूको छुट्टाछुट्टै अभिलेख राख्ने ।
- सिफारिश वा प्रमाणित गर्नु पूर्व दस्तुर तिरे नतिरेको एकीन गर्ने ।
- दस्तुर नबुझाएसम्म सम्वन्धित अधिकारीले सिफारिश वा प्रमाणित नगर्ने ।
- वडावाट संकलित दस्तुरहरू शिर्षक सहितको विवरण तयार गर्ने ।
- वडा कार्यालयहरुको कर सङ्कलनलाई पनि कम्प्युटर सफ्टवेयरमा आधारित बनाउने ।
- वडा कार्यालयहरुलाई गाउँपालिका कार्यालयसँग कम्प्युटर नेटवर्कीङ गरी अध्यावधि हुने व्यवस्था मिलाउने

(च). व्यक्तिगत घटना दर्ता (विलम्व) शुल्क

हालको अवस्था: यस गाउँपालिकाले व्यक्तिगत घटना दर्ता (विलम्व)गरे वापत कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडाबाट शुल्क तथा दस्तुर सङ्कलन गरेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ ले सेवा शुल्क वापतअनुसूचि–७ मा विभिन्न शीर्षकमा दररेटमा व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्व शुल्क रु.५० निर्धारण भएको देखिन्छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता (विलम्व) शुल्क बापत यस गाउँपालिकाले आ.व.२०७७/७८ मा कर सङ्कलन गरेको देखिदैन ।

सम्भावना : व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क गाउँपालिकाको न्यून तर प्रायः हरेक वर्ष आय हुने शीर्षक अन्तर्गत पर्दछ । अतः आउँदा दिनमा पञ्जिकरण ब्यबस्थित गरी विलम्ब शुल्क सङ्कलन गर्न सक्नेछ । आ. व.२०७८/०७९ मा १ घर कम्तिमा १ सिफारिस हुने आँकलन गर्दा कूल २८५१ वटा सिफारिस हुने र ति मध्ये ३०% घटना दर्ता गर्दा व्यक्तिगत घटना दर्ता (विलम्व) शुल्क बापत सङ्कलन गर्न सक्ने अनुमान गर्दा निम्न बमोजिम कर सङ्कलन गर्न सक्ने देखिन्छ ।

तालिका १८: व्यक्तिगत घना दर्ता (विलम्व) शूल्क सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	सिफारिसको प्रकार	सङख्या आ. व.२०७९/८०	विलम्ब हुन सक्ने (३०%)	सिफारिस दर (प्रस्तावित)	संभावित सङ्कलन रकम (रू)
१	व्यक्तिगत घटना दर्ता (विलम्व)	२८५१	८५५	२००	१७१०००
	जम्मा	**१७४३**			**१७१०००**

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : गाउँपालिकाको कार्यपालिका बैठकमा पास गरेको दररेटमा व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्व शुल्क रु.५० निर्धारण भएको देखिएकोले घटना घटेको ३५ दिन भित्रै घटना

दर्ता गर्न प्रोत्साहित गर्नका लागि उपयुक्त नहुने देखिन्छ । यसका साथै गाउँपालिकामा व्यक्तिगत घटना विशेष गरेर जन्मदर्ता गर्नको लागि प्रत्येक वडामा अभियानको रुपमा कार्यक्रम सञ्चालन गरी सबै बालबालिकाको राज्यबाट पाउने सुविधा र जन्मदर्ता हुन पाउने अधिकारको संरक्षण समेत गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्व शुल्कबाट प्राप्त आयको उचित रुपमा लेखा राख्न उपयुक्त हुने देखिन्छ । विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदायलाई विलम्ब शुल्कमा विशेष व्यवस्था गर्न सकिन्छ ।

(छ) व्यवसाय दर्ता/नविकरण शुल्कः

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन मा स्थानीयस्तरका व्यापारिक फर्मको दर्ता, अनुमती, नविकरण लगायतको अधिकार स्थानीय तहलाई रहेको छ । सहकारी ऐन २०७४ ले सहकारीको दर्ता तथा नविकरण गर्ने अधिकार पनि गाउँपालिकालाई दिएको छ ।

विद्यमान अवस्थाःजस अन्तर्गत स्थानीय तहले विभिन्न व्यावसायहरु जस्तै एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधीक शिक्षा तथा ब्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, औषधि पसल, प्लटिङ्ग, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोग आदि कार्य गर्नको लागी अनुमति दिन र सो वापत दस्तुर सङ्कलन गर्ने प्रावधान रहेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षहरुमा के-कती राजस्व सङ्कलन गर्न सफल भएको छ तथ्याङ्क उपलब्ध भएको छैन ।

हाल सालै केन्द्रीय तथ्यांक विभागले प्रकाशन गरेको राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०१८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा २८३ वटा व्यवसाय रहेकोमा १४६ वा ५१.५९% व्यवसाय दर्ता नभएको देखिन्छ, गाउँपालिकामायस्ताव्यवासायिकफर्महरूबाट सङ्कलनहुनेअनुमानगरिएकोछ।

तालिका १९: व्यवसाय दर्ता/नविकरण शूल्क तथा सम्भावित आय

व्यवसाय	जम्मा संख्या	दर्ता भएका	दर्ता नभएका	दर्ता शुल्क (प्रस्तावित)	नविकरण शुल्क (प्रस्तावित)	संभावित राजस्व (रू. मा)
कृषि, वन, माछा पालन	१६	८	८	१०००	५००	१६२५४
उत्पादन	४५	२२	२३	१०००	५००	४५७१६
खानी, बिद्युत, ग्याँस, खानेपानी तथा निर्माण	४	२	२	१०००	५००	४०६४
थोक तथा खुद्रा व्यापार	१०६	५१	५५	५००	२५०	५३८४३
यातायात, भण्डारण, सुचना तथा संचार	१५	७	८	१०००	५००	१५२३९
होटल, लज	७	३	४	५००	२५०	३५५६

व्यवसाय	जम्मा संख्या	दर्ता भएका	दर्ता नभएका	दर्ता शुल्क (प्रस्तावित)	नविकरण शुल्क (प्रस्तावित)	संभावित राजस्व (रू. मा)
वित्त, वीमा	७	३	४	१०००	५००	७१११
शिक्षा	४९	२४	२५	१०००	५००	४९७७९
मानव स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	२२	११	११	१०००	५००	२२३५०
घरजग्गा, पेशागत व्यवसाय, वैज्ञानिक, प्रशासनिक, कला, मनोरञ्जन र अन्य	१२	६	६	१०००	५००	१२१९१
जम्मा	**२८३**	**१३७**	**१४६**			**२३०१०१**

श्रोत: राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०१८

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू:गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका व्यवसायिक फर्म, उद्योग, सहकारी तथा अन्य सङ्घसंस्थाहरूको दर्ता तथा नविकरण प्रक्रियालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने, नयाँ व्यवसाय वा कारोवार सञ्चालन गर्नुपूर्व दर्ता तथा अनुमति प्रमाणपत्र अनिवार्य गर्ने अनुमति तथा दर्ता नगरी सञ्चालनमा रहेका फर्म तथा संस्थाहरूलाई नियमित गर्न दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

- साना र मझौला व्यवसायहरुको तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने ।
- ब्यबसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर अध्यावधिक गर्दै जाने ।
- नयाँ व्यवसाय वा कारोबार संचालन गर्नुपूर्व दर्ता तथा अनु मति प्रमाणपत्र अनिवार्य गरी अनुमति नलिई सञ्चालनमा रहेकालाई नियमित गर्न दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्ने ।
- दर्ता तथा अनुमतिका लागी छुट्टै कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ।
- आर्थिक ऐनमा दर्ता तथा अनुमति दस्तुरको दर निर्धारण गर्ने ।
- 'घ' बर्गको निर्माण ब्यबसायी ईजाजत पत्र सबन्धी कार्यबिधी बनाइगाउँसभा बाट स्विकृत गरी लागु गर्ने ।

(ज) सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय :

हालको अवस्था:स्थानीयशासन संचालन ऐन बमोजिम गाउँपालिका/नगरपालिकाले उपकरण सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि तयार गरि स्काभेटर, ट्रिपर ,ट्राक्टर, प्रोजेक्टर लगायत अन्य मेसिन भाडामा लगाई आम्दानी गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । विद्यमान भौतिक स्रोतहरूको प्रयोगको दर रेट आर्थिक ऐनमा तोकि कार्यविधि तयार गरेर आफै दर रेट निर्धारण गर्न सक्छ । यस गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेका मेसिन र भौतिक सम्पत्तिहरू बहालमा परिचालन गर्न सकिने देखिन्छ ।

गाउँपालिकाकोस्वामीत्वमाभएकाभौतिकसम्पत्तिहरू(
जेसिवी,स्काभेटररएम्बुलेन्स)काबहालपरिचालनसम्बन्धमाआवश्यकतथ्याङ्कोआधारनभएकालेआगाम ीआ.व.मादेहायअनुसारआम्दानीगर्नसक्नेअनुमानगरिएकोछ।यस शीर्षकबाट उठ्न सक्ने बहालबाट देहाय बमोजिमको रकम सङ्कलन हुन सक्ने संभावना देखिन्छ

तालिका २०: सरकारी सम्पत्तिको बहालको सम्भाव्यता विश्लेषण

क्र.स.	बहालमा लगाउने सम्पत्तिको विवरण	परिमाण	अनुमानित संचालन घण्टा /ट्रिप	भाडा दर	भाडा (प्रस्तावित)	कूल संभावना रकम (रु.)
१.	ब्याकहो लोडर	१	२५०	प्रति घण्टा	४०००	१००००००
२.	एम्बुलेन्स	१	१५०	औषत ट्रिप	५०००	७५००००
			जम्मा			**१७५००००**

श्रोत: गाउँपालिकाप्राप्त तथ्याङ्क अनूसार

सुधारका पक्षहरू:

- गाउँपालिकाको स्वामीत्वमा भएका र बहालमा लगाउन सकिने भौतिकसम्पत्तिहरूको विवरण तयार गरी सम्पत्तिको बहाल रकमको दर निर्धारण गर्ने ।
- गाउँपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका मेशिन आदिहरू को मर्मत स्याहार गरी सञ्चालन गर्ने ।
- गाउँपालिकाको सम्पत्ति बहालमा लगाउने सम्बन्धमा कार्यविधी तर्जुमा गरी कार्यान्वयमा ल्याउने ।
- कार्यविधीमा उल्लिखित शर्तहरू पालना भए नभएको अनुगमन गर्ने ।

(झ) अन्य दस्तुर (दर्ता, अनुमति, इजाजत आदि)

- **हालको अवस्था:**यस गाउँपालिकाबाट तथ्याङ्क अनुसार यस गाउँपालिकामारमणीय पर्यटकिय तथा धार्मिक दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण मानिने विभिन्न धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रहरू रहेका छन । हालसम्म यस गाउँपालिकाले कुनै पनि आर्थिक वर्षहरुमा यस शीर्षकमा राजस्व सङ्कलन गरेको देखिँदैन । यस विषयलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने देखिन्छ ।

शुल्कको सम्भावना:माथि उल्लेखित क्षेत्रहरुहरुमा कोभिड-१९ को प्रभाव पछिको अवस्थामा केहि स्वदेशी पर्यटक आउने आँकलन गरी थप पूर्वाधार र सुविधाको विकास गर्न सकेमा अन्य सेवा शुल्क (प्रवेश शुल्क)बाट देहायअनुसारआय सङ्कलनको संभावना अनुमान गरीएको छ ।

तालिका २१: अन्य दस्तूर (दर्ता, अनूमति, इजाजत आदि) को सम्भाव्यता विश्लेषण

क्र. सं.	पर्यटकीय स्थल	औषत पर्यटक आवागमन संख्या (अनुमानित)	प्रवेश शुल्क दर (रु.) प्रति व्यक्ति	पिक्निक समुह आवागमन संख्या (अनुमानित)	प्रवेश शुल्क दर (रु.) प्रति समुह	आय सम्भावना (रु.)
१.	धर्मिक तथा पर्यटकिय क्षेत्र	७००	२०	१००	२००	३४०००
					जम्मा	३४०००

तथ्यांकका आधारमा विश्लेषण गर्दा आगामी आ.व.मा जम्मा रु. ३४००० अन्य सेवा शुल्क (प्रवेश शुल्क)सङ्कलनको सम्भावना रहेको आंकलन गरिएको छ ।

सुधारका पक्षहरू:

- शीर्षक अनुसार इजाजत दस्तुरहरूको छुट्टाछुट्टै अभिलेख राख्ने ।
- इजाजत दिनु पूर्व दस्तुर तिरे नतिरेको एकीन गर्ने ।
- वडावाट संकलित दस्तुरहरू शिर्षक सहितको विवरण तयार गर्ने ।
- वडा कार्यालयहरुको कर सङ्कलनलाई पनि कम्प्युटर सफ्टवेयरमा आधारित बनाउने ।
- वडा कार्यालयहरुलाई गाउँपालिका कार्यालयसँग कम्प्युटर नेटवर्कीङ गरी अध्यावधि हुने व्यवस्था मिलाउने

परिच्छेद चार: आय सङ्कलनको संस्थागत क्षमता तथा सङ्कलन अवस्था

यस परिच्छेदमा गाउँपालिकाले राजस्व परिचालन गरेका प्रयासहरू तथा आय सङ्कलनकोअवस्थालाई सङक्षिप्त व्याख्या गरिएको छ । यसले गाउँपालिकाको आय सङ्कलनको लागि संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्नेछ ।

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति

यो परिच्छेद चारमा गाउँपालिकाले राजस्व परिचालनमा गरेका प्रयासहरू तथा आय सङ्कलनको अवस्थालाई मुख्य रुपमा व्याख्या गरिएको छ । यस विश्लेषणले गाउँपालिकाको थप आय सङ्कलनको लागि तथा संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने छ ।

४.१.१ राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण

गाउँ सभाले आ.व. २०७८/७९ का लागि गरेका राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरू :

- आगामी आ.ब.२०७८/७९ श्रावण १ गते देखि लागु हुने गरी राजश्व परामर्श समितिको सिफारीसमा करको दायरा फराकिलो बनाईनेछ । र करको दर समयसापेक्ष बनाइनेछ ।
- कर बुझाउने प्रकृयालाई सहज सरल र कम झन्झटिलो बनाई कर दाता मैत्री वातावरण निर्माण गर्न आवश्यक ऩहल गरिनेछ ।

तालिका २२: राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण विवरण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
क) सङ्गठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्थासङ्गठन संरचनामा छ छैन ?	छ	वडा स्तरमै राजस्व सङ्कलनको व्यवस्था मिलाउने ।
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ? र हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?	१ जना साहायकपाँचौ तहको दरबन्दी	जनशक्तिको कमी भएकाले आवस्यक दरवन्दि सिर्जना गर्ने ।
राजस्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्य विवरण छ की छैन ?	छ	स्तर बढाउनुपर्ने
कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी	छ	

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छ छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?	सन्तोषजनक छ	यातायातको साधनको ब्यबस्था गर्नुपर्ने
सूचना प्रविधीको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ? (सफ्टवयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)	प्रयोग गरिएको छैन	सम्पती कर असुलका लागी सफ्टवयर प्रयोग गर्न पहल गर्नुपर्ने
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छ ?	छैन	समय समय मा क्षमता बिकास तालिम को व्यवस्था गर्नु पर्ने
राजस्व परिचालनका लागि वडालाई दिईएको जिम्मेवारी के छ ?	सिफारिस	सिफारिस (घरजग्गा, नागरिकता, जन्मदर्ता) आदी ।
ख) राजस्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि	छ	कर र करदाताको अभिलेखिकरण अध्यावधिक गर्ने ।
गाउँ/नगरपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ ?	छैन	सम्पुर्ण तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने र अध्यावधिक गर्ने ।
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कत्तिको सहि रुपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?	छ	राजस्व परामर्श समिति द्धारा कर निर्धारण समितिलाइ सिफारिस गर्ने ।
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छ ?	नियन्त्रणको लागी ब्यबस्था गर्ने	विद्युतिय माध्यम द्धारा कर तिर्न सक्ने ब्यबस्था गर्ने
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?	छैन	आवस्यक कार्यबिधि तय गरी, दण्ड जरिवानाको समेत व्यवस्था गर्ने ।
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरिवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छ ?	छ	समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरिवाना लाग्ने व्यवस्था कायम गर्ने ।
करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर	छ	करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कत्तिको प्रभावकारी छ ?		कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने संम्यन्त्रको विकास गर्ने ।
गाउँ/ नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्ने सक्ने व्यवस्था केकस्तो छ ?	छ	राजस्व परामर्श समितीमा छलफल हुने
राजस्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छ ?	छ	सफ्टेवरमा प्रणालीमा लिनुपर्ने
सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?	सन्तोसजनक छैन	कार्यविधिको ब्यबस्था गरी लागु गर्ने
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरुलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग वोर्ड, बेव साईट आदि)	सामान्य रुपमा रहेको	बेबसाईट र शिक्षामुलक कार्यक्रम मार्फत जानकारी दिने
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरुको सहभागीता कस्तो छ ?	छैन	सहभागिता अनिवार्य गराउनु पर्ने
राजस्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरुको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरु आदि)	सन्तोषजनक रहेको	बैठक प्रत्येक महिनामा राख्नुपर्ने
राजस्व असुलीमा सरोकार पक्षहरुको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?	सन्तोषजनक रहेको	जन चेतना फैलाउने
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?	राम्रो	
आयका स्रोतहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?	नरहेको	राजश्व सुधार कार्ययोजना लागु गर्ने
गाउँ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?	छ	सार्वजनिक सुनुवाइमानै आउने व्यवस्था गर्नुपर्ने
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरु कसरी संवोधन भएका छन् ?	छ	वेरुजु कायम भए अनुसार संम्बोधन

स्थानीय जनता जगरूक नहुँदा वा जानकार नहुँदा सबै करदाताहरुले समयमै कर नबुझाउने तथा कर आवश्यक काम पर्दा मात्र राजस्व बुझाउने चलन रहेको छ ।

४.२. आय सङ्कलनको संस्थागत व्यवस्था तथा क्षमता

गाउँपालिकाको राजस्वसङ्कलनसम्बन्धी संस्थागत व्यवस्था देहायअनुसार रहेको छ ।

- गाउँपालिकाको सङ्गठन संरचना तयार भएको ।
- गाउँपालिकामा हालकूल११जनाकर्मचारी कार्यरतरहेकोदेखिन्छभनेराजस्वसम्बन्धिकामगर्न पाँचौ तहको १ जना कर्मचारी खटाएको देखिन्छ ।
- राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीको सेवाग्राहीप्रतिको व्यवहार सामान्य र नम्र रहेको ।
- राजस्वसङ्कलनकालागिगाउँपालिकामाकम्प्युटरसफ्टवेयरप्रयोगनभएको।
- कम्प्यूटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग नभएको
- वडा कार्यालयबाट पञ्जीकरण, सिफारिश गर्ने गरेको तथा अन्य कर तथा गैरकर गाउँपालिकाको कार्यालयबाटै सङ्कलन हुने गरेको ।
- राजस्वसङ्कलन सम्बन्धमाकुनैपनि कार्यविधीनभएकालेराजस्वसङ्कलनगर्दाशीर्षकहरूचयनमा अस्पष्टता रहेको ।
- राजस्वसङ्कलनकोजिम्मेवारीसहितकार्यरतकर्मचारीहरूकालागितालिमतथाअभिमुखीकरण नभएको ।
- हालसम्म राजस्वसङ्कलन तथा त्यसको प्रभावकारीताका लागि अनुगमन तथा मुल्यांकन भएको तर अपुग रहेको ।

४.२.१ स्थानीय राजस्व परामर्श समिति

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ६५ मा स्थानीय राजस्व परामर्श समिति सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ । यस समितिले राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कानून तर्जुमा, संशोधन, परिमार्जन र सोको परिपालना सम्बन्धि परामर्श, राजस्वको स्रोत, दर, दायरा विश्लेषण गरी प्राप्त हुनसक्ने राजस्वको विश्लेषण, अनुमान, कर, गैरकर, सेवा शुल्क, दस्तुर आदिको दर सम्बन्धमा परामर्श दिने जस्ता कार्यहरु गर्दछ । यस गाउँपालिकामा स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको गठन देहाय अनुसार भएको छ ।

तालिका २३: गाउँपालिकामा परामर्श समितिको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१.	माधवी जोशी	गा.पा. उपाअध्यक्ष	संयोजक
२.	दौलत सिंह साउद	वडा अध्यक्ष	सदस्य

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
३.	ईश्वरी बोहोरा	कार्यपालिका सदस्य	सदस्य
४.	नारायण दत्त भट्ट	नि.प्र.प्र.अ.	सदस्य
५.	मनोज सिंह धामी	साहायक पाँचौ तह	सदस्य सचिव
६.		उद्योग वाणिज्य सङ्घ, लेकम	सदस्य
७.		घरेलु तथा साना उद्योग, लेकम	सदस्य

राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन

यस गाउँपालिकाको सङ्गठन संरचनामा राजस्व प्रशासन रहेको र यसमा स्थायी दरबन्दीमा प्रमुखको रुपमा पाचौतहको कर्मचारीले काम गरी रहनु भएको छ । गाउँपालिकाको प्रशासकिय भवन निर्माणाधिन अवस्थामा रहेपनी कार्यकक्षको प्रयाप्तता रहेको । राजस्वमा काम गर्न कम्पयुटर लगायत भौतिक साधनहरुको व्यवस्था गरिएको छ। यसै गरी राजस्व प्रशासन संचालनको लागिहाल स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणाली (SuTRA)प्रयोग भएको अवस्था छ तरराजस्व प्रशासनमा करदाताको विवरण अद्यावधिक भएको देखिदैन।

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१.	मनोज सिंह धामी	साहायक पाँचौ, आ.ले.प.	लेखा शाखा प्रमुख

स्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण ,२०७८

गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासनलाई अझ प्रभावकारी बनाउने नीति चालु बजेटमार्फत पनि गाउँपालिकाले लिएको छ । यसको प्रभावकारिताका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरुमा जनशक्ति व्यवस्थापन, राजस्व शाखाको संस्थागत विकास, राजस्व सम्वन्धी कार्ययोजना तर्जुमा, मालपोत कार्यालयबाट स्थानीय जग्गाको लगत अद्यावधिक, करदाताहरुको पहिचान र लगत अभिलेखीकरण, कर तथा गैर करका स्रोतहरुको पहिचान गर्नुपर्ने रहेको छ । यसैगरी राजस्व प्राप्त हुने पूँजीगत निर्माण, पर्यटकीय क्षेत्रहरुको प्रवर्द्धन, ऐतिहासिक र धार्मिक स्थलहरुको प्रचार प्रसारका र प्रवर्द्धन गर्नुपर्ने छ । वडास्तरमा काम गर्ने कर्मचारीलाई प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्नुपर्ने हुन्छ । साथैगाउँपालिका तथा वडा कार्यालयका राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित कर्मचारीहरुलाई राजस्व र आयका शीर्षकका विषयमा अभिमुखीकरण र अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास महत्वपूर्ण हुने देखिन्छ ।

४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

गाउँपालिकाको आ.व. २०७७/७८ र २०७८/७९ को यथार्थ आयको अध्ययन गरी आ. व. २०७८/०७९ का लागी कूल संभावित तथ्यांक निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । यी दुई वर्षको आय अध्ययन गर्दा उक्त वर्षहरुमा गाउँपालिकाको आय परम्परागत स्रोतहरु मूलत:

मालपोत, दर्ता, नवीकरण, सिफारिशलगायतमा आधारित भएको पाइन्छ । यस गाउँपालिकाले विगत आ.व.हरुमा सङ्कलन गरेको यथार्थ आन्तरिक आय सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका २४: राजस्व परिचालनको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (वार्षिक)	दर निर्धारण भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)	रु. २१८१८७३.५सङ्कलन गर्न सक्ने	भएको	भएको
	सम्पत्ति कर	रु.४६०३५०सङ्कलन हुन सक्ने	नभएको	नभएको
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	संम्भावना नभएको	नभएको	नभएको
	घर जग्गा बहाल कर	रु ४६८००० उठ्न सक्नेसम्भावना	भएको	भएको
	व्यवसाय कर	रु.२१८४००सङ्कलन हुने संभावना	नभएको	नभएको
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	रु. २८१८००सङ्कलन हुने संभावना	नभएको	नभएको
	विज्ञापन कर	रू. ७९२००सङ्कलन हुने संभावना	नभएको	नभएको
	मनोरन्जन कर	सम्भावना नभएको	नभएको	नभएको
ख.	अन्य राजस्व			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री	१५०००० उठाउन सकिने	नभएको	नभएको
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्रि	सम्भावना भएको	नभएको	नभएको
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्रिवापतको आय	रु २२३००० सङ्कलन हुन सक्ने	नभएको	नभएको
	नक्सापास दस्तुर	रु. १४२५५० आम्दानी हुने सम्भावना	नभएको	नभएको
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क	रु १७१००० सम्म सङ्कलन गर्न सक्ने	भएको	भएको
	बहालबिटौरी शुल्क	१३५००० उठाउन सकिने	नभएको	नभएको
	पार्किङ्ग शुल्क	सङ्कलन हुन नसक्ने	नभएको	नभएको

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (वार्षिक)	दर निर्धारण भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
	अस्पताल संचालन	सम्भावना नभएको	नभएको	नभएको
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	सम्भावना नभएको	नभएको	नभएको
	स्थानीय खानेपानी महसुल	सम्भावना नभएको	नभएको	नभएको
	स्थानीय विद्युत महसुल	सम्भावना नभएको	नभएको	नभएको
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसीखेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	सम्भावना नभएको	नभएको	नभएको
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि	रु. ३४००० उठाउन सक्ने	नभएको	नभएको
	मूल्यांकन सेवा शुल्क	सम्भावना भएको	नभएको	नभएको
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)	रु. २३०१०१ उठाउन सकिने	भएको	भएको
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा,स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क	सम्भावना नभएको	नभएको	नभएको
	सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	रु. ११७७२८२.६ उठाउन सकिने	भएको	भएको
	दण्ड जरिवाना	उठाउन सकिने	भएको	भएको

माथिको तालिकाबाट यस गाउँपालिकाको आय संरचना हेर्दा आन्तरिक आयमा विभिन्न शीर्षकमा उठाउन सकिने देखिन्छ । यद्यपि गाउँपालिकाको समग्र आयको प्रमुख स्रोतको रुपमा सङ्घीय

सरकारबाट प्राप्त हुने अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरण र कार्यक्रम वापतको अनुदान नै रहेको देखिन्छ ।

४.४. राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

गाउँपालिकाकोस्थानीयआन्तरिकआयपरिचालनमानयाँव्यवस्थाअनुसारकोक्षमताविकासगर्नआवश्यक देखिन्छ । आन्तरिक आय परिचालनमा देखिएका सवालहरूलाई संवोधन गर्न निम्न कार्य गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

क. राजस्व प्रशासनका लागि उपयुक्त सङ्गठन निर्माण तथा क्षमता विकास

गाउँपालिकामाराजस्व र योजना सम्बन्धीकामगर्नपाँचौ तहका १ जनालाईजिम्मेवारी दिइएको र गाउँपालिकाको छुट्टै शाखा गठन भएको देखिँदैन । गाउँसभाले सङ्गठन चार्ट स्वीकृत गरी कार्यबोझकाआधारमाशाखा, उपशाखातथाइकाइहरुकोलागिआवश्यककर्मचारीकोव्यवस्थागर्नुपर्नेर जिम्मेवारीअनुसारसान्दर्भिकतालिमतथाअन्य क्षमताअभिवृद्धिकाअवसरसमेतउपलब्धगराउँदै जानुपर्ने देखिन्छ ।

ख. तथ्यांक सङ्कलन तथा नियमित अद्यावधिकरणको पद्धति स्थापना

हाल गाउँपालिकामा भूमि कर तथा अन्य कर र गैरकर बुझाउनेको संख्या के कति छ भन्ने तथ्यांक उपलब्ध छ यसर्थ सबै किसिमका करदाताको विवरण सङ्कलन गरी नियमित अद्यावधिकरणको व्यवस्था गर्नु आवश्यक छ, यसले करको दर, दायरा तथा समग्र राजस्वको सम्भावित आकार अनुमान गर्न आधार प्रदानगर्दछ। अद्यावधिकअभिलेख विना राजस्व सम्बन्धीनीतिनिर्धारण,प्रक्षेपण,असुलीव्यवस्थाकोअनुगमन प्रभावकारी हुन नसक्ने भएकाले तथ्यांक सङ्कलन तथा नियमित अद्यावधिकरणको पद्धति स्थापना हुनु अति जरुरी छ ।

ग. आन्तरिक आय परिचालन नीति तथा कार्यविधी

गाउँपालिकाले आय परिचालन सम्वन्धी नीति तथा मूख्य आय शीर्षकहरूबाट आय सङ्कलन गर्ने कार्यविधी तयार गरी वडा समितिहरूलाई समेत उपलब्ध गराउनु पर्दछ । यसमा आय सङ्कलन गर्ने तरिका, प्रतिवेदन बुझाउने ढाँचा, नगद दाखिला सम्वन्धी व्यवस्था, अनुगमन जस्ता विषय वस्तु पर्दछन् । हाल कुन कुन शीर्षकमा के कति राजस्वसङ्कलन भइरहेको छ भन्ने अष्पटताको अवस्था अन्त्य गरी शीर्षकगत रुपमा आय स्पष्ट हुने गरी लेखा राख्नु जरुरी छ ।

घ. राजस्वका दर निर्धारण तथा प्रचार प्रसार

गाउँपालिकाले हालको कानुनी व्यवस्था अनुसार राजस्वसङ्कलनका लागि दर निर्धारण गरी त्यसको प्रचार प्रसार गर्न आवश्यक देखिन्छ । त्यसैगरी करदातालाई तिर्नुपर्ने कर रकमसम्बन्धि जानकारी उपलब्ध गराउन कर शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसका अतिरिक्त समयमा राजस्व नतिरेमा दण्ड जरिवाना लाग्ने विषयमा पनि प्रचार प्रसार गर्नु पर्दछ ।

ङ. समन्वय संयन्त्र

राजस्व परिचालनसम्बन्धि नीति निर्माण, शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण, राजस्वसङ्कलनविधी निर्धारण जस्ता कार्यमा सम्बन्धित आन्तरिक तथा बाह्य निकायहरूसँग समन्वय अपरिहार्य हुन्छ । यसका लागि राजस्वका आधार निर्धारणतथादरहरूमापरिमार्जनकालागिराजस्व परामर्शसमितिकोभूमिकालाईस्थापनागर्नुपर्दछ।आय सङ्कलनमा वडा समितिको भूमिकालाई स्पष्ट व्याख्या गरी वडा र राजस्व शाखाबीच निरन्तर समन्वय हुन जरुरी देखिन्छ। त्यसैगरी राजस्व बाँडफाँडसम्बन्धमाकेन्द्र,प्रदेशतथाअन्यस्थानीयतहहरूसँगसमन्वयगर्न आवश्यक पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

च. चुहावट नियन्त्रण, पारदर्शिता र जवाफदेहिता

आयकोसङ्कलनअवस्थाकोअनुगमनगरी राजस्व चुहावटभएकोपाइएमात्यसलाईनियन्त्रणगर्नतत्काल आवश्यक कार्य गर्नु पर्दछ । गाउँपालिकाले आय व्ययको विवरण आवधिक रूपमा प्रकाशमा ल्याउनु, करदातासँग निरन्तरसंबादगर्नु,सूचनाप्रविधीतथासामाजिक मिडियामार्फत् राजस्व रखर्चकोविवरणबारेजनतातथा सरोकारवालालाई जानकारी गराउनु यस दिशातर्फको केही सकारात्मक प्रयासहरू हुन सक्दछन् ।

परिच्छेद पाँचः राजस्व सुधार कार्ययोजना

यस परिच्छेदमा सूचना विश्लेषण तथा सहभागितामूलक छलफलबाट तयार पारिएको गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना प्रस्तुत गरिएको छ । यस कार्ययोजनालाई कार्यपालिकाबाट स्वीकृत एवं बजेट व्यवस्था गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

५.१ गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

५.१.१राजस्व सुधारका क्षेत्रहरू

राजस्व सुधारका लागि अपनाउनु पर्ने क्रियाकलापहरू तपशिलमा उल्लेख गरिएको छ ।

दायराःराजस्व सुधारको लागि संविधान तथा कानूनले व्यवस्था गरेको गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने हुनु पर्दछ । क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने राजस्वको सङ्कलन तथा परिचालन गर्ने संभावना के कस्तो छ सो को पहिचान गर्नु पर्दछ । करको आधार (सम्पत्ति, आय, वस्तु तथा सेवाको परिमाण, मूल्य र उपयोग) को पहिचान गर्नु पर्दछ । करदाता, उपभोगकर्ता र सेवाग्राहीको पहिचान पश्चात तीनीहरूको एकिन तथ्याङ्क पत्ता लगाई त्यसको दायरा एकिन गर्नु पर्दछ ।

दरः करदाताको पहिचान पश्चात गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने करदातालाई करदाताको सामर्थ्यका आधारमा न्यायोचित ढंगबाट करको दर निर्धारण गर्नुपर्दछ । करको दर निर्धारण गर्दा समान दर, प्रगतिशिल वा अनुदारवादी के कस्तो छ सो को समिक्षा गरी प्रगतिशिल कर लगाउनु पर्दछ । करको दर निर्धारण गर्दा तपशिलमा उल्लेखित विषयमा ध्यान दिनुपर्दछ ।

- ❖ विगत वर्षहरूको करको दर
- ❖ छिमेकी स्थानीय सरकारको करको दर
- ❖ करदाताको कर तिर्ने क्षमता
- ❖ करको आधार (सम्पत्ति, आय, वस्तु तथा सेवा)
- ❖ सेवा तथा दस्तुरको लागत
- ❖ राजस्वसङ्कलनको अवस्था
- ❖ सम्पत्तिको मुल्य तथा उपयोग
- ❖ पुँजिगत लगानी र आर्थिक कारोबार

व्यवस्थापनः करदाताको पहिचान, संख्या निर्धारण तथा दायरा निश्चित गरी करका दरहरू न्यायोचित ढंगबाट निर्धारण पश्चात राजस्व प्रशासनमा सुधार ल्याउन नीतिगत व्यवस्था, सङ्गठन संरचनामा सुधार भौतिक सुविधा, मानव संशाधन, प्रविधी र सफ्टवयर, सूचना तथा

अभिलेख राख्नुपर्दछ । राजस्वको सुधारको लागि हरेक तथ्याङ्कको अभिलेख राखि राजस्व चुहावट हुन नदिन अनुगमन गर्नुपर्दछ ।

क. कर राजस्व सुधारका योजनाहरु

तालिका २५: राजस्व सूधार कार्ययोजनाहरु

क्र.स	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
१	**भूमिकर तथा मालपोत**		
	१. जग्गाको मूल्यांकनको दर निर्धारण गरी मालपोतको दर परिमार्जन गर्ने ।	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	२. घुम्ती सेवा सञ्चालन गरी समयमा मालपोत तिर्न प्रोत्साहित गर्ने ।	२०७९ पौष देखि अर्धवार्षिक रुपमा नियमित	राजस्व शाखा वडा कार्यालय
२	**सम्पत्ति कर**		
	१. आर्थिक ऐन बनाई सोमा सम्पत्ति कर लगाउने स्पष्ट व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	२. सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधीलाई अद्यावधिक गर्ने ।	२०७९ पौषसम्म	राजस्व परामर्श समिति
	३. वडामा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	२०७९ मंसिर देखि नियमित	राजस्व शाखा वडा कार्यालय
	४. सम्बन्धित कर्मचारी तथा पदाधिकारीका लागि तालिमको व्यवस्था गर्ने । र कर्मचारी थप गर्ने ।	२०७९ चैत्र मसान्तसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
३	**घर जग्गा बहाल कर**		
	१. प्रतगतिशिल करको दर अवलम्बन गर्ने	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	२. बहालमा भएका घर तथा जग्गाहरुको लगत सङ्कलन गर्ने ।	२०७९ पौषसम्म	राजस्व शाखा वडा कार्यालय
	३. बहालमा लगाएका घरधनीहरूलाई जानकारी गराई करको दायरमा ल्याउने ।	२०७९ भाद्र देखि निरन्तर	राजस्व शाखा, राजस्व परामर्श समिति, वडा कार्यालय
४.	**व्यवसाय कर**		
	१. व्यवसाय कर व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधी तर्जुमा गरी लागु गर्ने ।	२०७९ माघसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	२. व्यवसाय कर सम्बन्धमा दण्ड सजाय तथा पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ माघसम्म	राजस्व परामर्श समिति
	३. दर्ता भएका व्यवसायहरुको लगत अद्यावधिक गर्ने तथा दर्तामा	नियमित	राजस्वा शाखा वडा कार्यालयहरु

क्र.स	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
	नआएकालाई दर्ता गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।		
	४. व्यवसाय दर्ता तथा कर सङ्कलनका लागि वडा वडामा घुम्ती सेवा तथा अभियान सञ्चालन गर्ने ।	२०७९ षौष देखी अर्धवार्षिक रुपमा	राजस्व शाखा वडा कार्यालयहरु
५.	**जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर**		
	१. जडिबुटि तथा कवाडी सङ्कलनको सम्भाव्य क्षेत्र पहिचान गरी बिक्री हुने परिमाण यकिन गर्ने ।	२०७९ आषाढ मसान्त	राजस्व शाखा राजस्व परामर्श समिति
	२. जडिबुटि र कवाडी करको दर अध्यावधिक गरी सो अनुसार ठेक्का वन्दोवस्त गर्ने ।	२०७९ आषाढ मसान्त	गाउँसभा, कार्यपालिका

ख. गैरकर राजस्व सुधार योजना

तालिका २६: गैरकर राजस्व सूधार योजनाहरु

क्र.स.	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
१	**कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था**		
	१. आर्थिक ऐन तयार गर्ने । - हालको राजस्व अधिकारका सम्भाव्य शीर्षकहरु अनुसार शीर्षक हेरफेर गर्ने । - व्यवहारिक नदेखिएका, लागु नहुने तथा सङ्घीय कानुनसँग बाझिने प्रावधानहरुलाई हटाउने । - राजस्व असुलीको व्यवस्थासंगै दण्ड, सजाय तथा पुरस्कारको व्यवस्था पनि उल्लेख गर्ने । - जग्गाको मूल्यांकनको दर निर्धारण गरी मालपोतको दर परिमार्जन गर्ने ।	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	२. राजस्व नीति सामर्थ्यमा आधारित तथा Tax-benefit Principle मा आधारित बनाउने	२०७९ कार्तिक मसान्त	गाउँपालिका
२	**सांगठनिक व्यवस्था (शाखा, जनशक्ति, पूर्वाधार र सूचना व्यवस्था)**		
	१. राजस्व शाखाका लागि थप कर्मचारी, सफ्टवेयर तथा भौतिक सुविधाको व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ चैत मसान्तसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	२. राजस्व सफ्टवेयर सम्बन्धी	२०७९ असारसम्म	प्रमुख प्रशासकीय

क्र.स.	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
	तालिमको व्यवस्था गर्ने ।		अधिकृत
	३. विभिन्न स्रोतका आन्तरिक आयलाई सम्बन्धित शीर्षक अन्तर्गत आम्दानी बाँध्ने ।	२०८० असारमसान्त	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, आर्थिक प्रशासन शाखा
३	**करदाता लक्षित कार्यक्रम तथा पारदर्शिता**		
	१. विभिन्न सञ्चार माध्यमबाट कर असुलीका लागि चेतनामूलक सूचनाहरु प्रचार प्रसार गर्ने ।	२०७९ मंसिरदेखि निरन्तर	राजस्व परामर्श समिति र वडा कार्यालय
	२. चौमासिक रुपमा खर्चसँगै आन्तरिक आय सङ्कलनको विवरण सार्वजनिक गर्ने ।	चौमासिक	आर्थिक प्रशासन शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
४.	**राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन**		
	१. यस कार्ययोजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरु कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्ने ।	२०७९ साउन देखि निरन्तर	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	२. कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने बजेट व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ माघ मसान्त	कार्यपालिका, गाउँ सभा

परिच्छेदछः आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

यस परिच्छेदमा आगामी तीन आर्थिक वर्षहरूका लागि गाउँपालिकाको राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । राजस्व प्रक्षेपण गर्दा महालेखा परिक्षकले स्वीकृत गरेको एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४ उल्लेखित शीर्षकगत रुपमा गरिएको छ । गाउँपालिकाको राजस्व अधिकार, हालको आय सङ्कलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चात आय सङ्कलनमा पार्ने प्रभाव समेतलाई मध्यनजर गर्दै आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यस प्रक्षेपणले गाउँपालिकाको आय बजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्नेछ ।

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनपश्चात् आगामी तीन वर्ष (आ.व. २०७९/८० देखि २०८१/८२) को लागि आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यो आय अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको छ । धेरैजसो शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण प्राप्त तथ्यांकमा आधारित छ भने भविष्यमा आयका आधारको दायरा बढ्न गई सोबाट हुने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ । त्यसैगरी केही शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको आय सङ्कलनको वृद्धिदरलाई आधार मानिएको छ ।

तालिका २७: आगामी आ.व.हरुका लागि राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरु (रु. हजारमा)

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	२०७९/८० कूल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरुको लागि प्रक्षेपणको आधार
क.	आन्तरिक आय तर्फ	८७५२।५५७१	
११३१३	सम्पत्ति कर	४६०।३५	आ.व. २०७९/८० मा कूल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११३१४	भूमी कर (मालपोत)	२१८१।८७३५	आ.व. २०७९/८० मा कूल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११३२१	घर बहाल कर	४६८	आ.व. २०७९/८० मा कूल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११४५१	सवारी साधन कर	०	अनुमान नगरिएको
११४७२	विज्ञापन कर	७९।२	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ७० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
ज्ञज्ञटघज्ञ	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर	५०	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
११६९१	अन्य कर (जडिबुटी तथा कवाडी कर हुने आय)	२८१।८	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
	सामुदायिक वनको वन	२२३	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८०

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	२०७९/८० कूल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरुको लागि प्रक्षेपणको आधार
	पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त		प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११३२२	बहाल बिटौरी शुल्क	१३५	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४६११	व्यवसाय कर	२१८।४	आ.व. २०७९/८० मा ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जान
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय	२३०।१०१	आ.व. २०७९/८० मा ब्याकहो लोडर, एक्साभेटर, लोडर, रोलर, पानी ट्यांकी, टिप्पर भाडाबाट प्राप्त हुने रकमको ९५ प्रतिशत र त्यसपछिका वर्षहरुमा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्रि	०	अनुमान नगरिएको
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा बिक्री	१५०	आ.व. २०७९/८० मा कूल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जान
	फोहरमैला व्यवस्थापन सेवा शुल्क	०	अनुमान नगरिएको
	अन्य शुल्क (प्रवेश शुल्क)	३४	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ७० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२२१	न्यायिक दस्तुर	०	अनुमान नगरिएको
१४२२९	अन्य प्रशाशनिक सेवा शुल्क	१०००	आ.व. २०७९/८० मा अघिल्लो आ.व. बराबर उठ्ने र त्यस पछिका आ.व.मा ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क	०	अनुमान नगरिएको
१४२४२	नक्सापास दस्तुर	१४२।५५	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२४३	सफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	११७७।२८२६	आ.व. २०७९/८० मा कूल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जान
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर र व्यक्तिगत घटना दर्ता (विलम्व) शुल्क	१७१	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ९५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ५ प्रतिशतले घट्दै जाने
१४२४५	नताप्रमाणित दस्तुर	०	अनुमान नगरिएको
१४२४९	अन्य दस्तुर	०	अनुमान नगरिएको
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	२३०।१०१	आ.व.२०७९/८० मा ९० प्रतिशत र त्यसपछिका वर्षहरुमा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
ख	**राजस्वबाँडफाँट**	**६४७५०।३५६१५**	
ख.ज्ञ	**नेपाल सरकार**	**६४६९०।३५६१५**	
१४४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	३२३४५।१७८०८	चालु आ.व.को लागि गरिएको अनुमानमा क्रमशः ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	२०७९/८० कूल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरुको लागि प्रक्षेपणको आधार
१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त:शुल्क	३२३४५।१७८०८	
१४१५३	बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी	०	अनुमान नगरिएको
ख.द्द	**प्रदेश सकार**	**६०**	
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	६०	चालु आ.व.को लागि गरिएको अनुमानमा क्रमश: ५ प्रतिशतको दरले बढ्दै जाने
११४५६	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	०	चालु आ.व.को लागि गरिएको अनुमानमा क्रमश: ५ प्रतिशतको दरले बढ्दै जाने
११४७१	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर	०	अनुमान नगरिएको
११४५८	बाँडफाँट भई प्राप्त दहत्तर बहत्तरको बिक्रि बाट प्राप्त रोयल्टी	०	अनुमान नगरिएको
ग.	**अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरण**	**३४६७३४।१५**	
ग.ज्ञ	**नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार**	**३३३२३२।२**	
१३३११	समानीकरण अनुदान	११३८२०	गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमश: ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१२	ससर्त अनुदान चालु	१९९९२०	गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमश: ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१३	ससर्त अनुदान पूँजीगत	०	
१३३१४	विशेष अनुदान चालु	०	गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमश: ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१५	विशेष अनुदान पूँजीगत	१७८५०	
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु	१६४२।२	गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमश: ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत		
१३३१८	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा समेत)	०	अनुमान नगरिएको
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत	०	
१४५२९	अन्य राजस्व	०	गत आ.व.को यथार्थ रकममा ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने
ग.द्द	**अन्य आन्तरिक अनुदान**	०	
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान	०	**अनूमान नगरिएको**
१३४१२	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान	०	
ग.घ	**द्धिपक्षिय बैदेशिक अनुदान**	०	
१३१११	द्धिपक्षिय बैदेशिक चालुअनुदान	०	**अनूमान नगरिएको**
१३१२१	द्धिपक्षिय बैदेशिक पूँजीगत अनुदान	०	
कूल जम्मा		४२०२३७।०६३३	

६.२ गाउँपालिकाको आगामी ३ आर्थिक वर्षको आयको प्रक्षेपण

आय शीर्षकको संभाव्य आधार तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनलाई आधार मानी गाउँपालिकाको आगामी ३ वर्षको प्रक्षेपित आयको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रक्षेपणको लागि राजस्व संकेत वर्तमानमा सिफारिश गरिएको लेखा कोडको आधारमा गरिएको छ । तालिकामा दिए अनुसार गाउँपालिकाको आगामी आ.व.मा कूलरु. ४१ करोड ९ लाख ४ हजार ८९१.९३आम्दानी हुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका २८: चालु आ.व.को अनुमान तथा आगामी ३ आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण (हजारमा)

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ यथार्थ	२०७८/७९ को अनुमान	२०७९ ज्येष्ठ मसान्त सम्मको यथार्थ	प्रस्तावित आय	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
						(आ.व.) २०७९/ ०८० को	२०७९/ ०८०	२०८०/ ०८१	२०८१/ ०८२
क.	आन्तरिक आय तर्फ	२०००	२०००	१७००	०	८७५२।५५७१	७५२०।३८५७८	८२०३।०७८८५८	८९५३।५१२९१९
११३१३	सम्पत्ति कर	३००	३००			४६०।३५	३६८।२८	४०५।१०८	४४५।६१८८
११३१४	भूमी कर (मालपोत)	२००	२००			२१८१।८७३५	१७४५।४९८८	१९२०।०४८६८	२११२।०५३५४८
११३२१	घर बहाल कर	१५	१५			४६८	३७४।४	४११।८४	४५३।०२४
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)	६००	६००			०	०	०	०
११४७२	विज्ञापन कर	८०	८०			७९।२	५५।४४	६३।७५६	७३।३१९४
११४७९	अन्य मनोरञ्जन कर					०	०	०	०
११६११	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने (व्यवसाय कर)	२०	२०			२१८।४	१७४।७२	१९२।१९२	२११।४११२
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर	५०	५०			५०	४५	५१।७५	५९।५१२५
११६९१	अन्य कर (जडिबुटी तथा कवाडी कर					२८१।८	२२५।४४	२४७।९८४	२७२।७८२४
	सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त हुने आय)					२२३	१७८।४	१९६।२४	२१५।८६४
११३२२	बहाल बिटौरी शुल्क	३५	३५			१३५	१२१।५	१३३।६५	१४७।०१५
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको वाहाल बाट प्राप्त आय					१७५०	१६६२।५	१८२८।७५	२०११।६२५
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर					२३०।१०१	२०७।०९०९	२२७।७९९९९	२५०।५७९९८९
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्रि					०	०	०	०
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा बिक्री					१५०	१२०	१३२	१४५।२
	फोहरमैला व्यवस्थापन सेवा शुल्क					०	०	०	०
	अन्य शुल्क प्रवेश शुल्क					३४	२३।८	२६।१८	२८।७९८
१४२२१	न्यायिक दस्तुर					०	०	०	०
१४२२९	अन्य प्रशाशनिक सेवा शुल्क			१०००		१०००	१०००	१०५०	११०२।५
१४२२४	परिक्षा शुल्क					०	०	०	०
१४२४१	पाकिङ्ग शुल्क					०	०	०	०
१४२४२	नक्सापास दस्तुर					१४२।५५	११४।०४	१२५।४४४	१३७।९८८४

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ यथार्थ	२०७८/७९ को अनुमान	२०७९ ज्येष्ठ मसान्त सम्मको यथार्थ	प्रस्तावित आय	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
						(आ.व.) २०७९/ ०८० को	२०७९/ ०८०	२०८०/ ०८१	२०८१/ ०८२
१४२४३	सिफारिश दस्तुर	६५०	६५०	७००		११७७।२८२६	९४१।८२६०८	१०३६।००८६८८	११३९।६०९५५७
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब दस्तुर					१७१	१६२।४५	१५४।३२७५	१४६।६१११२५
१४२४५	नता प्रमाणित दस्तुर					०	०	०	०
१४२४९	अन्य दस्तुर					०	०	०	०
१४३१३	धरौटी सदरस्याहा					०	०	०	०
१४३१२	प्रशाशनिक दण्ड जरिवाना र जफत	५०	५०						
ख	**राजस्व बाँडफाँट**	**५५६००**	**५८६७६।०६**	**६१६०९।८६३**	**०**	**६४७५०।३५६१५**	**६४७५०।३५६१५**	**६७९८७।८७३९६**	**७१३८७।२६७६६**
ख.१	**नेपाल सरकार**	**५५६००**	**५८६७६।०६**	**६१६०९।८६३**	**०**	**६४६९०।३५६१५**	**६४६९०।३५६१५**	**६७९२४।८७३९६**	**७१३२१।११७६६**
१४४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	२७८००	२९३३८।०३	३०८०४।९३१५		३२३४५।१७८०८	३२३४५।१७८०८	३३९६२।४३६९८	३५६६०।५५८८३
१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त:शुल्क	२७८००	२९३३८।०३	३०८०४।९३१५		३२३४५।१७८०८	३२३४५।१७८०८	३३९६२।४३६९८	३५६६०।५५८८३
१४१५३	बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी						०		
ख.२	**प्रदेश सकार**	**०**	**०**	**०**	**०**	**६०**	**६०**	**६३**	**६६।१५**
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर					६०	६०	६३	६६।१५
११४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त:शुल्क						०		
११४५६	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर					०	०	०	०
११४७१	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर						०		
१४१५८	बाँडफाँट भई प्राप्त दहत्तर बहत्तरको बिक्रि बाट प्राप्त रोयल्टी						०		
ग	**अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरण**	**२५९५७६**	**३३९१९४**	**३३०२२३**	**०**	**३४६७३४।१५**	**३४६७३४।१५**	**३६४०७०।८५७५**	**३८२२७४।४००४**
ग.१	**नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार**	**२५२७००**	**३३२१९४**	**३१७३६४**	**०**	**३३३२३२।२**	**३३३२३२।२**	**३४९८९३।८१**	**३६७३८८।५००५**
१३३११	समानीकरण अनुदान	१००९००	१०२८००	१०८४००		११३८२०	११३८२०	११९५११	१२५४८६।५५
१३३१२	ससर्त अनुदान चालु	१५१८००	२०१३००	१९०४००		१९९९२०	१९९९२०	२०९९१६	२२०४११।८
१३३१३	ससर्त अनुदान पूँजीगत					०	०	०	०
१३३१४	विशेष अनुदान चालु		१५०००			०	०	०	०
१३३१५	विशेष अनुदान पूँजीगत			१७०००		१७८५०	१७८५०	१८७४२।५	१९६७९।६२५

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ यथार्थ	२०७८/७९ को अनुमान	२०७९ ज्येष्ठ मसान्त सम्मको यथार्थ	प्रस्तावित आय	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
						(आ.व.) २०७९/ ०८० को	२०७९/ ०८०	२०८०/ ०८१	२०८१/ ०८२
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु		१३०९४	१५६४		१६४२।२	१६४२।२	१७२४।३१	१८१०।५२५५
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत					०	०	०	०
१३३१८	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा समेत)								
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत								
१४५२९	अन्य राजस्व								
ग २	**प्रदेश सरकार**	**६८७६**	**७०००**	**१२८५९**	**०**	**१३५०१।९५**	**१३५०१।९५**	**१४१७७।०४७५**	**१४८८५।८९९८८**
१३३११	समानीकरण अनुदान	६८७६	७०००	७८५९		८२५१।९५	८२५१।९५	८६६४।५४७५	९०९७।७७४८७५
१३३१२	ससर्त अनुदान चालु					०	०	०	०
१३३१३	ससर्त अनुदान पूँजीगत					०	०	०	०
१३३१४	विशेष अनुदान चालु					०	०	०	०
१३३१५	विशेष अनुदान पूँजीगत			५०००		५२५०	५२५०	५५१२।५	५७८८।१२५
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु					०	०	०	०
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत								
१३३१८	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा समेत)								
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत								
१४५२९	अन्य राजस्व								
ग ३	**अन्य आन्तरिक अनुदान**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान								
१३४१२	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान								
ग.४	**द्विपक्षिय बैदेशिक अनुदान**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**
१३१११	द्विपक्षिय बैदेशिक चालु अनुदान								
१३१२१	द्विपक्षिय बैदेशिक पूँजीगत अनुदान								
जम्मा राजस्व, अनुदान तथा दायित्व		३१७१७६	३९९८७०।०६	३९३५३२।८६३	०	४२०२३७।०६३३	४१९००४।८९१९	४४०२६१।८१०३	४६२६१५।१८०९

परिच्छेदसातः अपेक्षित नतिजा

सारांशमा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको पुर्ण कार्यान्वयन पश्चात् गाउँपालिकाको आय संरचनालाई तलको तालिकामा दिईएको छ ।

तालिका २९: प्रक्षेपित आय संरचना हजारमा

क्र.सं.	राजस्व शीर्षक	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ यथार्थ	२०७८/७९ को अनुमानित	२०७९ ज्येष्ठ मसान्त सम्मको यथार्थ	प्रस्तावित २०७९/०८०	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
							२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१	आन्तरिक आय	२००००	२०००	१७००	०	८७५२।५५७१	७५२०।३८५७८	८२०३।०७८८५८	८९५३।५१२९१९
२	सङ्घिय राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय	५५६००	५८६७६।०६	६१६०९।८६३	०	६४६९०।३५६१५	६४६९०।३५६१५	६७९२४।८७३९६	७१३२१।११७६६
३	प्रदेश राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय	०	०	०	०	६०	६०	६३	६६।१५
४	अनुदान	२५९५७६	३३९१९४	३३०२२३	०	३४६७३४।१५	३४६७३४।१५	३६४०७०।८५७५	३८२२७४।४००४
५	दायित्व								
६	जनसहभागिता								
	कूल आय	३१७१७६	३९९८७०।०६	३९३५३२।८६३	०	४२०२३७।०६३३	४१९००४।८९१९	४४०२६१।८१०३	४६२६१५।१८०९

प्रस्तुत विवरणले गाउँपालिकाको आन्तरिक आय आगामी आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा रु ७५ लाख २० हजार ३८५.७८हुने अनुमान गरिएको छ, जुन कूल आय को १.८० प्रतिशत हुन आँउछ । यो रकम सङ्कलन गर्न पनि गाउँपालिकाले वर्तमान संरचना तथा व्यवस्थापन प्रणालीमा ठुलै परिवर्तन गर्न आवश्यक देखिन्छ । गाउँपालिकाले यस तर्फ निम्न कदम चाल्नु पर्ने देखिन्छ :

- आय सङ्कलनकोलागि आवश्यक ऐन तथा कार्यविधीको तयारी
- आर्थिक ऐनमा कर तथा शुल्कका दर निर्धारण वा परिमार्जन तथा जरिवाना निर्धारण
- राजस्व परामर्श समितिको परिचालन
- राजस्व शाखाको क्षमता विकास

परिच्छेद आठः अनूगमन तथा मुल्यांकन

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ मा गरिएको व्यवस्था अनुसार यस राजस्व सुधार कार्ययोजनाले राजस्वपरामर्श समितिलाई राजस्वका स्रोत, दायरा तथा दरको विश्लेषण गरी अन्तरिक आम्दानीका स्रोतहरू पहिचान गर्नर स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिलाई आय अनुमान गर्ने कार्यमा सहयोग गर्दछ ।

लेकम गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजनाले निर्धारण गरेको अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न कार्ययोजनामातय गरिएका कार्यनीति र कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि स्थानीय राजस्व परामर्श समितिलाई बढीजिम्मेवारी बनाईनेछ । साथै स्थानीय राजस्व परामर्श समितिलाई सहजीकरण गर्न गाउँपालिका प्रमुखको संयोजकत्वमाराजस्व सुधार कार्ययोजनाको प्रगति सम्वन्धि अनुगमन गर्न एक अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति गठन गरिनेछ ।

तालिका ३०: अनूगमन तथा मुल्यांकन समितिको संरचना

१)	गाउँपालिका प्रमुख (अध्यक्ष)	संयोजक
२)	गाउँपालिका उपप्रमुख (उपाध्यक्ष)	उपसंयोजक
३)	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
४)	आर्थिक विकास समिति संयोजक	सदस्य
५)	प्रतिनिधी, लेकम गा.पा. उद्योग बाणिज्य सङ्घ	सदस्य
६)	प्रतिनिधि, नागरिक समाज वा टोल विकास संस्था	सदस्य
७)	राजस्व उपशाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

उद्योग बाणिज्य सङ्घ र नागरिक समाजको तर्फका प्रतिनिधित्व गर्ने सदस्यलाई यस समितिले निर्णय गरी आमन्त्रित सदस्यका रुपमा समितिमा समावेश गर्न सक्नेछ ।

गाउँकार्यपालिकाले आवश्यकता महशुश गरेमा अन्य विषय विज्ञ व्यक्तिहरूलाई पनि आमन्त्रित सदस्यका रुपमा समितिमा राख्न वा समितिको बैठकमा बोलाई आवश्यक सल्लाह सुझाव लिन सक्नेछ । अनुगमन तथा मूल्यांकन समितिको बैठक कम्तिमा चौमासिक रुपमा बस्नेछ तर समितिले आवश्यकता ठानेमा आवश्यकता अनुसार जतिपटक पनि बैठक बस्न सक्नेछ ।

अनुगमन समितिले निम्नानुसार कार्य गर्नेछ ।

- ❖ राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समावेश भएका क्रियाकलापहरूका लागि आवश्यक पर्ने बजेटको व्यवस्थाकालागि आवश्यक कार्य गर्ने र गाउँसभाबाट परित गराउने ।
- ❖ सबै क्रियाकलापहरूलाई अलग अलग रुपमा बजेट विनियोजन गर्न संभव नभएको अवस्थामा कार्ययोजनाकार्यान्वयनका लागि एकमुष्ठ बजेटको माग गर्ने ।

- स्वीकृत कार्ययोजनामा समावेश भएका क्रियाकलाप छुट्याई जिम्मेवार सम्बद्ध शाखा/उपशाखाकाकर्मचारीलाई जिम्मेवारी तोक्ने ।
- जिम्मेवार शाखा वा कर्मचारीले आफुसँग सम्बन्धित कार्यजिम्मेवारी पुरा गरे नगरेको अनुगमन गर्नु पर्नेछ ।
- जिम्मेवार शाखा/उपशाखा वा पदाधिकारीहरूबाट उनीहरूको जिम्मेवारी भित्रका क्रियाकलापकोप्रगतिविवरण चौमासिक रुपमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतमार्फत्सङ्कलन गरी समीक्षा गर्ने ।
- अनुगमन तथा मूल्यांकन समितिबाट प्राप्त सुझावहरूलाई राजस्व परामर्श समितिमा वा गाउँ कार्यपालिकाको बैठकमा पेश गरी आवश्यक कार्वाही गराउने ।
- राजस्व सुधार कार्ययोजनामा भएको क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनको अवस्थाको समीक्षा गरी आवश्यकपरेमा क्रियाकलाप संसोधन वा थप गर्न तथा जिम्मेवारीहरूको हेरफेर गर्नको लागि राजस्व परामर्श समितिसमक्ष सिफारिस गर्ने ।

प्रक्षेपित राजस्व असुलीमा देखिएका समस्याहरूको समधानका लागि आवश्यक कार्यका लागि गाउँकार्यपालिकामाप्रस्ताव पेश गर्ने । यो राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि निम्न चार तहको अनुगमनतथा मूल्यांकन व्यवस्था सिफारिस गरिएको छ ।

(क) कार्यालय स्तरको अनुगमन :

यो राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन तथा मूल्यांकनकोलागि प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, राजस्व उपशाखा तथा अन्य सम्बन्धित शाखाका प्रतिनिधिहरू तथा वडा सचिवहरूलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

गाउँपालिकाले कम्तिमा महिनाको एक पटक बैठक बसी कार्ययोजनामा उल्लेख गरिएका क्रियाकलापहरूकोकार्यान्वयन भए नभएको, राजस्व असुलीको लक्ष्य अनुसार असुली भए नभएको, लक्ष हासिल गर्ने दिशातर्फ उन्मुख भए नभएको समीक्षा गरी आवश्यक नीतिगत एवं कार्यगत निर्णयहरू गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ ।

(ख) राजस्व परामर्श समितिबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन :

राजस्व परामर्श समितिले राजस्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था तथा आय सङ्कलनको अवस्थाको नियमित अनुगमन गरी कार्यपालिकालाई चौमासिक रुपमा आवश्यक परामर्श प्रदान गर्नुपर्दछ । त्यसैगरी आगामी आ.व.को लागि आयको अनुमान गर्नुभन्दा पूर्व विगतको आर्थिक ऐनको मूल्यांकन गरी आयका स्रोत, दर तथा दायरा र व्यवस्थापनमा हेरफेर गर्नुपर्ने भएमा सुधारकोलागि कृयाकलाप सिफारिस गर्ने र त्यसैको आधारमा आयको अनुमान गर्नु पर्दछ । यसका अतिरिक्त आर्थिक वर्षको समाप्ति पश्चात राजस्व सुधार योजनाको समिक्षा गर्नुपर्दछ ।

(ग) कार्यपालिकाबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन :

कार्यपालिकाको बैठकले राजस्व परामर्श समितिले प्रस्तुत गरेका सुझावहरूलाई छलफलमा ल्याई आवश्यक निर्णय गर्नुपर्ने हुन्छ । समितिले प्रस्तुत गरेका सुझावहरूमा आवश्यक छलफल गरी राजस्व सुधार योजना तथा आय असुली अवस्थाको समीक्षा गरी आवश्यक नीतिगत तथा कार्यगत निर्णय गर्नुपर्ने भएमा आवश्यक निर्णय गर्नुपर्दछ ।

(घ) वाह्य अनुगमन तथा मूल्यांकन :

राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनको पश्चात आन्तरिक राजस्वमा के कति सुधार भयो वा सुधारोन्मुख छ भनी गाउँपालिकाले गरेको राजस्वको प्रक्षेपणलाई आधार मानेर संघिय अर्थ मन्त्रालय तथा राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, प्रदेश मन्त्रालय, दातृ निकायहरू आदिले अनुगमन गर्न सक्नेछन ।

अनूसुची

अनूसूची १: सन्दर्भ सामग्रीहरूको सूची

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
▪ नेपालको संविधान २०७२	राज्यको संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँड (भाग १९: धारा २२८ देखी २३० सम्म) स्थानीय आर्थिक प्रणाली (भाग १९ : धारा २२८ देखी २३० सम्म) सङ्घ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको अधिकार सूची (अनुसूची ५ देखी ९ सम्म)	नेपाल कानून आयोग
▪ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४	गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार (परिच्छेद: ३) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको वित्तिय अधिकार क्षेत्र (परिच्छेद: ९) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको आर्थिक कार्य प्रणाली (परिच्छेद: १०)	नेपाल कानून आयोग
▪ अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४	राजस्वको अधिकार (परिच्छेद: २) राजस्वको बाँडफाँड (परिच्छेद: ३) अनुदानको व्यवस्था (परिच्छेद: ४) वैदेशिक सहायता तथा ऋण (परिच्छेद: ५) आय व्ययको प्रक्षेपण गर्ने (दफा १८) राजस्व प्रस्ताव तयार गर्ने (दफा १९) वित्तिय अनुशासन (परिच्छेद: ८) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारले लगाउन सक्ने कर (अनुसूची १,२ र ३) प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड (अनुसूची ४)	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय https://www.mof.gov.np/site/publication-category/93
▪ राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४	प्राकृतिक स्रोतको परिचालन, राजस्व बाँडफाँड तथा अनुदान (परिच्छेद ४)	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय https://www.mof.gov.np/site/publication-category/93
▪ केही नेपाल ऐनलाई संसोधन गर्न बनेको ऐन, २०७५	स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी विषयमा भएका गरिएका संशोधनहरु	नेपाल कानून आयोग
▪ नेपाल सरकारको वार्षिक बजेट वक्तब्य र आर्थिक ऐनहरु	स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा भएका वा हुने संशोधित प्रावधानहरु	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
▪ प्रदेश सरकारको वार्षिक	स्थानीय तह र प्रदेश सरकारबीच साझा	सुदूरपश्चिम प्रादेशिक सरकार,

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
बजेट वक्तव्य र प्रदेश आर्थिक ऐनहरु	अधिकार सूचीका विषयमा प्रदेश कानूनले गरेका व्यबस्थाहरु	आर्थिकक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
▪ स्थानीय तहको आर्थिक ऐन २०७४/०७५		नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गिकरण र व्याख्या, २०७४	स्थानीय तहको राजस्व प्रक्षेपणको ढाँचामा एकरुपताका लागि	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
▪ स्थानीय तहको आर्थिक ऐनको नमूना, २०७४		नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ एकीकृत सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधी, २०७४		नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ स्थानीय तहमा सेवा प्रवाह सम्बन्धी व्यवस्था, २०७४		नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ नेपाल सरकारको आर्थिक ऐन, २०७५		नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
▪ प्रदेश तथा स्थानीय कर सम्बन्धी अध्ययन तथा सुझाव प्रतिवेदन, २०७५ - नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) निर्णयबाट गठिन कार्यदलले अर्थ मन्त्रालय समक्ष पेश गरेको		नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
▪ स्थानीय तहको वस्तुगत विवरण (प्रोफाईल)	स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा पर्ने स्रोतहरुको आधार (ग्रबकभ) बारेको सूचना र तथ्यांक	सम्बन्धित स्थानीय तह
▪ स्थानीय तहका विभिन्न आर्थिक वर्षहरुको योजना, बजेट तथा कार्यक्रमहरु	स्थानीय राजस्व र आयको प्रबृत्ति विश्लेषण	सम्बन्धित स्थानीय तह
▪ सङ्घ तथा प्रदेशले उपलब्ध गराएका कार्यविधी, दिग्दर्शन, ऐन कानुनका नमुनाहरु	स्थानीय तहको राजस्व अधिकारको उपयोगका लागि कानूनी र नीतिगत व्यबस्था	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय नेपाल कानून आयोग नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय लगायतका सम्बन्धित निकायहरु
▪ अन्य स्थानीय तहले विगतमा तर्जुमा गरेका कार्ययोजनाहरु	सन्दर्भ सामग्रीको रुपमा	अन्य स्थानीय तहहरु

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
▪ अध्ययन क्षेत्रमा रहेका कलष्टर अन्तर्गतका स्थानीय तहसंग आधारित विभिन्न आर्थिक वर्षहरूको गाउँपालिका विकास योजना, गाउँपालिकाका विकास योजना बजेट तथा कार्यक्रमहरू		सम्बन्धित स्थानीय तह
▪ सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका प्रगति प्रतिवेदनहरू		सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ अन्य दस्तावेजहरु	सन्दर्भ सामग्रीको रुपमा	विभिन्न निकायहरु

अनूसुची २: राजस्व सूधार कार्ययोजनाका सुचकहरु

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१..... गाउँपालिका/नगरपालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्था

तालिका १: पालिकाको सङ्क्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्था

क्षेत्र / शीर्षक	विवरण
१.१ सङ्क्षिप्त परिचय	
नामाकरण	
घरधुरी (संख्या)	
जनसङ्ख्या(संख्या)	
क्षेत्रफल (बर्ग किलोमिटर)	
वडा विभाजन (संख्या)	
प्रशिद्ध स्थलहरु (स्थान नाम)	
१.२ मुख्य पूर्वाधारको अवस्था	
सडक (किलोमिटर)	
बाटो (किलोमिटर)	
पुल (मिटर)	
बिजुली (घरधुरी संख्या)	
खानेपानी तथा सिंचाई	
सावर्जनिक भवन तथा पूर्वाधारहरु (संख्या)	
फोहरमैला व्यवस्थापन (फोहरको परिमाण केजीमा	
फोहरको व्यवस्थापनको अवस्था	
१.३ आर्थिक अवस्था	
उद्योग, तथा कलकारखाना (संख्या र नाम)	
व्यापार / व्यवसाय (संख्या)	
मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरु (स्थान नाम)	
प्राकृतिक तथा पर्यटकिय सम्पदा (नाम)	
रोजगार जनसङ्ख्या (प्रतिशत)	

२. पालिकाको सङ्गठन तथा राजस्व प्रशासन

२.१ कर्मचारीहरुको विवरण

तालिका २: कर्मचारीहरुको विवरण

क्र.सं.	पद	स्वीकृत दरवंदी	पदपुर्ति	
			स्थायी	करार
१.				
२.				
३.				
४.				
५.				

तालिका ३: पालिकाको भौतिक सुविधाहरु (नाम र संख्या समेत)

क्र.सं.	नाम	नाम	संख्या
१	कार्यालयका भवनहरु (वडा भवन समेत)		
२	सवारी साधन		
३	फर्निचर		
४	कम्प्युटर		
५	प्रिन्टर		
६	अन्य (उल्लेख गर्ने)		

२.२ राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन

तालिका ४ : राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१			
२			
३			
४			
५			
६			
७			

२.३ राजस्व प्रशासन शाखाका भौतिक सुविधाहरु

क्र.सं.	नाम	विवरण
१	कार्यकक्ष तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता	
२	फर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरु	
३	राजस्व सम्बन्धी डाटा वेस, राजस्वप्रशासनमासफ्टवेयर र त्यसको प्रयोग	
४	कप्यूटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग	
५	अन्य (उल्लेख गर्ने)	

- राजस्व परामर्श समिति

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१			
२			
३			
४			
५			
६			
७			

..... नगरपालिका/गाउँपालिकाको आय (आन्तरिक तथा वाह्य) सम्बन्धी विवरणः

- विगत तीन आर्थिक वर्षहरुको यथार्थ आयविवरण
- चालु आर्थिक वर्षको अनुमानीत/बजेट विवरण
- चालु आर्थिक वर्षकालागि गाउँ सभाले पारित गरेको आर्थिक ऐन (कर, शुल्क, दस्तुरका दरहरु)

अन्य दस्तावेज तथा सूचनाहरु

- राजस्वसंग सम्बन्धित अन्य नीति तथा कार्यक्रमहरु
- राजस्व ठेक्का सम्वन्धि विवरण
- ..... नगरपालिका/गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण
- राजस्व परिचालनकालागि भएका प्रभावकारी प्रयासहरु

अनूसूची ३:विषयगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्कसङ्कलनको नमुना फाराम

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१. राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	**हालको अवस्था**	**नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु**
क) सङ्गठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्थासङ्गठन संरचनामा छ छैन ?		
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ? र हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्य विवरण छ की छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छ छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?		
सूचना प्रविधीको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ? (सफ्टवयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)		
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छ ?		
राजस्व परिचालनका लागि वडालाई दिईएको जिम्मेवारी के छ ?		
ख) राजस्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि		

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
गाउँ/नगरपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ ?		
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कत्तिको सहि रुपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?		
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छ ?		
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?		
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छ ?		
करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कत्तिको प्रभावकारी छ ?		
गाउँ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था केकस्तो छ ?		
राजस्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छ ?		
सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?		
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरुलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग वोर्ड, बेव साईट आदि)		
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरुको सहभागीता कस्तो छ ?		
राजस्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरुको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक		

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
संख्या, निर्णयहरु आदि)		
राजस्व असुलीमा सरोकार पक्षहरुको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?		
आयका स्रोतहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
गाउँ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?		
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरु कसरी संवोधन भएका छन् ?		

निश्कर्ष: गाउँ/नगरपालिकाले राजस्व परिचालनको अवस्थामा सुधार ल्याउनको लागि लिन सक्ने नीतिगत व्यवस्था

क.

ख.

ग.

२. **स्थानीय तहलाई प्राप्त आन्तरिक राजस्व अधिकार र परिचालनको अवस्था**

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	सङ्कलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरन्जन कर			
ख.	**अन्य राजस्व**			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्रि			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्रिवापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	बहालबिटौरीशुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	सङ्कलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो,खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

माथि उल्लेखित बाहेक कुनै थप आन्तरिक राजस्व उठाएको भएमा सोको विवरण :

क.

ख.

ग.

आन्तरिक आय उठाउन सक्ने तर हालसम्म नउठाएका आय शीर्षकहरु तथा सोको परिचालन गर्ने उपायः

सम्भाव्य भए पनि हालसम्म नउठाएका आय शीर्षकहरु	लागु नहुनुको कारण	परिचालन गर्ने उपाय

अनूसूची ४: वस्तूगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्कसङ्कलनको नमुना फाराम

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१. .....नगरपालिका/गाउँपालिकाका आयका स्रोतहरू तथा हालको अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरन्जन कर			
ख.	**अन्य राजस्व**			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्रि			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्रिवापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	बहालबिटौरीशुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

२. ..... नगरपालिका/गाउँपालिकाको स्वमित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा

क्र.सं.	जग्गा रहेका स्थान	कि.नं	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदि भएमा)
क.	स्वामीत्वमा रहेको जग्गा				
ख.	भोगचलनमा रहेको जग्गा				

३. ..... नगरपालिका/गाउँपालिकाको स्वमित्वमा रहेका भवन तथा औजारहरु

क्र.सं.	स्थान	सम्पति विवरण	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदि भएमा)
१.	भवन			
२.	मेसीन औजार			

४. करमा आधारित सूचनाहरु

क. सम्पत्ति कर सम्बन्धी विवरण

नगरपालिका/गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : .....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : ..... संकलित रकम : .....

ख. भवन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	घरको बर्गीकरण	अनुमानित संख्या	बहालमा भएको संख्या	औषत बहाल दर
१.	व्यापारीक प्रयोजनका लागि निर्मित भवन/घरहरु (नोटः व्यापारीक कम्पलेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्यापस आदी)			
२	औद्योगिक प्रयोजनका भवन/घरहरु			
३	आवासिय भवन/घरहरु			
३.१	कच्ची घरहरु (कच्चीजोडाई तथा छाना)			
३.२	अर्ध कच्ची घरहरु (माटोको जोडाई र कंक्रिट वा स्टिलको छाना भएका)			
३.३	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर (Without RCC Frame Structure)			
३.४	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर (With RCC Frame Structure)			

ग. मालपोत (भुमी कर) सम्बन्धी विवरण

..... नगरपालिका/गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : .....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : ..... संकलित रकम : .....

जग्गा सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	जग्गाको किसिम	अनुमानित क्षेत्रफल	औषत मुल्याङ्कन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा)	कैफियत
१.	शहरी क्षेत्र			
२	आवासिय क्षेत्र			
३	कृषि क्षेत्र			
४.	वन तथा अन्य क्षेत्र			
जम्मा				

घ. सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

..... नगरपालिका/गाउँपालिकामा दर्ता भएकाजम्मा करदाता संख्या : .....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : ..... संकलित रकम : .....

क्र.सं.	सवारी साधन	अनुमानित संख्या	कैफियत
१.	अटो रिक्सा, ई रिक्सा		
२	ठेलागाडा, टाँगा, रिक्सा		
जम्मा			

ङ. व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

..... नगरपालिका/गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : .....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : ..... संकलित रकम : .....

क्र.सं.	संचालनमा रहेका व्यापार व्यवसायको विवरण	साना लगानी (संख्या)	मझौला लगानी (संख्या)	ठुला लगानी (संख्या)	कैफियत
१.	उद्योग				
२	वित्तिय संस्था (बैक, विकास बैक, सहकारी, विमा आदि)				
३	ब्यापारिक भवन, मल, निजी अस्पताल, संस्थागत कलेज विद्यालय				
४.	डिलर तथा थोक विक्रेता				
५.	अन्य व्यवसायहरु				

च. प्राकृतिक स्रोतजन्य वस्तु विकी

क्र.सं.	उत्पादन/उत्खनन स्थल	बस्तुहरु	कूल उत्खनन योग्य परिणाम	विकी मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
१.		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			
२.		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			

छ. जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तुको ब्यवसायिक उपयोग

क्र.सं.	बस्तुहरु	इकाई	कूलसङ्कलन र व्यवसायिक उपयोग (परिमाण)	अनुमानित मुल्य
क.	जडिबुटी जन्य बस्तुहरु			
ख.	कवाडीजन्य बस्तुहरु			
ग.	जिवजन्तुको हाड, सिंग, खुर, प्वाँख			

ज. बहाल बिटौरी सम्बन्धी विबरण

क्र.सं.	सम्पतिहरु	इकाई	परिमाण	दर
क.	भवन तथा कोठाहरु			
ख.	सार्वजनिक जग्गा			

झ. ..... नगरपालिका/गाउँपालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ /छैन)	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यवस्थापन				
२	स्थानीय खानेपानी				
३	बिजुली				
४	धारा				
५	अतिथि गृह				
६	धर्मशाला				
७	पुस्तकालय				
८	सभागृह				
९	ढल निकास				
१०	सडक बत्ति				
११	सार्वजनीक शौचालय				
१२	पार्क				
१३	पौडी पोखरी				
१४	व्यायमशाला				
१५	पर्यटकिय स्थल				
१६	हाट बजार				
१७	पशु बधशाला				
१८	शवदाह गृह				
१९	बसपार्क				
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र				
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित				
२२	दर्ता, अनुमाति, नविकरण दस्तुर				
२३	मूल्यांकन सेवा शुल्क				
२४	नक्सापास				
	अन्य				
	जम्मा				

कर तथा शुल्कको दरमा देखिएका कमी कमजोरी तथा सुधारको उपाय

दररेट निर्धारणमा कमी कमजोरी देखिएका आय शीर्षकहरु	कारण	सुधार गर्ने उपाय

अनूसूची ५: आय प्रक्षेपणको ढाँचा

(दफा ८.५ सँग सम्बन्धित)

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१००००	**राजस्व तथा अनुदान**								
११०००	**कर**								
११३००	**सम्पत्ति कर**								
११३१०	**अचल सम्पत्तिमा लाग्ने कर**								
११३११	व्यक्तिगत सम्पत्तिमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१२	संस्थागत सम्पत्तिमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१३	सम्पत्ति कर								
११३१४	भूमी कर (मालपोत)								
११३२०	**खुद सम्पत्तिमा लाग्ने चालु कर**								
११३२१	घर बहाल कर								
११३२२	बहाल बिटौरी शुल्क								
११३५०	**वित्तीय र पूँजीगत कारोबारमा लाग्ने कर**								
११३५१	व्यवसाय कर								
११४००	**वस्तु तथा सेवामा आधारित कर**								
११४१०	**मुल्य अभिवृद्धि कर**								
११४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर								
११४२०	**अन्तःशुल्क**								
११४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क								
११४४०	**विशेष सेवामा लाग्ने कर**								
११४४२	स्वास्थ्य सेवा कर								
११४४३	शिक्षा सेवा शुल्कः शैक्षिक संस्था								

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
११४४४	शिक्षा सेवा शुल्क: वैदेशिक अध्ययन								
११४५०	**पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर**								
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)								
११४५२	पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर								
११४७०	**मनोरंजन कर**								
११४७१	सिनेमा डकुमेन्ट्री								
११४७२	विज्ञापन कर								
११४७३	अन्य मनोरंजन कर								
११६००	**अन्य कर**								
११६१०	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने								
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर								
११६१४	रेडियो, एफ.एम. संचालन दस्तुर								
११६२०	**व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने**								
११६२१	चालक अनुमती पत्र, सवारी दर्ता किताब सम्बन्धी दस्तुर								
११६३०	**कृषि तथा पशुजन्य कारोवारमा लाग्ने कर**								
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको ब्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर								
११६३२	ओखेटोपहारमा लाग्ने कर								
११६९०	**अन्य कर**								
११६९१	अन्य कर (कवाडी कर)								
१३०००	अनुदान								
१३१००	द्विपक्षीय वैदेशिक अनुदान								

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१३११०	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१११	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१२०	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३१२१	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३२००	**बहुपक्षीय वैदेशिक अनुदान**								
१३२१०	बहुपक्षीय वैदेशिक चालु अनुदान								
१३२११	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२१२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२२०	**बहुपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान**								
१३२२१	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३२२२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३३००	**अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण**								
१३३१०	**अन्तरसरकारी अनुदान**								
१३३११	समानिकरण अनुदान								
१३३१२	शसर्त अनुदान								
१३३१३	विषेश अनुदान								
१३३१४	समपुरक अनुदान								
१३३१५	अन्य अनुदान								
१३३२०	**अन्तरसरकारी पूँजीगत अनुदान**								
१३३२१	शसर्त पूँजीगत अनुदान								
१३३२२	विशेष पूँजीगत अनुदान								
१४०००	**अन्य राजस्व**								

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४१००	**सम्पत्तिबाट प्राप्त आय**								
१४११०	**व्याज**								
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४१११२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४१११३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४१११४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४१११९	अन्य निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४१२०	**लाभांश**								
१४१२१	वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२९	अन्य निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१५०	**भाडा तथा रोयल्टी**								
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय								
१४१५२	क्यासिनोबाट प्राप्त रोयल्टी								
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँड नहुने रोयल्टी								
१४१७०	**राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय**								
१४१७१	वन रोयल्टी								
१४१७२	खानी रोयल्टी								
१४१७३	जलस्रोत रोयल्टी								
१४१७४	पर्वतारोहण रोयल्टी								
१४१७५	पदयात्रा रोयल्टी								
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी								

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन रोयल्टी								
१४१७८	सवारी साधन कर								
१४१७९	अन्य बाँडफाँड हुने राजस्व								
१४२००	**बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम**								
१४२१०	बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२११	कृषी उत्पादनको बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१२	सरकारी सम्पत्ति बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१३	अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१६	निजी धारा वापतको शुल्क								
१४२१७	खानेपानी, नहर तथा कूलो उपयोग वापतको शुल्क								
१४२१८	विद्युत्त सेवा शुल्क								
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क								
१४२२०	**प्रशासनिक सेवा शुल्क**								
१४२२१	न्यायिक दस्तुर								
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२४	परीक्षा शुल्क								
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क								
१४२४०	**दस्तुर**								
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क								
१४२४२	नक्सापास दस्तुर								
१४२४३	सिफारिश दस्तुर								
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर								
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर								
१४२४६	मुल्यांकन दस्तुर								

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४२४९	अन्य दस्तुर								
१४३००	**दण्ड, जरिवाना र जफत**								
१४३१०	**दण्ड, जरिवाना र जफत**								
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४४००	**अनुदान बाहेकको हस्तान्तरण**								
१४४१०	**चालु हस्तान्तरण**								
१४४११	चालु हस्तान्तरण								
१४४२०	**पूँजीगत हस्तान्तरण**								
१४४२१	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४५००	**विविध राजस्व**								
१४५१०	चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरु								
१४५११	बीमा दावी प्राप्ती								
१४५२०	**अन्य राजस्व**								
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क								
१४५२२	साना सवारी कर								
१४५२३	लागत सहभागिता								
१४५२९	अन्य राजस्व (विविध आय)								
१४५३०	**पूँजीगत राजस्व**								
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल बिक्रिबाट प्राप्त आय								
१५०००	**बेरुजु**								
१५१००	**बेरुजु**								
१५११०	**बेरुजु**								
१५१११	बेरुजु								
३३०००	**दायित्व**								

राजस्व संकेत	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
३३१००	**आन्तरिक दायित्व**								
३३१९०	**खुद आन्तरिक कृण**								
३३१९१	कृण पत्र मार्फत् प्राप्त कृण								
३३१९२	अन्य आन्तरिक सरकारबाट प्राप्त कृण								
३३१९३	अन्य सङ्घ संस्थाबाट प्राप्त कृण								
३३२००	**वाह्य वित्तिय दायित्व**								
३३२४०	**खुद वैदेशिक कृण**								
३३२४१	वैदेशिक कृणको प्राप्ति								
	जम्मा राजस्व, अनुदान तथा दायित्व								

..... नगरपालिका/गाउँपालिकाको आय संरचनाको सारांश

रु हजारमा

क्र.सं.	राजस्वशीर्षक	यथार्थ (अघिल्लो आ.व.को)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१	आन्तरिक आय					
२	सङ्घीय राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय					
३	प्रदेश राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय					
४	अनुदान					
५	दायित्व					
६	जनसहभागिता					
	कूल आय					
	कूल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा (प्रतिशतमा)					